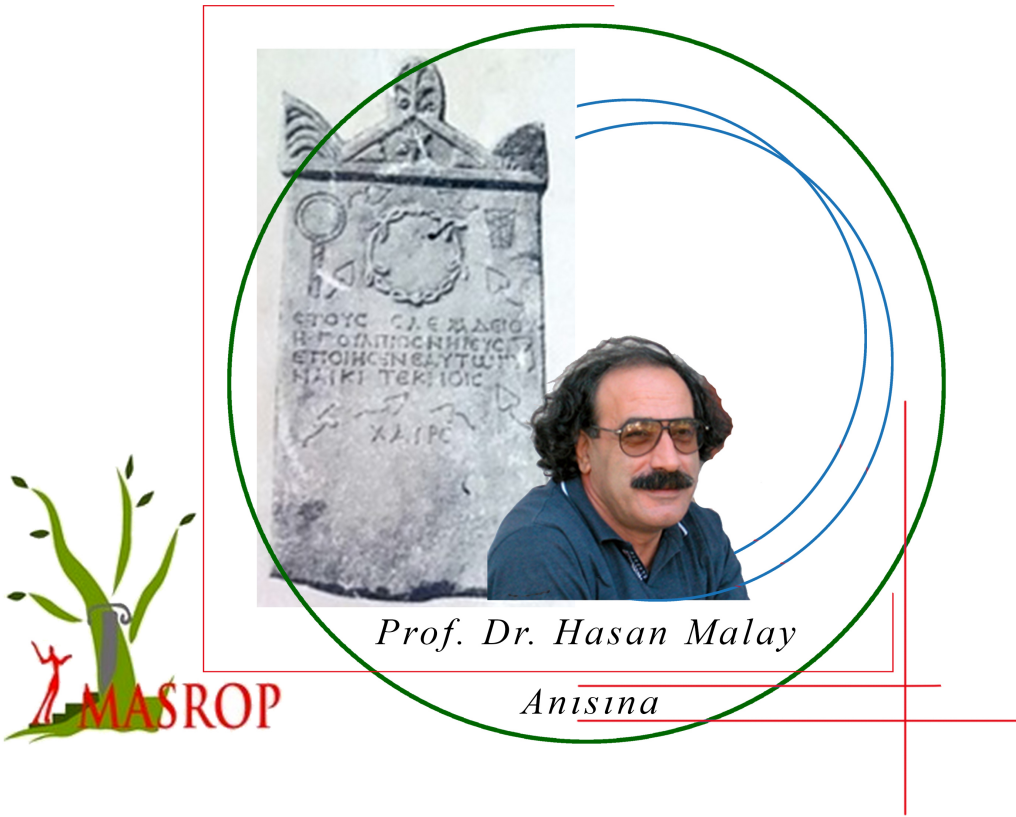

MASROP E-Dergi

Mimarlar Arkeologlar Sanat Tarihçileri Restoratörler Ortak Platformu E-Dergisi

MASROP E-Dergi Cilt 16.1 Nisan 2022

© MASROP E-Dergi, 2022

Mimarlar Arkeologlar Sanat Tarihçileri Restoratörler Ortak Platformu E-Dergisi
MASROP E-Dergi

E-Journal Common Platform of Architects, Archaeologists, Art Historians and Conservator-Restorers

MASROP E Dergi Ulusal Hakemli bir elektronik dergidir

MASROP E Dergi is a National Refereed Journal

Türkçe olarak yılda 2 sayı (Nisan ve Kasım) yayınlanır
Published in Turkish annually in two issues (April and November)

Elektronik Site Sorumlusu / Web and Graphic Design
Selçuk Öztürk

E-Dergi Tasarım / E-Journal Design
Öğr. Gör. (MA) Ceren Baykan (TÜ); Prof. Dr. Daniş Baykan (TÜ)

Posta Adresi / Address
Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, I.
Bina, Kat 1, oda nu.: 106, Klasik Arkeoloji Laboratuvarı, Güllapoğlu Yerleşkesi
22030, Merkez / Edirne

Telefon / Phone
0-284-235 95 27 Dâhili: 1202

E-posta Adresi / E-mail
masrop.e.dergi@gmail.com

İnternet Adresi / Web Address
<http://www.masrop.org>
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/masrop>

ISSN: 1307-4008

Ön Kapak Tasarım
Ceren Baykan (TÜ)

Kapak Fotoğrafi
Uzantı: <https://www.arkeolojikhaber.com/>

Cilt 16 Sayı 1 NİSAN 2022

Yayımlanan makalelerin yayın hakkı saklıdır. MASROP E-Dergi’de yer alan makaleler (tekil veya toplu şekilde) basılı olarak çoğaltılamaz veya yayımlandığı sitelerden indirilerek, ticari veya başka bir amaçla dijital platformlarda paylaşılamaz. **Yayın etiği açısından yazarların (indirdiği pdf dosyayı doğrudan yüklemesi değil), personel sayfalarında ve *academia.edu* ve *researchgate.net* gibi açık akademik veri tabanlarında makalesinin yayımlandığı sayfanın uzantısını yüklenerek dosya ulaşımı vermesi uygundur.** Bilimsel yayınlarda kaynak gösterilerek alıntı halinde kısmi kullanımlar mümkün olmakla birlikte görsellerinin başka yayında kullanımı makale yazarının, görsel sahibinin özel iznine bağlıdır. Makalelerin yazın ve görsel içeriğinin etik ve yasal sorumluluğu yazar(lar)ına aittir. MASROP E-Dergi makalelerinin görselleri aksi belirtilmediği ve kaynak gösterilmediği sürece makalenin yazarına aittir.

© MASROP E-Dergi, 2022

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Daniş Baykan (TÜ) *Editör*
Dr. Ergün Karaca (TÜ) *Yardımcı Editör*
Ceren Baykan (TÜ) *Yayın Editörü*
Uğur Alanyurt (MSGSÜ) *Yardımcı Yayın Editörü*

Onursal Yayın Kurulu / Honorary Editorial Board

Oktay Ekinci Onursal Başkan / *Honorary Chief Editor (Vefat 2013)*
Prof. Dr. Belkıs Dinçol (İÜ *emekli*)
Prof. Dr. Turan Efe (Şeyh Edebali Ü *emekli*)
Prof. Dr. Mehmet Özdoğan (İÜ *emekli*)
Prof. Dr. Nuran Şahin (Ege Ü *emekli*)
Prof. Dr. Elif Tül Tulunay (İÜ *emekli*)
Dr. Işık Şahin (TÜ *emekli*)
Dr. Aksel Tibet (İFEA İstanbul / *Vefat 2019*)

Alan Editörleri / Field Editors

Prof. Dr. Daniş Baykan (TÜ) - *Antik Çağ Arkeolojisi Alan Editörü*
Prof. Dr. Ayla Sevim Erol (Ankara Ü) - *Antropoloji Alan Editörü*
Prof. Dr. Gülgün Yılmaz (TÜ) - *Sanat Tarihi Alan Editörü*
Doç. Dr. Atilla Batmaz (Ege Ü) - *Önasya Arkeolojisi Alan Editörü*
Doç. Dr. Aliye Erol Özdzibay (İÜ) *Nüvizmatik Alan Editörü*
Doç. Dr. Emma Louise Baysal (Ankara Ü) - *İngilizce Dil Editörü*
Doç. Dr. Nil Orbeyi (MSGSÜ) - *Mimarlık Alan Editörü*
Doç. Dr. Hasan Peker (İÜ) - *Hititoloji Alan Editörü*
Doç. Dr. Fatma Banu Uçar Çakan (İÜ) - *Koruma Onarım Alan Editörü*
Dr. Alper Yener Yavuz (Mehmet Akif Ersoy Ü) - *Paleoantropoloji Alan Editörü*

Dergimiz *Academic Search Complete, EBSCO, Academic Journal Index, WorldCat* ve *ASOS* gibi alan indekslerinde taranan “Alan İndeksleri Tarfından Taranan Hakemli Dergi” konumundadır ve Dergipark (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/masrop>) ve ana siteden (<http://masrop.org/>) eş zamanlı yayımlanmaktadır.

Hakem Danışma Kurulu / Advisory Board

Unvan ve soyadı alfabetik / Title and surname alphabetic

Prof. Dr. Sennur Akansel (TÜ)

Prof. Dr. Daniş Baykan

Prof. Dr. Demet Binan (MSGSÜ)

Prof. Dr. Sedef Çokay Kepçe (İÜ)

Prof. Dr. Ayla Sevim Erol (Ankara Ü)

Prof. Dr. Timur Gültekin (Ankara Ü)

Prof. Dr. Gül Işın (Akdeniz Ü)

Prof. Dr. Necmi Karul (İÜ)

Prof. Dr. Gülriz Kozbe (Batman Ü)

Prof. Dr. M. Sacit Pekak (Hacettepe Ü)

Prof. Dr. Hamdi Şahin (İÜ)

Prof. Dr. Ahmet Yaraş (TÜ)

Prof. Dr. Serdar Aybek (Celal Bayar Ü)

Prof. Dr. Asnu Bilban Yalçın (İÜ)

Prof. Dr. Özlem Çevik (TÜ)

Prof. Dr. Serra Durugönül (Mersin Ü)

Prof. Dr. Bekir Eskici (Gazi Ü)

Prof. Dr. Gül Gürtekin Demir (Ege Ü)

Prof. Dr. Kaan İren (Muğla Sıtkı Koçman Ü)

Prof. Dr. Zeynep Koçel Erdem (MSGSÜ)

Prof. Dr. Sevgi Lökçe (Atılım Ü)

Prof. Dr. Gürcan Polat (Ege Ü)

Prof. Dr. Gülsün Umurtak (İÜ)

Prof. Dr. Gülgün Yılmaz (TÜ)

Doç. Dr. Selim Ferruh Adalı (Ankara Sosyal Bilimler Ü) Doç. Dr. N. Çiçek Akçıl Harmankaya (İÜ)

Doç. Dr. Çiler Altınbilek Algül (İÜ)

Doç. Dr. Atilla Batmaz (Ege Ü)

Doç. Dr. Emma Louise Baysal (Ankara Ü)

Doç. Dr. Adnan Baysal (Ankara Ü)

Doç. Dr. Yener Bektaş (Ahi Evran Ü)

Doç. Dr. Başak Boz (TÜ)

Doç. Dr. Arzu Demirel (Mehmet Akif Ersoy Ü)

Doç. Dr. Yeşim Doğan (Ankara Ü)

Doç. Dr. Emre Erdan (AMÜ)

Doç. Dr. Cevdet Merih Ereğ (Gazi Ü)

Doç. Dr. Kenan Eren (MSGSÜ)

Doç. Dr. Melda Ermiş (İÜ)

Doç. Dr. Aliye Erol Özdzızbay (İÜ)

Doç. Dr. Lale Doğer (Ege Ü)

Doç. Dr. Bülent Genç (Mardin Artuklu Ü)

Doç. Dr. İlkan Hasdağlı (TÜ)

Doç. Dr. Gökhan Kağnıcı (Katip Çelebi Ü)

Doç. Dr. Hatice Kalkan (Tekirdağ N. Kemal Ü)

Doç. Dr. Semiha Kartal (TÜ)

Doç. Dr. Erkan Konyar (İÜ)

Doç. Dr. Hüseyin Köker (Süleyman Demirel Ü)

Doç. Dr. Dinçer Savaş Lenger (Akdeniz Ü)

Doç. Dr. Nil Orbeyi (MSGSÜ)

Doç. Dr. Aşkın Özdzızbay (İÜ)

Doç. Dr. Hüseyin Sami Öztürk (Marmara Ü)

Doç. Dr. Hasan Peker (İÜ)

Doç. Dr. Müjde Peker (İÜ)

Doç. Dr. Deniz Sarı (Bilecik Şeyh Edebali Ü)

Doç. Dr. Nazire Papatya Seçkin (MSGSÜ)

Doç. Dr. Ayça Tiryaki (İÜ)

Doç. Dr. Özgür Turak (İÜ)

Doç. Dr. Murat Türkteki (Şeyh Edebali Ü)

Doç. Dr. Fatma Banu Uçar Çakan (İÜ)

Doç. Dr. Özgü Çömezoğlu Uzbek (İÜ)

Doç. Dr. Derya Yalçıklı (Çanakkale 18 Mart Ü)

Doç. Dr. Nalan Damla Yılmaz Usta (S. Demirel Ü)

Dr. Ahmet İhsan Aytek (Mehmet Akif Ersoy Ü)

Dr. Mustafa Bilgin (Afyon Kocatepe Ü)

Dr. Baki Demirtaş (TÜ)

Dr. Öznur Gülhan (Ankara Ü)

Dr. Burcu Kırmızı (Yıldız Teknik Ü)

Dr. Ergün Karaca

Dr. Serdar Mayda (Ege Ü)

Dr. Alptekin Oransay (Anadolu Ü)

Dr. Hüseyin Murat Özgen (MSGSÜ)

Dr. Feyzullah Şahin (İzmir Demokrasi Ü)

Dr. Veysel Tolun (ÇOMÜ)

Dr. Alper Yener Yavuz (Mehmet Akif Ersoy Ü)

Dr. Fuat Yılmaz (TÜ)

Dr. S. Melike Zeren Hasdağlı (TÜ)

Cilt 16 Sayı 1 Nisan 2022 Hakemleri

Prof. Dr. Sedef Çokay Kepçe (İÜ)

Doç. Dr. Aşkın Özdzızbay (İÜ)

Doç. Dr. Müjde Peker (İÜ)

Doç. Dr. Özgür Turak (İÜ)

Dr. Ergün Karaca (TÜ)

Dr. Işık Şahin (TÜ emekli)

Dr. Feyzullah Şahin (İzmir Demokrasi Ü)

Dr. Veysel Tolun (ÇOMÜ)

Dr. Fuat Yılmaz (TÜ)

İçindekiler

MASROP E-Dergi Künye	ii
MASROP E-Dergi Yayın Kurulu / <i>Editorial Board</i>	iii
MASROP E-Dergi Hakem Danışma Kurulu / <i>Advisory Board</i>	iv
İçindekiler	v
Editörden	vi
Araştırma Makalesi	
İpek Dağlı The Representation of Versatility: A Possible Role of Aphrodite in Perge <i>Çok yönlülüğün temsili: Perge 'de Aphrodite 'nin Olası Bir Yönü</i>	1-15
Melih Gül Antik Çağ'da Styloslar ve Nif Dağı Kazısı Örnekleri <i>Styli in Antiquity and Examples from the Nif Mountain Excavation</i>	16-28
Ömer Can Yıldırım Mysia'dan Bir Grup Knidos Aphroditisi Tipinde Pişmiş Toprak Heykelcik <i>A Group of Knidian Aphrodit-Type Terracotta Figurines from Mysia</i>	29-41
Kitap / Yayın Tanıtımı	
Sevtap Gölgesiz Karaca Kitap Tanıtımı; <i>Tarih Öncesinden Cumhuriyete EDİRNE Üzerine Araştırmalar</i> , Editör: Ergün Karaca, Trakya Üniversitesi Yayın No: 269, 2021, ön sayfalar+512 sayfa, Karton kapak, ISBN: 978-975-374-313-6	42-45
Nuray Pehlivan Yayın Tanıtımı; Popüler Arkeoloji E-Dergisi "ArkeoDuvar"	46-47
Haber / Takdim / Duyuru	
Fatma Nihal Köseoğlu Haber; İÜ Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Arkeolojik Kazı ve Araştırmalar Toplantısı – 19	48-49
Basın Açıklaması; Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi'nin 21.03.2022 tarihli Basın Açıklaması: Darphane-İ Amire Binaları İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ni Tamamlar	50-51
Basın Açıklaması; Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi'nin 11.04.2022 tarihli Basın Açıklaması: Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Ait Müzelerin Yönetiminin Milli Saraylar İdaresi Başkanlığına Devredilebilmesine İlişkin Kararname Değişikliği	52-54
Duyuru; "Arkeolojide Eski Soru(n)lara Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu"	55

Editörden

Dergimizin 2022 Nisan sayısını yakın zamanda kaybettiğimiz Prof. Dr. Hasan Malay anısına ithaf ediyoruz. Kendisi epigrafi ve Eskiçağ tarihi verileriyle arkeolojinin sosyal yaşam kısmına büyük katkılarda bulunmuştur. Emekliliği sonrasında kendi adıyla düzenlemiş olduğu internet sayfasında (<https://www.hasanmalay.com/>) Antik Çağ sosyal yaşamına dair birçok konu yer almaktadır.

Dergimizin 2022 Nisan sayısında “The Representation of Versatility: A Possible Role of Aphrodite in Perge (Çok yönlülüğün temsili: Perge’de Aphrodite’nin Olası Bir Yönü)”, “Antik Çağ’da Styloslar ve Nif Dağı Kazısı Örnekleri” ve “Mysia’dan Bir Grup Knidos Aphroditesi Tipinde Pişmiş Toprak Heykelcik” başlıklı araştırma makaleleri; “Tarih Öncesinden Cumhuriyete Edirne Üzerine Araştırmalar” adlı kitap tanıtımı; “Popüler Arkeoloji E-Dergisi ArkeoDuvar” yayın tanıtımı; “İÜ Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Arkeolojik Kazı ve Araştırmalar Toplantısı – 19” başlıklı haber; Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi’nin “Darphane-İ Amire Binaları İstanbul Arkeoloji Müzeleri’ni Tamamlar” ve “Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Ait Müzelerin Yönetiminin Milli Saraylar İdaresi Başkanlığına Devredilebilmesine İlişkin Kararname Değişikliği” başlıklı iki basın duyurusu ve “Arkeolojide Eski Soru(n)lara Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu” duyurusu okuyucularımıza sunulmuştur.

Dergimizin kapsamına giren konulardaki kongre, sempozyum, konferans ve çalıştay gibi organizasyonların öncesinde duyuru olarak, gerçekleştirildikten sonra da haber olarak yer verilecektir. Bunun haricinde özellikle dergi kapsamındaki meslek odaları, enstitüler ve kurullar tarafından kültür varlıkları ve korumaya yönelik basın açıklamalarına da yer verilmesine özen gösterilecektir. 2022 Nisan sayısının işleyişine ve sürecine katkı sağlayan bilim insanlarına teşekkür eder, bilimle zenginleşen yarınlar dilerim.

Edirne, Nisan 2022

The Representation of Versatility: A Possible Role of Aphrodite in Perge

Çok yönlülüğün temsili: Perge 'de Aphrodite 'nin Olası Bir Yönü

İpek Dağlı*

Abstract

This study aims to examine a group of inscribed statue bases found in the city of Perge in Pamphylia to determine their religious context. The inscriptions on these bases state that the *agoranomoi* dedicated the statues of Eros to the city and in one example, to an unnamed goddess. All the inscriptions are previously published and evaluated in the scope of a corpus and all dated to the Roman Imperial Period. The evaluation of these statue bases in regards to their urbanistic context indicates that the statues of Eros were erected related to the buildings or complexes where the city's social, economic, and political life were clustered around such as Agora / *Macellum*, monumental fountains, entrance gates, and colonnaded streets. The source materials coming from other Pamphylian cities and Asia Minor and Greece show that the dedication of Eros statues was a practice neither unique to Perge nor limited to the *agoranomoi*. Instead, it was frequently made by various civic officials who were especially entrusted with supervisory duties, and it can be considered as a part of religious ritual in relation with Aphrodite, a versatile goddess who, among her many aspects, was perceived as the protectress of magistrates from the 5th century BC onwards. Evidence for the cult of Aphrodite is present in Perge and the other Pamphylian cities, however, based on the extant evidence, understanding the nature of the goddess, ie in regards to what capacity the people worshipped her, is difficult. Thus, these dedications of Eros statues by *agoranomoi* in Perge can allow us to elucidate an unknown aspect of the goddess in Perge, her guardianship over the civic officials.

Key Words: Cult, Perge, Pamphylia, Eros, Aphrodite

Öz

Bu çalışmanın amacı Pamphylia Bölgesi'nin önde gelen kentlerinden biri olan Perge'de bulunmuş yazıtlı heykel kaidelerini dini bağlamı içinde değerlendirmektir. Heykel kaidelerinin üzerindeki yazıtlar kentte agoranomos olarak görev yapmış bir grup memurun kent için, bir örnek üstüneyse ismi belirtilmemiş bir tanrıça için Eros heykelleri adadığını bildirmektedir. Bir corpus kapsamında değerlendirilen ve yayınlanan yazıtların tümü Roma İmparatorluk Dönemine tarihlendirilmiştir. Heykel kaidelerinin kent bağlamı içinde değerlendirilmesi sonucunda Eros heykellerinin Agora/Macellum, anıtsal çeşmeler, anıtsal kent kapısı ve sütunlu ana caddeler gibi kentin sosyal, politik ve ekonomik hayatının yoğun olduğu yapılar ve komplekslerle ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Diğer Pamphylia kentleri yanında Küçük Asya ve Yunanistan'da bulunmuş yazıtlar Eros heykeli adanmasının ne Perge kentine ne de sadece agoranomoslara özgü bir uygulama olduğunu göstermiştir. Aksine, kentlerde özellikle kontrol ve denetimle ilişkili görevler üstlenmiş memurların çoğunlukla Aphrodite'yi bu tür adaklar adadığı görülmektedir. Çok yönlü bir tanrıça olan Aphrodite MÖ 5. yüzyıldan itibaren kamusal hayatın koruyucu tanrıçası olarak; özellikle kentte görev yapan memurlar tarafından, onurlandırılmıştır. Perge ve Pamphylia bölgesinin diğer kentlerinde Aphrodite kültürünün varlığına dair kanıtlar mevcuttur, ancak bunlar tanrıçanın hangi özelliği bakımından tapım gördüğünü belirlemek için yeterli değildir. Kentte agoranomoslar tarafından adanmış Eros heykelleri bu bağlamda Perge'deki Aphrodite kültürünün bilinmeyen bir yönü – kent memurlarının koruyucusu Aphrodite- ve kültle ilintili ritüeller hakkında bilgi verir nitelikte olabilir.

Anahtar Kelimeler: Kült, Perge, Pamphylia, Eros, Aphrodite

* Arş. Gör. Dr. İpek Dağlı, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Fatih – İstanbul, ipek.dagli@istanbul.edu.tr <https://orcid.org/0000-0003-4741-5011>

The ancient city of Perge is situated in the fertile plain of Pamphylia, in the modern province of Antalya. Perge played a significant role in the history of the region and is one of the biggest and most widely investigated sites since the excavation began in 1946¹. The archaeological research has revealed a great number of buildings, statues, inscriptions, and small finds mainly dated to the Roman Imperial Period that provide information about the public, private, economic, political, and religious life of the Pergaians (Fig.1). This paper aims to evaluate a group of dedicatory inscriptions written on statue bases which state that *agoranomoi* dedicated Eros statues to the city, by focusing on their religious significance and context. By putting them first into the civic and then into a broader regional context, I will attempt to find out why these magistrates specifically chose to dedicate these statues and their possible targeted cult recipients.

Eight statue bases have been taken into consideration in the scope of this paper. Five of them record that an *agoranomos* offered an Eros statue to the city². On one of the bases, the name of the dedicant and his dedication (statue of Eros) have been inscribed but the title of *agoranomos* is lacking³. Two of them are broken and thus currently incomplete, unable to suggest whether they mention a dedication or not (Şahin 2004 no.304, 307a). The aorist participle in the inscriptions suggests that the offerings were made by magistrates during or at the end of their office. All the inscriptions are dated to the 2nd-3rd centuries AD. The original locations of these bases are problematic since most of them cannot be securely attached to a context. For instance, base no.1 was first seen and recorded by G.E. Bean and later Şahin was unable to find it, but and benefitted from Bean's notes to describe it (Şahin 2004 no. 299). According to these notes, the statue base was found "between the gates, in front of the stepped structure on the east side". We do not have further information about the exact findspot of the statue base, but judging from the word "gates", we might assume that it refers to the Hellenistic towers (marked as C in the plan), the monumental entrance to the city. In 1953-1955 excavations were conducted in the

¹ For detailed information about the excavations carried on by İstanbul University's Classical Archaeology Department and Antalya Museum see, Abbasoğlu 2001: 211- 216; Özdzibay 2012: 1-21; Kara and Onur 2015: 7-24; Dağlı (forthcoming).

² All the inscriptions were already published by Şahin 2004: 23-28.

No.1:[M.] Αὐρ. Διδύ[μ]ου υἱός [Δ]ίδυμος [ἀ]γορανο[μ]ῶν τῆι [θε]ῶι

τὸν [Ἔ]ρω[τ]α M. Aurelius Didymus, son of Didymus, (dedicated) Eros to the goddess, while he was an *agoranomos*, Şahin 2004: no. 299.

No.2:Αὐρή[λιος] θάαντ[ος τοῦ] Ἄρτεμε[ισίω]νος Ἄρτ[εμεί]σιος ἀγ[ορα]νομῶν [τῆ] πατρίδι [τὸν] Ἔρωτα Aurelius Artemisius, son of Artemision, son of Thoas, (dedicated) Eros to the fatherland when he was an *agoranomos*, Şahin 2004: no. 303.

No.3:τῆ πατρίδι Αὐρήλιος Κυδρόπολις υἱός Κλέουτοῦ δημιουργήσαντος ἀγορανομήσας ἐνδόξω καὶ τὸν Ἔρωτα ἐφιλοτιμήσατο

Aurelius Kydropolis, the son of the former *demiourgos* Kleas, donated Eros to the fatherland in the pursuit of honor after the glorious administration of the office of *agoranomos*, Şahin 2004: no. 305;

No.4:[Αὐρή]λιος Εὐκλιανὸς Μαξιμιανὸς ἀγορανομήσας τὸν Ἔρωτα

τῆ πατρίδι

Aurelius Euklianus Maximianus (dedicated) Eros to the fatherland after his office as *agoranomos*, Şahin 2004 no. 306;

No.5: [N.N] ἀγορανομήσας τὸν Ἔρωτα τῆ πατρίδι [N.N] (dedicated) Eros to the fatherland after his office as *agoranomos*, Şahin 2004, no. 307.

³ No.6: M. Αὐρ. Πορσοπιανὸς Νάρκισσος τὸν Ἔρωτα τῆ πατρίδι

Marcus Aurelius Porsopianus Narcissus (dedicated) Eros to the fatherland, Şahin 2004, no. 308.

complex and many inscriptions, both Greek and Latin, were discovered in the area⁴. Based on Bean’s information, it is probable that the base was spotted near the *Macellum / Agora* (marked as E in the plan) situated at the east of the complex, although it is not possible to determine the exact location. Base no. 2 and 3 were also first recorded in 1968 by Bean in front of the *Nymphaeum* marked as F2 in the plan⁵. Base no. 4 came from the southwest corner at the intersection of the north-south (marked as Ja in the plan) and east-west (marked as Jb in the plan) Colonnaded Streets, belonging to a public building according to Şahin (Şahin 2004 no. 306). Base no. 5 was found in a shop on the east side of the main north-south Colonnaded Street (Ja) (Şahin 2004 no.307). The last one, no. 6, was recovered the *Macellum / Agora* (E) during the 1971 excavation campaign on the south side of the door situated in the center of the east wall, which is one of the main entrances of the building⁶. On the inscription of this base (Şahin 2004 no. 308), the title of *agoranomos* is lacking however, the location of the find within the *Macellum / Agora* (E), as well as the testimony of epigraphical evidence compiled concerning Eros statues in the city, implies that the dedicant might also have been an *agoranomos* when he dedicated the Eros statue to the fatherland. Based on our current data, the buildings related to these inscriptions are Hellenistic Gates, *Macellum/Agora*, Monumental Fountain F2, and North-south Colonnaded Street, areas that constituted political, commercial, and social centers of the city of Perge where traffic was busy, an aspect that increased the visibility of these statues. The bases were not coupled with their statues and the inscriptions do not provide any information regarding their appearance. In this case, one base (no.6) may provide us with information about the material of the statue placed on top. According to the excavation notes of the 1971 campaign, the statue base found in the *Macellum / Agora* (E) has footprints on it. These are bigger than the normal size with the right foot stepping on the base with his sole and the left only touching the base with the tip of his toes. Therefore, the base once carried a bronze statue, since bases for bronze statues would have had either footprints on top of them at their top face or traces of dowel holes for fastening the statue to the base (Højte 2005: 45-46; Fejfer 2008: 26-27). Since no bronze statues of Eros were found in relation to these bases yet, they must either have been destroyed or intentionally melted since they were made of valuable metal⁷.

One inscription mentions that (No.1) the statue of Eros is dedicated to the goddess, not to the fatherland like the rest of the bases. The goddess in question was not stated in the inscription, however, Şahin interpreted this “goddess” as Artemis since she was the patron deity of the city (Şahin 2004: no. 299).

The dedicants of the statues and bases were *agoranomoi*, i.e. magistrates who were in charge of keeping order in the markets, controlling the market places, the trade, and the money exchange as well as setting prices for certain goods, and checking the accuracy of measures and weights used in market places⁸. They had penal capacities and they were authorized to foreclose the premises of a faulty merchant or to issue fines. Apart from their official duties, the

⁴ For detailed information about the Hellenistic Gates and its transformation towards a more representative complex in the Roman Imperial period, see Bulgurlu 1999; Özdizbay 2012: 52-62; for the inscriptions, see Şahin 1999 116-145.

⁵ For *nymphaea* F2 and F4 see below, the evidence for the cult of Aphrodite in Perge.

⁶ Information is gathered from the excavation notes.

⁷ A bronze statue of Attis seems to have survived this destruction since it was found in the *Macellum / Agora* of the city of Perge. The bronze statue is now displayed in the Antalya Museum see, Delemen and Koçak 2014: 123-145.

⁸ Three examples of lead weight inscribed with the names of *agoranomoi* though to be found in Perge can be evaluated in this context of task description, see Şahin 2004 nos. 300, 301, 302.

agoranomoi financed the construction and maintenance of buildings or spaces, such as porticoes, shops, exedras, or donated new equipment intended to be used inside these buildings. They were also in charge of watching over the temples in case of any kind of offense. Although the office of *agoranomia* was usually conducted by an individual on an annual basis, in some cities there could have been councils consisting of two or three members. In cities with intense commercial activities, several *agoranomoi* could have been employed within one year (Magie 1950: 645)⁹.

The dedication of Eros statues by *agoranomoi* was not a unique practice to Perge since this phenomenon has been documented through the 2nd and 3rd centuries AD inscriptions found in various cities of Asia Minor such as Sardis (Buckler and Robinson 1932:100, no. 99), Sagalassos (Contoléon 1887: 221, no. 16), Ephesos (Keil 1923: 100, no. 15), and Laodikeia (Robert 1969: 254). No testimony in connection with an *agoranomos* dedicating a statue of any other deity than Eros has been discovered at Perge so far. However, inscriptions from elsewhere indicate that the act of dedicating Eros statues was also performed by other magistrates. Some inscriptions are more clear about the reason(s) behind this act; we might interpret them in a cultic context and/or they provide information about to which deity these Eros statues were dedicated. For instance, a 3rd century AD inscription from Laodikeia mentions an *agoranomos*, who dedicated Eros statues to the city (Brélaz 2005: 81). Judging from a second inscription on the same base, this statue had been stolen and a *strategos* replaced it with a new Eros statue to honor the fatherland at his own expenses. Since ensuring security is among the duties of a *strategos*, he must have donated a new statue to the city as his office dictates to avoid failure in his duty¹⁰. An *agoranomos* from Termessos who was also a former overseer (*epimeletes*) of the *gymnasion* and an *archiproboulos* dedicated a statue of Eros inside the *gymnasion* to the fatherland with his funds (Çelgin 1994: 117, 131). The statue is described as an “*agalma*”, thus it has a meaning in a cultic context, testifying to a possible cult of Eros in *gymnasia*, a common veneration in these types of buildings alongside Hermes and Herakles¹¹. An inscription found in Thespieae, Boeotia in Greece, that is attributed to the reign of Vespasian or Domitian, attests that an *agonothetes* dedicated a statue of Eros, which apparently stood in a temple (IG VII: no.1830). Eros was the main deity worshipped in Thespieae, with a festival called *Erotideia* celebrated by the Thespians every four years along with the *Mouseia* honoring the Muses¹². Therefore, the dedication of an Eros statue by *agonothetes* probably in charge of organizing those festivals is understandable. These two examples demonstrate that Eros was the object of the cult in Termessos and Thespieae, hence he is the cult recipient. However, other instances point out to a different cult recipient. Aphrodisias has yielded a remarkable inscription on a marble base from the 1st -2nd centuries AD that mentions that a certain *strategos* dedicated a statue of Hermes, a gilded statue of Aphrodite, two Erotes *lampadophoroi* (*torch-bearers*), and a marble statue of Eros to Aphrodite, *Theoi Sebastoi* and the *demos* (Robert 1965: 118). One example comes from Hierapolis and describes a *neokoros* of Aphrodite Urania who dedicated bronze Eros statues and a silver relief of the Charites to the goddess in return for being elected as a *strategos* (Buckner 1936: 237). Our last example is from Side, another important city

⁹ For a comprehensive study about the *agoranomoi* and *agoranomia* in the Graeco-Roman world, see Capdetrey and Hasenohr 2012.

¹⁰ For further information about the officials who were responsible of the security in the cities of Roman Asia Minor, see Brélaz 2015.

¹¹ The word *agalma* does not always refers to a cult statue, but rather represents an image in a cultic context see, Price 1984: 176-179. For more detailed information about Eros and his cult at *gymnasia*, see Scanlon 2002: 199-274.

¹² For the festival of Eroditeia and Mouseia in Thespieae, see van Nijf and van Dijk 2020: 116-121.

situated in the Pamphylia region. A Late Hellenistic or Early Roman epigram engraved on a round statue base states that Dionysius Malaeis dedicated an Eros statue to Aphrodite when he became an *epistates* of Aphrodite like his father, a superintendent who was responsible for the Aphrodite cult (Nollé 1984: 26). The inscription is important in terms of what the Eros statue looked like. The deity is represented with a thunderbolt in his hand “which once the Cyclops lighted for the lord of gods, for loud thundering Zeus, showing that although I am small the well-winged has a greater power” as the epigram states (Corso 2013 187). These instances show that, unlike Termessos and Thespieae, the object of the cult is not Eros, but another deity: Aphrodite.

Aphrodite as Guardian of Officials and Civic Virtue

Aphrodite was a very versatile and complex goddess whose religious influence covers a wide range of responsibilities that can differ according to regions, cities, and contexts. She represents female sexuality, beauty, and love. She was venerated for her maternal power. She is associated with fertility, abundance, and vegetation. She is the goddess of heavens and waters, therefore she protects sailors¹³. She also has a martial character¹⁴. In addition to these different aspects, she also had a political role as the guardian of civic officials. Her epithet *Pandemos* demonstrates her relation with the whole people in a given city as a unifier of the *demos*. She ensures public and private peace and concord by protecting the civic officials whose duties require governing a *polis* harmoniously. These dedications can be made by the magistrates during their time of service for the wish of success or after it to express gratitude (Wallensten 2005: 175). Breitenberger’s work indicates that she mainly received dedications from the civic officials who had supervisory duties mainly responsible for controlling the conduct of people and had penal capacities like *agoranomoi*, *epistetai* and *strategoï* (Breitenberger 2007: 39-40). Aphrodite’s patronage over civic officials can be so apparent that in some cases, her epithets may vary according to the office that she was associated with such as Aphrodite *Strategis* or Aphrodite *Nauarkhis* (Breitenberger 2007: 41).

The role of Aphrodite as the guardian of magistrates goes back to the 5th century BC, and it especially became predominant in times of political instability when people needed a force to unite them. Dedications from the magistrates to the goddess reached a Panhellenic level from the 4th century BC according to the study conducted by Wallensten (Wallensten 2003). In addition to linking this phenomenon to the goddess’ internal aspects, such as her being the deity of harmony, Wallensten emphasized that the aspect of Aphrodite as the protectress of officials was mostly related to external historical contexts, since most of the inscriptions she analyzed came from a world politically governed by the Romans. The popularity of Aphrodite as the ancestress of the Romans and her link with the Trojan War might have triggered officials from Greece and Asia Minor to accept Aphrodite as their patron goddess to make up to the Romans. She observed that among the cities that yielded dedications to Aphrodite by magistrates, some of them claimed a Trojan descent for themselves or had mythological stories involving the war (Wallensten 2010: 276-277).

In some cases, the personifications of civic virtues accompanied Aphrodite in these dedications and by this, the political connotation of the goddess was further emphasized. Peitho

¹³ For the maritime character of the goddess, see Demetriou 2010: 67-89.

¹⁴ Aphrodite’s complex nature has generated great scholarly interest over the past decades, therefore the literature about her is abundant. For the state of research developed since 1970’s, see Pirenne-Delforge 2010: 3-17. For general information about the goddess’ different aspects see, Pirenne-Delforge 1994; Breitenberger 2007; Smith and Pickup (Eds) 2010; for her guardianship over women, see Wallensten 2009; for Aphrodite Ourania as a primordial goddess who dominated the sky, see Rosenzweig 2004:59-81; for her martial character, see Budin 2010: 79-113. For the iconographical aspects of the goddess, see Delivorrias 1984: 1-151.

(Persuasion) and Charites (Graces) can be considered among these virtues. Peitho was perceived as the symbol of people's obedience to the *demos* and its institutions whereas Graces represented the ideal of *Concordia Civium*, especially in Athens where the cult of Aphrodite Pandemos was firmly established¹⁵. Eros, on the other hand, rather than being a mischievous love god, symbolizes an emotion that also has political meanings. In this context, Eros can be evaluated in two distinct but not contradictory aspects: Eros the god, and eros the emotion¹⁶. In early creation myths, for instance, in Hesiod's Theogony (8th century BC) Eros was the firstborn (*protogenos*) at the beginning of time with Chaos and Gaia (Hesiod. Theogony 116-122). Here, Eros is seen as a divine force of cosmic movement and a representative of reproductive energy that makes divine lineages form (Most 2013: 163-175). In this sense, Eros emerged from the Chaos was perceived in the Greek philosophical tradition, establishing the world in harmony (Boys-Stones 1998: 168-174). In the Orphic tradition, Eros finds a place equivalent in Hesiod's Theogony. One of the earliest principles, the Orphic Phanes, is identical with Eros, who is the firstborn and source of all life (Guthrie 1952: 84). Furthermore, an account in Athenaios' *Deipnosophistai* (3rd century AD) which was thoroughly analyzed by Boys-Stone states that the Stoic Zeno accepted Eros as the titular god of his ideal state since if his power unites the cosmos together in a harmonious fashion, then he can do the same for the people and the city (Boys-Stone 1998: 170-171). The emotion of eros, on the other hand, is firmly implemented in the political life of mainly Classical Athens as a driving force that connected the people living in the *polis* together¹⁷. As it created a hierarchical relationship among the people, it developed hierarchical links between the citizens and the city (Azoulay 2014: 94). Eros is also described as one of the political passions and virtues that draw citizens into civic duty instead of forcing them (Ludwig 2009: 296-298).

The idea that Eros, as a primordial god, ensures unity and harmony within the cosmos and as an emotion, provides a connection between the citizens and the *polis* by calling their active participation in civic duties illustrates eros' influence in the political sphere. Furthermore, his natural companionship with Aphrodite who was perceived as the guardian of civic officials from the 5th century BC onwards enhances his official role. Therefore, magistrates' dedications of Eros statues, either from Perge or from other cities might be evaluated in the broader cultic sphere of Aphrodite focusing on her specific political aspect.

The Evidence for Aphrodite in Perge

Looking at both direct and indirect source materials concerning the cult of Aphrodite in Perge can indicate that an early cult space might have existed in the city's acropolis judging from the terracotta figurines dated to the 4th-2nd centuries BC found in a bothros in the "Area 1" on the eastern hill on the Acropolis (marked as K in the plan). Based on the recovered material, this area witnessed a continuous settlement from the Late Bronze Age into the Roman period¹⁸. The

¹⁵ For the personifications of civic virtues and the *polis*, see Smith 2011: 51-66; for the relation of Aphrodite Pandemos with Peitho and Graces, see Breitenberger 2007: 42-43; Sokolowski 1964: 6-8.

¹⁶ For eros as an emotion in the Greek thinking and its reflections on the Greek society see, Sanders 2013.

¹⁷ The literature concerning the emotion of eros, its place in the Athenian political thinking and the notion of pederasty in political rhetoric is abundant and exceeds the scope of this research. For general information, see the articles compiled in Sanders 2013 and 2019; Ludwig 2002; Zaccarini 2018 with bibliography.

¹⁸Based on the archaeological material gathered during the excavations conducted on the Acropolis of Perge, the beginnings of the settlement on the Acropolis started in the Chalcolithic period. The research also yielded evidence regarding the Bronze Age settlements. Cultic activities emerged in the area from the Early Bronze Age onwards and continued up to the Early Byzantine Period. The Acropolis hosted the earliest temples built in the Greek style, with an *in antis* plan. During the Roman Imperial period, the Acropolis of Perge maintained its sacral character

absence of epigraphic data prevents us from firmly determining to whom this area was dedicated but the terracotta figurines consisting of a torso of a naked woman, a woman’s head, a seated doll, a dolphin, two bull’s heads, a hand holding a *tympanon*, and a “temple boy” might belong the religious sphere of Aphrodite (Recke 2017: 547-53; Wamser-Krasznai 2017: 427-454). Recke identifies in each fragment some elements related to the goddess, takes into consideration the resemblance of these figurines and their iconography to examples found on Cyprus and the Near East, and therefore connects them to a possible cult for Aphrodite on the Acropolis without ruling out the probability of domestic use for these figurines. “The Area 2” which is located on the western hill¹⁹ also yielded a lead figurine that features Aphrodite in a *naiskos*, dated to the 2nd century AD (Martini 2017: 292)²⁰.

Undoubtedly, one object does not suffice to conclude about the presence of an Aphrodite sanctuary in the area, but the data from the 4th century BC to the 2nd century AD may show that the votives are in line with Aphrodite’s iconography.

The evidence concerning the goddess’ presence in the city dating to the Roman Imperial period is higher in number. The coinage of the city dating to the 2nd and 3rd centuries AD feature a standing Aphrodite as naked above the waist and draped with a mantle below the waist, occasionally accompanied by Eros or a dolphin²¹. Her cult is further documented by an inscription that was written on a very fragmented altar found in “Room 8” of the Southern Baths (marked as I in the plan). From the remaining parts, it is possible to conclude that it was dedicated to Aphrodite *Epekoos*, “the one who hears the prayers”. The inscription dates to the 1st-2nd centuries AD (Şahin 1999: no. 243).

The statuery of Aphrodite occupied a major place in the visual landscape of the city. From the 1st century AD onwards but especially in the 2nd century AD, the goddess was represented in a variety of types all around Perge, either in the shape of statues or as reliefs. Four statues have been found in the Southern Baths of the city (Güven 2007: K51, K53, K33, K34 respectively)²². Apparently, the Late Roman Gate of the city (marked as C1 in the plan; Mansel 1969: 95), the oval courtyard between the round Hellenistic Towers (C) (Mansel 1956: 106), the north-south (Ja) (Özgür et al. 1996: no. 16; Turak 2013: 85-93) and east-west oriented (Jb) Colonnaded Streets (Kara and Demirel, 2015: 22-3; 2016: 350), the so-called Cornutus Palaestra (marked as N in the plan; Orhan 2017: 13-22) and the so-called Caracalla Fountain (located on the southern part of the east-west oriented colonnaded street; Kara and Demirel 2015: 22-23) were also embellished with the statues of the goddess during the 2nd century AD.

Apart from statues, Aphrodite is also often represented on reliefs accompanied by Eros at her side. The pediments of the two Severan fountains located west of the square between the

and this did not change during the Late Antique and Byzantine periods. For the chronological development of the Acropolis of Perge see Martini 2010; 2016: 616-626; 2017: 1-246.

¹⁹ The “Area 2” of the Acropolis of Perge is also identified as a sacred space with a cultic continuity that started from the 6th century BC to the Roman Imperial Period, Martini 2017: 247-310.

²⁰ Examples similar to these lead figurines have mainly been found in the Western provinces, such as Britannia, Gallia, Germania, Albania, Pannonia, Dacia and Moesia; however, examples from Syria are also known. These figurines may depict a variety of deities, such as Aphrodite, Artemis, and Hermes, For further information on the lead figurines of the Mediterranean, see Baratta 2013: 283-91; Pop Lazic 2012: 151-64.

²¹ For Marcus Aurelius (161-180 AD), see RPC IV, no. 10661; for Lucius Verus (161-169 AD), see RPC IV, no. 4953; for Commodus (177-192 AD), see RPC IV, no. 10410; for Iulia Domna (193-217 AD), see SNG France 3, no. 419; for Maximus (236-238 AD), see RPC VI, no. 6166.

²² Further information about these statues can be found in İnan 1983: 8-12; İnan 1984: 204.

Hellenistic and the Late Roman Gates were embellished with reliefs of many deities (F2 and F4 in the plan). The Severan nymphaeum F2 is composed of a two-storey façade with a big pool lying in front. The building can be securely dated based on the inscriptions stating that it was dedicated to Artemis Pergaia, Septimius Severus, Caracalla, and Iulia Domna by Aurelia Paulina, the priestess of Artemis Pergaia; Thus the date of 195- 204 AD seems appropriate for the building (Şahin 1999: 233-235 no. 195). The pediment of the fountain has depictions of tritons on both corners and relief-busts of Helios and Selene on each lateral side. Artemis Pergaia stands in the center of the *tympanon*. She is flanked by the three Graces and a priestess wearing a long robe and a veil. To the left, a partially naked Aphrodite is crowned by an Eros. A similar *nymphaeum*, F4 is situated directly to the south of F2 and was also built in the Severan period (İnan 1976: 702; İnan 1977: 617-618). The pediment of *Nymphaeum* F4 also bears mythological figures including two Erotes on the left and right ends. The one to the left facing the Graces has an inverted torch in his right hand. The Eros on the right end holds a mirror for Aphrodite, who is standing right next to him²³. The extant material evidence alongside the numismatic data indicates that Aphrodite became visible in the visual landscape of Perge from the 1st century AD onwards, especially in the 2nd century AD. This date is also in accordance with the Eros statues dedicated by *agoranomoi*.

Extant evidence from Perge show Aphrodite's significant place in the city's visual media like statuary and coins and that she enjoyed a cult as evidenced by an inscription and perhaps votive offerings but none of these shed light on the aspects of Aphrodite, the rituals performed in her honor, and the possible reason(s) behind her veneration. The situation is similar for the region. Placing the cult of Aphrodite in a broader regional context indicates so far that the earliest traces of her worship started in the 5th century BC in Aspendos. Her worship in Aspendos might be an indigenous one, perhaps related to a toponym, the Mount Kastnion, and the city's foundation stories²⁴. The abovementioned statue of Eros dedicated to Aphrodite by a former *epistates* documents her presence in Side in the Late Hellenistic or Early Imperial period. Another inscription dated to the Roman Imperial period informs about a priestess of Aphrodite in Side (Nollé 1993 no. 98). Similar to Perge, the statuary representations of the goddess- mainly accompanied with Eros, played an important role in the visual landscape of Side and its territory²⁵. Magydos yielded numismatic evidence datable to the Roman Imperial Period (Ünal 2018 289-92).

Discussion

In the absence of more explicit data, the nature of Aphrodite remains obscure for Perge and Pamphylia in general. However, the six statue bases offered by *agoranomoi* in Perge and one statue dedicated to Aphrodite by her former *epistates* can provide information about her possible perception as the protectress of civic officials at least in these cities without a definitive *epiclesis* used for the goddess such as *Pandemos* but through her most known companion – Eros. Although we don't have information about the appearances of statues in Perge, the inscription found in Side informs us Eros with a lightning bolt in his hand symbolized that he had a greater power than Zeus focusing perhaps on Eros' primordial character. Additionally, the inscription of Side documents that the statue of Eros was donated to Aphrodite. Although

²³ For detailed information about the architectural decoration and the dating of "Fountains F2 and F4", see Türkmen 2007: 11-33.

²⁴ The cult and religious life of Pamphylia has been recently explored by the author of this paper in the scope of a PhD thesis. For general information about the cult of Aphrodite in Pamphylia see Dağlı Dinçer 2020.

²⁵ For the statues of Aphrodite found in the city and its territory, see İnan 1975: 38-40, 135-136, 140-144, 165-166; for the marble figurines in the Museum of Side, see Öztunç and Erkoç 2019: 123-138.

the inscriptions from Perge are devoid of this information, the decision of dedicating the statues of Eros, most known companion of Aphrodite might express to the viewer the idea of their togetherness. The attributes, or in the case of Perge “companions”, were significant means of communication because they transported cognitive information through visual symbols²⁶, thus Eros statues of Perge might have been used to channel the viewer’s visual perception to a specific aspect of Aphrodite. Of course, these statues would have been perceived as merely decorative if the viewer is unaware of the cultic or cultural context behind the image, however, magistrates’ dedications to Aphrodite was a common practice in the Greek and Roman world and Asia Minor was not an exception, therefore we can assume that the Pergaians were also aware of the political connotations of Eros and Aphrodite symbolized. Furthermore, there exists another interesting matter that needs to be mentioned in terms of Aphrodite being the ancestress of the Romans and her connection with the Trojan War: Perge was a city that also claimed a Trojan descent for itself as evidenced by the statues of mythological founders that were once decorated the oval courtyard situated between the round towers which were, in the Hellenistic Period, part of the city’s defense system²⁷. After the fortifications had lost their function during the Pax Romana, the complex was visually and functionally transformed into a prestigious building with the endeavors of Plancia Magna, one of the most important benefactors of Perge²⁸. Among the mythological founders that Perge claimed for its foundation were Kalchas, Mopsos, and Machaon who traveled to the south in search of a new home after the Trojan War. The political motives behind the decision of erecting such statues of Greek heroes/seers in the courtyard between the gates, immediately at the entrance of the city, was already acknowledged by the scholars (Şahin 1996: 45-50; Özdizbay 2012: 60-62). Perhaps, the Pergaians wanted to emphasize their city’s Trojan descent in connection to Aphrodite’s patronage over the Romans in accordance to the Wallensten suggestion. If this is the case, the statue of Aphrodite found during the excavations of the oval courtyard (see above) must have reinforced the connection between Perge’s Trojan ancestry and Aphrodite, and prompted the magistrates (*agoranomoi* in the case of Perge) to accept them as their patron deity. Since this study proposes a previously undocumented aspect of Aphrodite as the guardian of civic officials in Perge, the goddess mentioned in the inscription No. 1 (see footnote 3) to whom the statue of Eros was dedicated can be interpreted as Aphrodite rather than Artemis.

Determining a cult within a city is not always an easy task. Surely, the source materials involving archaeological, written, and iconographical evidence can provide us the names and epithets of deities, give information about the festivals celebrated in their honor, the location of their sacred space, and names of their cult personnel, etc. However, reconstructing the rituals is far more difficult especially in the lack of archaeological material recovered as a result of systematic excavations and documentation or in the absence of detailed inscriptions or iconographic depictions. As it is known, religious beliefs were manifested through actions in the form of ritual, which enabled interaction with the deities. The dedication of gifts to appease the deities, to seek their protection, or to show gratitude to them created a reciprocal relationship between the mundane and the divine. All these actions could be organized and practiced at the public/civic level or be performed privately in accordance with the traditions that established an action called ritual²⁹. Among many descriptions of ritualistic behavior, according to Burkert,

²⁶ For the use of attributes and their meanings see, Mylonopoulos 2010: 171-205.

²⁷ For the inscribed statue bases of *ktistai* see, Şahin 1999a 135 no.101; 136, no.102; 137, no.103-04; 138, no. 105-106; 139, no.107; 140, no.108; 141; no.109

²⁸ For a detailed summary of the complex’s architectural layout, see Özdizbay 2012, 52-62.

²⁹ The nature of rituals in Greek and Roman cult practices and discussions around this matter exceeds the scope of this research, however for a general overview of theories of the Greek and Roman rituals, see Larson 2016: 187-246 with bibliography.

a ritual is a schematised action that can be imitated and repeated (Burkert 2006: 23). The dedications of Eros statues by various *agoranomoi* might establish a form of repetitive action that can allow us to reconstruct a ritual that was performed in honor of Aphrodite.

Ancient Sources

Hesiod. *Theogony. Works and Days. Testimonia*. Loeb Classical Library 57. edited and translated by Glenn W. Most. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2018.

Modern Sources

- Abbasoğlu 2001: Abbasoğlu, H., “The Perge Excavations”, Belli, O (Ed.), *İstanbul University’s Contributions to Archaeology in Turkey*, 2001, 211-216.
- Akçay 2007: Akçay, B., *Perge Güney Hamamı Heykeltıraşlık Eserleri*, Unpublished MA Thesis, İstanbul University, İstanbul, 2007.
- Azoulay 2014: Azoulay, V., *Pericles of Athens*, translated by J. Lloyd, Princeton University Press, 2014.
- Baratta 2013: Baratta v. G., “Bleierne Götter: Über Aediculae Mit Mobilen Türflügeln”, *Acta Classica Univ. Scient. Debrecen XLIX*, 2013, 283-291.
- Brélaz 2005: Brélaz, C., *La sécurité publique en Asie Mineure sous le Principat (Ier – IIIe s. ap. J.-C.). Institutions municipales et institutions impériales dans l’Orient romain*, Basel, Schwabe, 2005.
- Breitenberger 2007: Breitenberger, B., *Aphrodite and Eros The Development of Erotic Mythology in Early Greek Poetry and Cult*, Routledge, New York, London, 2007.
- Boys-Stones 1994: Boys-Stones, G., “Eros in Government: Zeno and the Virtuous City”, *The Classical Quarterly*, 48.1, 1998, 168-174.
- Buckler and Robinson 1932: Buckler, B., W., Robinson, D. M., *Sardis, VII. Greek and Latin Inscriptions*, Part I, Brill, Leyden, 1932.
- Buckner 1936: Buckner, W. H., “Aphrodite Ourania at Hierapolis in Phrygia”, *JHS* 56, 1936, 237-238.
- Bulgurlu 1999: Bulgurlu, S., *Perge Kenti Hellenistik Kent Kapısı ve Evreleri*, Unpublished PhD Thesis, İstanbul University, İstanbul, 1999.
- Burkert 2006: Burkert, W., “Ritual between Ethology and Post-modern Aspects: Philological-historical Notes”, Stavrianopoulou, E (Ed.), *Ritual and Communication in the Graeco-Roman World*, Presses universitaires de Liège, Liège, 2006, 23-37.
- Capdetrey and Haenohr 2012: Capdetrey, L., Hasenohr, C. (Eds.), *Agoranomes et édiles: institutions des marches antiques*, Pessac, Ausonius, 2012.
- Contoléon 1887: Contoléon, A., “Epigraphai Anekdotoi”, *BCH* 11, 1887, 212-223.
- Corso 2013: Corso, A., “Cupido fulmen tenens”, *Skopas of Paros and His World*, Paros III, Proceedings volume of the Third International Conference on the Archaeology of Paros and the Cyclades. Athens, The Institute for the Archaeology of Paros and the Cyclades Publ., 2013, 433-442.

- Çelgin 1994: Çelgin, V., “Termessos Gymnasionları: Yazıtların Işığında Bazı Gözlem ve Değerlendirmeler”, *Arkeoloji Dergisi*, 5, 1997, 111-144.
- Dağlı Dinçer 2020: Dağlı Dinçer, İ., *Cults and Religious Life of Pamphylia from the Archaic to the Late Antique Period*”, Unpublished Ph.D. Thesis, Koç University, İstanbul, 2020.
- Dağlı (Forthcoming): Dağlı, İ., “Bölge Arkeolojisinde Bir Gelenek: İstanbul Üniversitesi'nin Antalya Bölgesi Çalışmalarına Katkısı: A Tradition in Regional Archaeology: Contribution of İstanbul University to the Archaeological Research in Antalya”, *Antalya Müzesi 100. Yıl Kitabı*.
- Delemen and Koçak 2014: Delemen, İ., Koçak, E., “The Dancing Attis: A Bronze Statue from the Macellum / Agora of Perge”, *Adalya* 17, 2014, 123-143.
- Delivorrias et.al 1984: Delivorrias, A. et al. “Aphrodite”, *LIMC* II. 1.2, 1984, 1-15.
- Demetriou 2010: Demetriou, D., “τῆς πάσης ναυτιλίας φύλαξ Aphrodite and the Sea”, *Kernos* 23, 2010, 67-89.
- Fejfer 2008: Fejfer, J., *Roman Portraits in Context*, Walter de Gruyter, Berlin, New York, 2008.
- Guthrie 1952: Guthrie, W. K. C., *Orpheus, and Greek Religion: A Study of the Orphic Movement*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1952.
- Højte 2005: Højte, J. M., *Roman Imperial Statue Bases from Augustus to Commodus*, Aarhus University Press, 2005.
- IG VII *Inscriptiones Graecae, VII. Inscriptiones Megaridis, Oropiae, Boeotiae*, ed. Wilhelm Dittenberger. Berlin 1892.
- İnan 1975: İnan, J., *Side'nin Roma Devri Heykeltıraşlığı*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İnan 1976: İnan, J., “Perge Kazısı 1975 Çalışmaları”, *Bellesten* 40.2, 1976, 702-705.
- İnan 1977: İnan, J., “Perge Kazısı 1976 Çalışmaları”, *Bellesten* 41.1, 1977, 616-618.
- İnan 1983: İnan, J., “Perge Kazısı 1981 Çalışmaları”, *TAD* 26, 1983, 1-20.
- Inan 1984: İnan, J., “Perge Kazısı 1982 Çalışmaları”, *KST* 5, 1984, 199-206.
- Kara and Demirel 2015: Kara, O., Demirel, M., “Perge Antik Kenti 2012-2014 Yılı Kazıları”, *Arkeoloji ve Sanat*, 149, 7-24.
- Kara and Demirel 2016: Kara, O., Mustafa, D., “Perge 2015 Yılı Kazılarında Bir Grup Plastik ve Madeni Eser”, *ANMED*, 14, 2016, 349-357.
- Keil 1923: Keil, J., “Inscripfen” Reisch, E. (Ed.), *Forschungen in Ephesos III*, Verlag VÖAW, Wien, 1923, 91-168.
- Larson 2016: Larson, J., *Understanding Greek Religion. A Cognitive Approach*, Routledge, London, New York, 2016.
- Ludwig 2002: Ludwig, W. P., *Eros, and Polis: Desire and Community in Greek Political Theory*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002.
- Ludwig 2009: Ludwig, W. P., “Anger, Eros, and Other Political Passions in Ancient Greek Thought”, Balot, R. K., (Ed.), *A Companion to Greek and Roman Political Thought*, Wiley-Blackwell, 2009, 294-208.

- Magie 1950: Magie, D., *Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century*, 1950.
- Mansel 1956: Mansel, A. M., “Bericht über Ausgrabungen und Untersuchungen in Pamphylien in den Jahren 1946-1955”, *AA*, 71, 1956, 34-120.
- Mansel 1969: Mansel, A. M., “1968 Perge Kazısına Dair Ön Rapor”, *TAD* 17.1, 1969, 93-104.
- Martini 2010: Martini, W., *Die Akropolis von Perge in Pamphylien: vom Siedlungsplatz zur Akropolis*, Stuttgart, Franz Steiner Verlag, 2010.
- Martini 2016: Martini, W., “Die Akropolis von Perge in der Kaiserzeit und ihre Bedeutung für die Stadt”, Adak, M. et. al (Eds.), *Vir Doctus Anatolicus, Studies in Memory of Sencer Şahin*, Philia Supplements 1, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2016, 617-626.
- Martini et al. 2017: Martini, W. et al., *Die Akropolis von Perge. Die Ergebnisse der Grabungen 1998- 2004 und 2008*, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya, 2017.
- Most 2013: Most, W., “Eros in Hesiod”, Sanders, E. et. al (Eds.), *Erôs in Ancient Greece*, Oxford Scholarship Online, 2013, 163-175.
- Mylonopoulos 2010: Mylonopoulos, J., “Odysseus with a trident? The use of attributes in ancient Greek imagery”, Mylonopoulos, J (Ed.), *Divine Images and Human Imaginations in Ancient Greece and Rome*, Brill, Leiden, Boston, 2010, 171-205.
- Nollé 1984: Nollé, J., “Eros mit dem Blitz”, *EpigrAnat* 4, 1984, 17-26.
- Nollé 1003: Nollé, J., *Side im Altertum*, Band 1. IK43, Bonn.
- van Nijf and van Dijk 2020: van Nijf, O., van Dijk, S., “Experiencing Roman Power at Greek Contests: Romaia in the Greek Festival Network”, Berthelot, K (Ed.), *Reconsidering Roman Power Roman, Greek, Jewish and Christian perceptions and reactions*, Collection de l'École française de Rome, 2020, 101-125.
- Orhan 2017: Orhan, S., *Perge Batı Caddesi 2013 Yılı Kazılarında Ele Geçen Bir Grup Heykeltıraşlık Eseri*, Unpublished MA Thesis, Mehmet Akif Ersoy University, Burdur, 2017.
- Özdizbay 2012: Özdizbay, A., *Perge'nin M.S. 1.- 2. Yüzyıllardaki Gelişimi*, Adalya Ek Yayın Dizisi 10, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya, 2012.
- Özgür et al. 1996: Özgür, E. et. al., *Sculptures of the Museum in Antalya I: A Journey into Mythology and into History*, Dönmez Offset Basımevi, Ankara, 1996.
- Öztunç and Erkoç 2019: Öztunç, H. Y., Erkoç, S., “Side Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Mermer Aphrodite Heykelciği”, *CollAn* 18, 2019, 123-138.
- Pirenne-Delforge 1994: Pirenne-Delforge, V., *L'Aphrodite Grecque*, Kernos Supplément 4, Athenes-Liege, 1994.

- Pirenne-Delforge 2010: Pirenne-Delforge, V., “Flourishing Aphrodite: an Overview”, Smith, C, A, Pickup, S (Eds.), *Brill’s Companion to Aphrodite*, Brill, Leiden, Boston, 3-17.
- Pop-Lazic 2012: Pop-Lazic, A., “Some observations on lead figurines of the goddess Venus in the area between Sirmium and Viminacium”, *Starinar* 62, 2012, 151-164.
- Price 1984: Price, S. R. F., *Rituals, and Power: The Roman Imperial Cult in Asia Minor*, Cambridge University Press, Cambridge, 1984.
- Recke 2017: Recke, M., “Aphrodite auf der Akropolis von Perge? Terrakotta statuetten aus F1”, Müller, A, Laflı, E (Eds.), *Figurines de terre cuite en Méditerranée grecque et romaine 2: Iconographie et contexts*, Villeneuve d’Ascq, Septentrion, 2017, 547-553.
- Robert 1965: Robert, L., *Hellenica Vol. XIII, d’Aphrodisias à la Lyca*. Recueil d’épigraphie, de numismatique et d’antiquités, Maisonneuve, 1965.
- Robert 1969: Robert, L., “Inscriptions de Laodicée du Lycos”, *Laodicée du Lycos: Le Nymphée; campagnes 1961-1963*, 1969, 247-365.
- Rosenzweig 2004: Rosenzweig, R., *Worshipping Aphrodite: Art and Cult in Classical Athens*, Ann Arbor, University of Michigan Press, 2004.
- Sanders et. al 2013: Sanders, E. et. al., *Erôs in Ancient Greece*, Oxford Scholarship Online, 2013.
- Sanders 2019: Sanders, E. (Ed.), *Eros and The Polis Love in Context*, Institute of Classical Studies School of Advanced Study University of London, 2019.
- Scanlon 2002: Scanlon, T. F., *Eros and Greek Athletics*, Oxford University Press, 2002.
- Smith and Pickup 2010: Smith, C. A., Pickup, S. (Eds.), *Brill’s Companion to Aphrodite*, Brill, Leiden, Boston, 2010.
- Smith 2011: Smith, C. A., *Polis and Personification in Classical Athenian Art*, Brill, Leiden, Boston, 2011.
- SNG France 3 1994: *Cabinet de Médailles, Pamphylie Pisidie Lycaonie Galatie*, E. Levante (Ed.), Numismatica Ars Classica, Zürich, 1994.
- Sokolowski 1964: Sokolowski, F., “Aphrodite as Guardian of Greek Magistrates”, *The Harvard Theological Review* 57.1, 1964, 1-8.
- Şahin 1999: Şahin, S., *Die Inschriften von Perge I*, Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien 54, Bonn, Dr. Rudolf Habelt GmbH, 1994.
- Şahin 2004: Şahin, S., *Die Inschriften von Perge II*, Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien 61, Bonn, Dr. Rudolf Habelt GmbH, 2004.
- Turak 2013: Turak, Ö., “Perge’nin Kuzey-Güney Doğrultulu Sütunlu Caddesinden İdeal bir Kadın Başı”, *Adalya* 16, 2013, 85-93.
- Türkmen 2007: Türkmen, M., *Pamphylia ve Kilikia’da Severuslar Dönemi Mimari Bezemesi*, Unpublished PhD Thesis, İstanbul University, İstanbul, 2007.

- Ünal 2018: Ünal, E., “Bronze Coinage of Magydos”, Tekin, O (Ed.), *Second International Congress on the History of Money and Numismatics in the Mediterranean World*, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi, 2:277-305.
- Wallensten 2003: Wallensten, J. A., *Study of Dedications to Aphrodite from Greek Magistrates*, Unpublished Ph.D. Dissertation, Lund, Lund University, 2003.
- Wallensten 2009: Wallensten, J. A., “Demand and Supply? The Character of Aphrodite in the light of inscribed votive gifts”, Prêtre, C (Ed.), *Le Donateur, L’offrande Et La Déesse Systèmes votifs des sanctuaires de déesses dans le monde grec*, Kernos Suppl. 23, Liege, 2009, 169-180.
- Wallensten 2010: Wallensten, J. A., “Interactive Aphrodite: Greek Responses to the Idea of Aphrodite as Ancestress of the Romans”, Smith, C. A., Pickup, S. (Eds.), *Brill’s Companion to Aphrodite*, Brill, Leiden, Boston, 269-287.
- Wamser-Krasznai 2017: Wamser-Krasznai, W., Katalog ausgewählter tier und menschengestaltiger Figurinen, in: *Die Akropolis von Perge*, Martini, W. et al. (Eds.), *Die Akropolis von Perge. Die Ergebnisse der Grabungen 1998 - 2004 und 2008*, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya, 427-454.

Electronic Sources

- Roman Provincial Coinage IV.3. Electronic source:
https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/search/browse?volume_id=6, (04.02.2022).
- Roman Provincial Coinage VI. Electronic source:
https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/search/browse?volume_id=11, (04.02.2022).

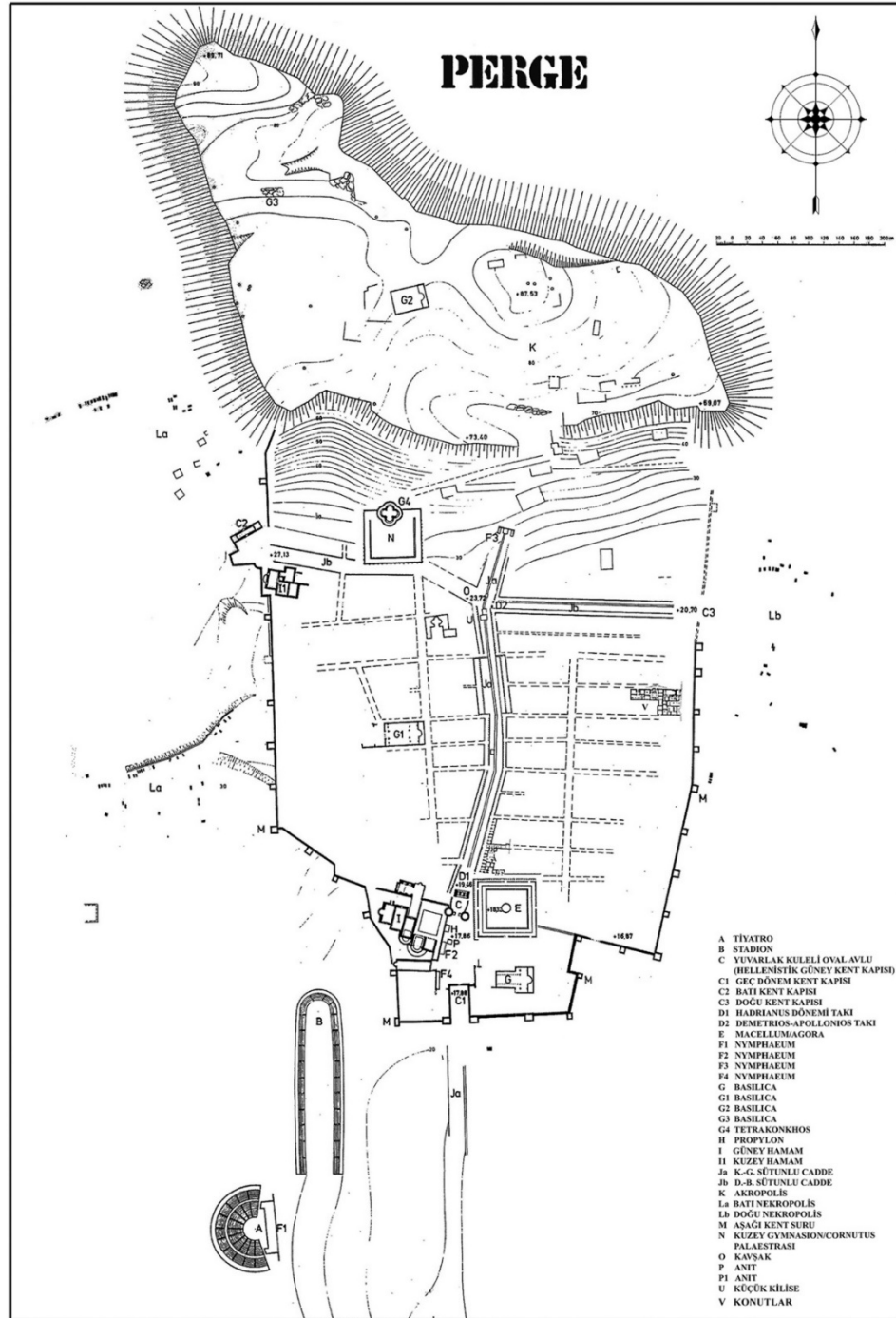

Fig.1: Plan of Perge

Antik Çağ’da Styloslar ve Nif Dağı Kazısı Örnekleri
Styli in Antiquity and Examples from the Nif Mountain Excavation

Melih Gül*

Öz

Stylus, sivri ucuyla yazmaya, yassı ucuyla silmeye yarayan yazı aracıdır. Balmumu tabletin üzerini kazımak için kullanılır. Kesin olarak ne zaman kullanılmaya başlandığı bilinmemekle birlikte MÖ 3. binyılın sonlarında Mezopotamya’da kullanıldığına dair arkeolojik veri bulunur. MÖ 1. binyıl öncesinde Anadolu’da stylus kullanımı Boğazköy buluntularından bilinmektedir. MÖ 1. binyıldan sonra da Anadolu’da kullanılmaya devam etmiştir. Bu makale kapsamında, Nif Dağı Kazısı’nda 13 adeti Karamattepe’de, 3 adeti Ballicaoluk sektöründe olmak üzere 16 adet stylus incelenecektir. Buluntular MÖ 6.-1. yüzyıla tarihlendirilir. Çalışmada stylusların üretim teknikleri, kontekst verileri, biçimle ilgili veriler ve son olarak kronolojiyle ilgili veriler değerlendirilmiş, böylece stylus buluntuları özelinde elde edilebilecek ilave bilgiler konusunda bir değerlendirme gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Stylus, Stilus, Balmumu Tablet, Demir, Nif Dağı.

Abstract

Styli are tools for writing with a pointed tip and erasing with a flat tip. They are used by into the wax on a wax tablet. Although it is not known exactly when they were first used, there is archaeological data showing that they were in use in Mesopotamia at the end of the 3rd millennium BC. The use of the stylus in Anatolia before the 1st millennium BC is known from the Boğazköy artefacts. The stylus was also used in Anatolia after the 1st millennium BC. Within the scope of this article 16 styli, 13 from Karamattepe and 3 from the Ballicaoluk sector in the Nif Mountain Excavation will be examined. The finds were dated to the 6-1st century BC. In addition, other writing instruments and tools such as calami, papyrus, parchment, wax tablets spatulae, seal boxes and inkwells, which we know were used in ancient times, are also briefly mentioned. The study evaluates the manufacturing techniques of the stylus, the contextual data, the data related to the shape and finally the data related to the chronology, that is, an evaluation was made of what information can be obtained from styli.

Keywords: Stylus, Stilus, Wax Tablet, Iron, Nif Mountain.

* Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans, E-posta: melihgul@hotmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2826-369X>.

Giriş

Stylus, sivri ucuyla yazmaya, yassı ucuyla silmeye yarayan yazı aracıdır¹. Lewis-Short Latince sözlüğünde söz konusu nesnenin ismi *stilus* olarak geçmektedir (Lewis, Short 1891: 1759). Latince de ayrıca *stylus*², Eski Yunancada *stylos*³ kelimesi kullanılmıştır⁴. Ayrıca İngilizcede üslup, anlatım biçimi anlamına gelen *style* kelimesi Antik Çağ'da kullanılmış kalemler olan styluslardan gelmektedir. Arapçadan Türkçeye geçen kalem kelimesi, Antik Çağ'da mürekkeple yazmakta kullanılan, papirüs bitkisinden üretilen *calamustan* gelmektedir. Stylusun Batı Avrupa dillerinde kalem kelimesini karşılar şekilde kullanılmasının⁵ bir sonucu olarak da çiviyazısı üzerine kullanılan kalemlere Avrupalı bazı araştırmacılar stylus demektedir⁶. Bu kullanım yanlış olmamakla beraber, Antik Çağ'da stylus dendiğinde balmumu tablet üzerine kazıyarak yazmaya yarayan, silme ucu bulunan kalemler akla gelmelidir.

Styluslarla ilgili tanımlama hatalarıyla yayınlarda sıklıkla karşılaşılır. Stylus, basitçe bir çubuk biçimine sahip olduğundan iğnelerle ve yassı uçlu silme ucuna sahip olduğu için spatulalarla karıştırılabilmektedir. Bu hatalardan kaçınmanın yolu bir stylusu tanımlarken, onun kesin olarak yassı silme ucuna ve sivri yazma ucuna sahip olup olmadığına bakmaktır. Ayrıca belli dönemlerde belli biçimlerle daha çok karşılaşılan bir buluntu olduğu için bazı stylus tipleri kolaylıkla ayırt edilebilecek niteliklere sahiptir.

Stylus ve balmumu tabletler Antik Çağ'da ve özellikle Roma İmparatorluk Dönemi'nde nüfusun önemli bir kısmının ulaşip kullanabildiği yazı araçlarıdır (Schaltenbrand Obrecht 2012: 24). Ancak özel olarak, ilkokul⁷ seviyesindeki öğrenciler, esnaflar ve askerler bu yazı araçlarını kullanmışlardır⁸. Sebebi, bu nesnelere hesap yapmak, kısa notlar almak ve gerektiğinde temizleyip tekrar kullanmak gibi işlemlere sahip olmasıdır. Öğrencilerin kullanımı Antik Çağ yazarlarından öğrenilebilir. Quintilianus, *Institutio Oratoria* adlı eserinde eğitimle ilgili verdiği bilgilerle önemli bir yazardır. Askerlerin kullanımına örnek Vindonissa'daki, askerlerin mektup

¹ Türkçe yayımlar içinde Antik Çağ'da yazı malzemeleriyle ilgili en kapsamlı eser Yıldız'ın çalışmasıdır. Bakınız: Yıldız 2000. Styluslarla ilgili en önemli kaynak da Obrecht'in *Stilus* adlı çalışmasıdır. Bakınız: Schaltenbrand Obrecht 2012. Sadece styluslar değil, Antik Çağ'da kullanılmış birçok yazı malzemesi konusunda en çok veri sağlayan yerleşim Augusta Raurica'dır. Antik Çağ'da yazı malzemeleri konusunda araştırma yapılırken ilk bakılması gereken yer bu yerleşim ve buluntularıdır.

² Örneğin Cicero, *De Oratore* adlı eserinde kelimeyi 'stylus' şeklinde kullanmıştır. Bakınız: Cicero, *De Oratore*, I, 257.

³ *Stylos* kelimesi Yunanca sütun teriminden gelmektedir. Bakınız: Çelgin 2018: 717.

⁴ Makalede, Roma İmparatorluk Dönemi öncesi buluntulardan bahsedilirken *stylos*, Roma İmparatorluk Dönemi buluntularından ya da genel olarak söz konusu buluntudan bahsedilirken *stylus* kelimesi kullanılacaktır. Bu makalede konu edinen buluntular Roma İmparatorluk Dönemi öncesine tarihlendirildiğinden başlık 'styloslar' şeklinde belirlenmiştir. Söz konusu nesne, günümüzde İngilizcede *stylus*, Almancada *stilus*, Fransızcada *stylet* ya da *style*, İtalyancada *stilo* olarak kullanım görmektedir (Schaltenbrand Obrecht 2012: 47).

⁵ Fransızcada dolma kalem kelimesinin karşılığı *stylo*'dur.

⁶ Örneğin Cammarosano kil tablet kalemlerini cuneiform *stylus* yani çiviyazısı stylusları, balmumu için kullanılanları *grooved styli* yani yivli *stylus* olarak değerlendirir. Öte yandan kil tablet styluslarının kullanımının balmumu tablet styluslarından farklı olduğunu söyler. Ayrıca kamış kalemlere de *reed stylus* yani kamış *stylus* demektedir. Bakınız: Cammarosano 2014: 53-90. Bu tartışmanın detayları bir sonraki çalışmamda gösterilecektir. Buradaki sorun, Batı Avrupa dillerinde stylusun günümüzde de kalem kelimesini karşılıyor olmasıdır. Nasıl ki Türkçeye kalem kelimesi *calamus* kelimesinden geçtiyse, bazı Batı Avrupa dillerine de kalem kelimesi *stylustan* geçmiştir (örneğin İngilizcedeki *style* kelimesinin kalem anlamı da vardır). Bu da batılı araştırmacıların dönem ya da işlev fark etmeksizin söz konusu nesneyi *stylus* olarak adlandırabilmesine neden olmaktadır. Ancak bir Romalı ya da Yunan'ın bu kelimedenden anladığı, balmumu tablete kazıyarak yazmaya yarayan yazı araçlarıdır.

⁷ İlkokul Yunanca *didaskaleion* ya da *palastrai* olarak adlandırılır. Bakınız: Bilgiç 2014: 325, Dipnot 7.

⁸ Demiriş, okullarda alıştırmaya yapmak ve hesap yapmak için kullanıldığını belirtir. Bakınız: Demiriş 2002: 9.

olarak kullandığı balmumu tabletlerdir. Styluslar yazmak haricinde ecza ve cerrahide, kozmetikte, boya karışımında, seramik şekillendirmede ve ev işlerinde pratik amaçlarla kullanılmışlardır (Schaltenbrand Obrecht 2012: 79-80). Balmumu tablet spatulaları, balmumunu tek seferde düzleştirmek için kullanılmış bir başka yazı ya da silme aracıdır. Metal ya da kemikten üretilebilen mühür kutuları, ahşap tabletleri ya da diğer başka yazı malzemelerini mühürleyip onların güvenliğini sağlamak için Antik Çağ’da kullanılmıştır⁹. Papirüs, parşömen gibi yazı taşıyıcıları, bunların üzerine yazmaya yarayan calamuslar, mürekkebin saklanması için mürekkep hokkaları daha çok edebi, felsefi, bilimsel metinler için tercih edilmiştir. Bunun sebebi bu malzemelerin daha çok yazıyı taşımaya imkân sağlamalarıdır. Yine de bu ayrımı kesin olarak yapmak da doğru değildir. İşlevleri farklı da olsa birbirlerinin yerine kullanılmaları olasıdır. Bu bahsedilen yazı malzemeleri ve diğer bazı bahsedilmeyenler konusunda bilgi edinmek için Fünfschilling’in çalışmasına bakılabilir (Fünfschilling 2012).

Yunan anakarası ve adalardaki stylosların malzeme ve dağılımlarına bakıldığında Antik Çağ’da, günümüzde bildiğimiz metal ve kemik styluslara oranla daha çok sayıda ahşap stylus kullanılmış olabilir. Sicilya Gela’daki ahşap bir stylus nadir örneklerden biridir (Schaltenbrand Obrecht 2012: 53, Resim 43). Bazı metal ve kemik styluslara bakılacak olursa¹⁰: Olynthos buluntularının 11 adedi bronz (Robinson 1941: 357-359, Lev. CXIV); Korinthos buluntularının 19 adedi kemik, 7 adedi bronz ve 3 adedi fildişi (Davidson 1952: 185-187, 1348-1376); Delos buluntularının 21 adedi bronz, 20 adedi kemik (Déonna 1938: Lev. LXXX); Lindos’taki iki buluntudan biri kemik diğeri bronzdur (Blinkenberg 1931: 150). Isthmia’da 6 adet bronz stylus bulunmuştur. 391 numaralı demir buluntunun stylus olabileceği söylenmiştir ancak stylus değildir¹¹ (Raubitschek 1998: 115, Lev. 62, 391). Demir ve bronz stylusların MÖ 6.-1. yüzyılda birbirlerine oranla ne miktarda kullanıldıklarını tespit etmek zordur. Ayrıca bahsedilen buluntuların çoğu Roma İmparatorluk Dönemi ya da sonrasına tarihlendirilir¹². Yukarıda bahsedildiği gibi stylusun çubuk biçimi onu tanımlamayı zorlaştırır ve demirin fazla korozyona uğrayan doğası sebebiyle tanımlamak daha da zorlaşır. Nif Dağı’ndaki buluntuların 14 adedi demir, 2 adedi bronzdur. Roma İmparatorluk Dönemi’ne gelindiğinde ise Anadolu’da bronz stylus çoğunluktadır¹³. Ancak imparatorluğun kuzeybatı bölgelerinde demir styluslar bronzlara oranla daha yaygın olarak üretilmiş ve kullanılmışlardır. En yoğun buluntu grupları günümüz İsviçre sınırları içinde bulunan Augusta Raurica, Aventicum ve Vindonissa garnizonlarındadır. Augusta Raurica’daki 1204 buluntunun %96,8’i yani 1165 tanesi demirdendir (Schaltenbrand Obrecht 2012: 109). Demir buluntunun çoğunlukta olması, o bölgedeki maddi yeterlilikler ve işliklerle ilgili olabilir.

Nif Dağı Kazısı’nda Bulunan Styloslar

Nif Dağı, batısındaki İzmir şehir merkezi, kuzeyindeki Sipylos Dağı ve doğusundaki Tmolos Dağ sırasının (Bozdağlar) arasındadır. İzmir İli Nif Dağı Kazısı, Ballıcaoluk, Başpınar,

⁹ Mühür kutuları için bakınız: Furger vd. 2009.

¹⁰ Anadolu’da Roma İmparatorluk Dönemi öncesindeki styloslar konusunda Nif Dağı Kazısı stylosları haricinde veriler yetersiz olduğundan, Yunan anakarasındaki ve adalardaki buluntulardan bahsetme gereği duyulmaktadır. Ayrıca bahsedilen buluntuların bir kısmı Roma İmparatorluk Dönemi ve sonrasına tarihlendirilir ancak coğrafi olarak konuyla ilgili oldukları için bunlardan da bahsedilmiştir.

¹¹ Buluntunun hem ön hem de arka uçları, onun çivi olduğunu düşündürmektedir.

¹² Buna rağmen, Korinthos’taki 1348 numaralı dikdörtgen silme uçlu buluntu (Davidson 1952: 186, Lev. 83, 1348) dışında, sözü edilen buluntuların hepsi, tip olarak Roma İmparatorluk Dönemi öncesi styluslara benzemektedirler.

¹³ Buluntulardan, Prof. Dr. Daniş Baykan danışmanlığında hazırlanmakta olan yüksek lisans tezinde detaylı olarak bahsedilecektir. Bakınız: M., Gül, *MÖ 1. Binden Roma İmparatorluk Dönemi Sonuna Kadar Anadolu’da Stylus*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, Edirne, 2022.

Dağkızılca ve Karamattepe çalışma alanlarında yürütülmektedir¹⁴. Nif Dağı Kazısı metal buluntu¹⁵ ve arkeometalürji¹⁶ verilerinden en azından Karamattepe’de kapsamlı bir metal üretimi gerçekleştirildiği saptanmıştır¹⁷. Araştırma kapsamındaki styloslar, Nif Dağı’ndaki Karamattepe ve Balıcaoluk’ta bulunmuştur.

Nif Dağı Karamattepe’de 2 adet bronz (**Resim 1. Mb0220, M.13-030**) ve 11 adet demir stylus (**Resim 1. M.13-039, M.06-006, M.06-008, M.09-044, M.09-070, M.12-004, M.18-021, Md0735, Md1156, Md1968, Md1998**) ele geçmiştir. Nif Dağı, Balıcaoluk’ta 3 adet demir stylus bulunmuştur (**Resim 1. M.10-019, Md0795, Md1875**). Karamattepe’de styloslar kazı alanının kuzeybatı ortalarında ve doğu ortalarında daha yoğun olarak ele geçmiştir (**Resim 2**). Nif Dağı’nda, bugün bilinen toplam 16 adet stylus söz konusudur. Çalışmada, buluntuların sırasıyla üretim teknikleri, kontekst, biçim ve kronoloji hakkındaki bilgileri aktarılacaktır. Her alt başlıkta ilk olarak stylusların genel özelliklerinden daha sonra da Nif Dağı Kazı buluntularının özelliklerinden bahsedilecektir.

Üretim Teknikleri

Metal stylusların, özellikle döverek üretilen demir stylusların başka demir nesnelere oranla daha kolay üretilebileceği söylenebilir. Dövme ya da serbest şekillendirme tekniğinde, ilk aşama demir nesneyi istenen kalem boyutuna getirmektir. Bunun için istenen boyut kadarı, demirin ısıtıldıktan sonra çekiç yardımıyla kesilmesiyle oluşturulur. Böylece dikdörtgen kesitli bir çubuk elde edilir. Daha sonra bu çubuk dövülerek silindirik kesitli hale getirilir ve yine dövülerek silme ucu oluşturulur. İkinci aşamada, yapılacaksa süslemelerin oluşturulmasıdır. Bunun için torna, tel testere gibi aletlere ihtiyaç duyulur (Schaltenbrand Obrecht 2012: 241).

¹⁴ Kazı, 2006-2019 yıllarında Prof. Dr. Elif Tül Tulunay başkanlığında yürütülmüştür ve 2020 itibarıyla da Doç. Dr. Müjde Peker başkanlığında yürütülmektedir. 2006-2020 yılları arasındaki Nif Dağı Kazıları için bakınız: Tulunay 2006 189-200; Tulunay 2007 351-362; Tulunay 2008 79-98; Tulunay 2009 411-426; Tulunay 2010 387-408; Tulunay 2012 81-99; Tulunay 2014 32-34; Tulunay ve Türkmen 2011 405-423; Tulunay vd. 2012 147-171; Tulunay vd. 2013 233-252; Tulunay vd. 2014 343-357; Tulunay vd. 2015 695-717; Tulunay vd. 2016 383-406; Tulunay vd. 2017 331-358; Tulunay vd. 2018 301-326; Tulunay vd. 2019 603-626; Tulunay vd. 2020 11-32.

¹⁵ Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı’nda, Prof. Dr. Daniş Baykan danışmanlığında 2018 yılından itibaren hazırladığım “MÖ 1. Binden Roma İmparatorluk Dönemi Sonuna Kadar Anadolu’da Stylus” başlıklı yüksek lisans tezi aynı isimli TÜBAP 2020-48 numaralı proje ile desteklenmiştir. Nif Dağı Kazısı Karamattepe metal buluntu ve arkeometalürji çalışmaları Trakya Üniversitesi’nden TÜBAP 2013-71: Anadolu’nun MÖ 1. Bin Metal Kullanım Verilerinin Saptanması ve Korunması; TÜBAP 2015-91: Batı Anadolu ve Trakya Bölgeleri Arkeometalürji ve Arkeometri Araştırması; TÜBAP 2017-84; TÜBAP 2017-124: Nif Dağı Kazısı Metal ve Metal Üretim Verilerinin Belgelenmesi ve Korunması, TÜBAP 2018-101, TÜBAP 2019-146, TÜBAP 2020-47 numaralı TÜBAP projeleriyle desteklenmiştir. Nif Dağı Kazısı İstanbul Üniversitesi’nin İÜBAP- 2021-36883, 29219, 25771, 21767, 54371, 44246, 31514, 24897, 14992, 2016/21841, 51286, 44197, 24952, 24848, 13915, 6841, 3736, 2195, 579, 541/05052006, 394/03062005, 238/29042004 ve 1508/28082000 projelerinden destek sağlamıştır. Nif Dağı Kazısı 2016 yılından bu yana Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın projeleriyle (CK13514-2021) de desteklenmektedir. Ayrıca İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından 2020 yılından itibaren Nif Dağı Kazısı çalışmalarına maddi destek sağlanmış, özellikle kazı evinde yürütülen 2020 ve 2021 yılı metal buluntu, arkeometri, depo ve laboratuvar çalışmaları bu katkıyla gerçekleştirilmiştir. Nif Dağı Kazısı 2021 Yılı TTK desteğiyle (TP4-536) yeni analizler yapılabilmektedir.

¹⁶ Nif Dağı Kazısı arkeometalürji çalışmaları kapsamında yukarıda değindiğim proje imkânları dahilinde Trakya Üniversitesi TÜTAGEM laboratuvarlarında içerik analizleri ve üretim şekil ve aşamalarının tanımlanmasına yönelik yüzey taramaları yapılmaktadır. Bu süreç TTK desteği (TP4-536) ile 2021 yılında da devam ettirilmiştir.

¹⁷ Baykan 2012a 231-246; Baykan 2013a 191-204; Baykan 2013b 157-165; Baykan 2015 41-48; Baykan 2016a 25-33; Baykan 2016b 21-36; Baykan 2016c 374-382; Baykan 2016d 60-67; Baykan 2017a 105-118; Baykan 2017b 18-40; Baykan 2018 2-3; Baykan 2021a 1-29; Baykan 2021b 51-56.

Bronz stylus üretilirken ise çoğunlukla kalıp kullanılır. Gövdesi birden çok kesitli ya da bezemeli buluntular da kalıpla üretilir (Baykan 2012b: 16).

Nif Dağı Karamattepe’de bulunmuş bir bronz (**Resim 1. M.13-030**) ve bir demir (**Resim 1 M.13-039**) stylus üretim teknikleri bakımından dikkat çekici bir özelliğe sahiptirler. Aynı açmadan (U 30 c) çıkan bu iki stylus biçimsel olarak birbirlerine benzemektedir ve bronz stylusun, demir stylus üretilirken model olarak kullanıldığı düşünülmektedir (Tulunay vd. 2015: 702). Nif Dağı kazılarında bulunan diğer styloslardan demirden yapılanların yukarıda belirtilen yöntemlerle, bronzdan yapılanların kalıp kullanılarak üretildiği söylenebilir.

Bir başka konu, balmumu tabletin üretimidir. Nif Dağı, hem ağaç çeşitliliği ve miktarı yönünden zengin, hem de yükseltisi nedeniyle tarımsal üretimden arıcılık gibi ekonomik etkinliklerin gerçekleştirildiği bir bölgedir. Yani hem tablet için gereken ahşap hem de balmumu için gereken arı bölgede vardır¹⁸. Ayrıca arıcılık faaliyetleri bölgede, günümüzde de sürmektedir. Bu iki durum, yazı malzemesi olarak stylus ve balmumu tabletlerin tercih edilmesinde rol oynamış olabilir.

Bazı Buluntu Merkezleri

Nif Dağı Kazı buluntuları haricindeki MÖ 6.-1. yüzyıl styluslarının Anadolu’daki coğrafi dağılımına bakılırsa, Tarsus’ta 7 adet (Goldman 1950: 390), Patara’da 2 adet (Şahin 2018: 155), Assos’ta 1 adet (Bakan 2009: Resim 9) ve Dardanos Tümülüsü’nde 1 adet (Sevinç, Treister 2003) stylus görülür¹⁹.

Styluslar yerleşim içinde ve mezarlarda ele geçebilmektedir. Bunun sebebi insanların kalemleri yanlarında taşınmaları, çoğu zaman da düşürüp kaybetmeleridir. Obrecht, stylusların düşüp kaybolması hakkında detaylı araştırmalarda bulunmuştur (Schaltenbrand Obrecht 2012: 224). Roma İmparatorluk Dönemi stylusları için geçerli olan bu durumun daha erken örnekler için de benzer olduğu düşünülebilir. Patara ve Assos’taki styluslar mezar buluntusudur. Patara’daki 2 stylus OM43 kodlu mezardan, 2 adet mürekkep hokkasının da olduğu çeşitli buluntularla birlikte bulunmuştur ve önemlidir. Assos’taki stylusun bir çocuğa ait olduğu söylenmektedir. Nif Dağı Kazıları’nda Karamattepe’de bulunan styluslardan biri mezar buluntusudur (Baykan 2015: 43) (**Resim 1. M.10-019**).

Nif Dağı, Karamattepe’de yukarıda bahsedilen iki örneğin dışında aynı açmadan (AB31d) bulunmuş iki stylus daha bilinmektedir. Md 1968 (**Resim 1. Md1968**) ve Md 1998 (**Resim 1. Md1998**) kazı envanter numaralı söz konusu buluntular, ok uçları, cürufklar ve metal nesnelere ile birlikte ele geçmişlerdir²⁰. Diğerlerine göre daha çok buluntuyla birlikte ele geçmiş Nif Dağı Kazısı buluntusu diğer stylusların kazı envanter numaraları şunlardır²¹: Mb 220 (**Resim 1. Mb0220**), M.09-44 (**Resim 1. M.09-044**), M.12-4 (**Resim 1. M.12-004**), M.18-21 (**Resim 1. M.18-021**). Karamattepe styluslarıyla ilgili bir özellik de bütün buluntuların açmalarında ok

¹⁸ Konu dahilindeki tarihsel aralıkta olmasa da balmumu üretimi ve ticaretiyle ilgili bilgiler içeren bir çalışma olarak Doğer ve Borstlap’ın makalesi gösterilebilir. Bu çalışmada Nif Dağı Kazısı Başınar Kilisesi’nde ele geçen arı kovanından da bahsedilmiştir. Bakınız: Doğer ve Borstlap 2021: 1348, Resim 9 ve 10.

¹⁹ Demir olan Assos örneği haricindeki bronz bu örnekler sadece yayımlanmış ve tarihlendirilmesi yapılanlardır. Bu listeye Türkiye’deki kazılarda bulunmuş ancak tanımlanması ve yayını henüz yapılmamış pek çok örneğin eklenebileceği düşünülebilir. Anadolu’da Doğu Roma styluslarıyla ilgili bir yayın için Gökçalp’in makalesine bakılabilir. Bakınız: Gökçalp 2021: 99-117.

²⁰ Nif Dağı Kazısı, Karamattepe 2019 Yılı Raporları.

²¹ Bu buluntular da ok ucu, sikke, metal nesne, cüruf gibi buluntularla birlikte bulunmuşlardır.

ucu da bulunmuş olmasıdır²². Karamattepe'deki stylosların burada üretilmiş olabileceğine dair yukarıda öneride bulunulmuştu. Ayrıca Karamattepe'de metal nesne üretildiği bilinmektedir. Bu nedenlerle styloslar yerleşimde, üretildiği ve kullanıldığı arkeolojik verilerle desteklenebilen tek yazı malzemesi olma niteliğini taşırlar. Karamattepe stylosları, en azından bazıları, ok ucu üretimi yapılırken, balmumu tablete notlar almak için kullanılmış olabilirler ya da styloslar da ok uçları gibi askeri amaçlarla üretilmiş olabilirler. Çünkü bu durum, Roma İmparatorluk Dönemi'nde askerlerin stylusları özellikle kuzeybatı bölgelerde yoğun şekilde kullanmış olması, arkeolojik verilerle bilinmektedir. Vindonissa Garnizonu bunun için iyi bir örnektir (Schaltenbrand Obrecht 2012).

Biçimsel Veriler

MÖ 6.-1. yüzyıl stylosları konusunda bugüne kadar tipolojik bir çalışma gerçekleştirilmemiştir. Styluslar, hem Roma İmparatorluk Dönemi'ni hem de öncesini kapsayan bir tarihsel aralıkta tipolojik olarak değerlendirilirken bakılması gereken temel kısım gövdedir. Ancak MÖ 6.-1. yüzyıl styloslarının gövdeleri, Roma İmparatorluk Dönemi styluslarından farklı olarak her zaman omuzsuz yani tek kesitli ve çoğu zaman da aynı kalınlıktadır. Farklı kalınlıkta olan örnekler ise silme ucundan yazma ucuna doğru incebilirler. Bu inceleme belli belirsizdir. Bu nedenle MÖ 6.-1. yüzyıl metal stylosları için tipoloji oluşturulurken gövdeye göre değerlendirme yapılamaz ve silme kısmına bakmak gerekir. Silme kısımları iki biçimde olabilir: Biri yamuk (ya da üçgen) biçimli, diğeri uzun ve dar dikdörtgen biçimli olanlardır. İkinci biçime gövdeyle tamamen bütünleşik silme uçları da dahil edilebilir. Üçgen silme ucuna örnek Philadelphia MS4842 vazosunda (Uzantı 1); dikdörtgen silme ucuna örnekler Duris'in bir vazosunda (Schaltenbrand Obrecht 2012: 34, Resim 22), Duris'in bir başka vazosu olan Berlin F 2285 vazosunda (Uzantı 2) ve Münih 2314 vazosunda görülebilir²³ (Uzantı 3). Nif Dağı buluntularında dikdörtgen silme uçlu silme kısmına sahip buluntu yoktur. O nedenle Nif Dağı buluntuları için bu şekilde bir tipoloji gerçekleştirilememektedir²⁴.

Burgu, stylusların gövdesine kullanım kolaylığı sağlamak ya da süslemek amacıyla yapılır. Burgu, tipolojiye etki eden bir gövde özelliği değildir. Çizgisel bezemeye aynı amaçlı yapıldığı söylenebilir. Nif Dağı'ndaki 2 adet stylosta burgu bulunur (**Resim 1. Md0735, M.10-019**). Diğer iki bezemeli stylus yukarıda bahsedilen bronz ve demir örneklerdir. Bunların da aynı burgu gibi stylusun elden kaymaması için yapılmış süslemeler olduğu düşünülebilir. Karamattepe'deki styluslarla ilgili bazı ayrıntılar şunlardır: Bir örnekte silme işlemini kolaylaştırmak amacıyla silme ucu bükülmüş olabilir (**Resim 1. M.06-006**). Bir diğer örneğin stylus işlevinin dışında, ikincil bir kullanım için gövdeden büküldüğü söylenebilir (**Resim 1. M.06-008**). Karamattepe'deki bir başka örneğin silme ucu yarım daire biçimindedir (**Resim 1. M.09-044**). Bu biçimin silmek için kullanışsız olduğu görülür. Bu tip buluntular da stylus olarak değerlendirilebilir ancak bunlar kozmetik amaçlı kullanılmış olmalıdır.

Nif Dağı styloslarının benzerleri yukarıda bahsedilen yerleşimlerde bulunur. Olynthos'taki styloslar için tarih verilmemiştir. 1726 ve 1731 numaralı buluntular (Robinson 1941: 358-359) Nif Dağı'ndaki geniş silme uçlulara; 1727 numaralı buluntu (Robinson 1941: 358) dar silme uçlulara benzer. Korinthos'taki metal styluslarda (Davidson 1952: 186) Roma İmparatorluk

²² Nif Dağı Karamattepe'de hemen her açmada ok ucu bulunduğundan bu veri, anlamlı bir bilgi sağlamaz.

²³ Philadelphia MS4842 vazosu ve Berlin F 2285 vazosu Etruria, Münih 2314 vazosu Attica buluntusudur. Philadelphia vazosunun Attica üretimi olduğu söylenmiştir. Bahsedilen iki biçimin aynı dönemde ve Yunan anakarasında kullanıldığı bu vazo resimlerinden yola çıkılarak düşünülebilir.

²⁴ Nif Dağı styloslarıyla ilgili ancak geniş ve yamuk biçiminde silme uçlular, dar ve yamuk biçiminde silme uçlular olarak sınıflandırma yapılabilir. Bu biçimsel ayrım kronolojiyle ilişkili olmadığı gibi, anlamlı bir veri de sağlamaz.

Dönemi öncesine tarihlendirilen yoktur. Delos’taki burgulu styloslar (Déonna 1938: Lev. LXXX, 675) Nif Dağı örnekleri ile karşılaştırılabilir. Hem gövdeleri hem de silme uçları Nif Dağı örnekleri ile benzerlik gösterir. Isthmia’da Arkaik Dönem’e tarihlendirilen styloslardan 387 numaralı buluntu (Raubitschek 1998: 115) Nif Dağı’ndaki geniş silme uçlu örneklerle benzer. 389 numaralı buluntu (Raubitschek 1998: 115) bahsettiğimiz ikinci biçime benzemektedir ve Nif Dağı’nda bir örneği bilinmemektedir.

Kronoloji

Roma İmparatorluk Dönemi öncesi stylosların kronolojik gelişimleriyle ilgili birçok sorundan bahsedilebilir. İlk sorun MÖ 1. binyılın başlarına ait stylos buluntusu bilinmemesidir. Boğazköy’de Geç Tunç Çağı’na tarihlendirilen styluslar bulunmuştur (Boehmer 1972: 133-134). Homeros ahşap tabletlerden bahseder²⁵. Bu ikisi göz önüne alındığında MÖ 1. binyılın başlarında stylos kullanılmış olması çok olasıdır. Çünkü birdenbire stylos ve balmumu tablet gibi buluntuların kullanımının unutulması akla yatkın değildir. Ancak MÖ 6. yüzyıl ve sonrasına tarihlendirilen Nif Dağı, Karamattepe buluntularına dek stylos buluntusu henüz bilinmemektedir.

İkinci sorun, MÖ 6.-1. yüzyıl stylosları için bahsedilen iki biçim arasındaki ilişkinin ne olduğuyla ilgilidir. Boğazköy buluntularından görüleceği üzere yamuk silme ucu Geç Tunç Çağı’nda görülebilir. Dikdörtgen silme ucunun ise MÖ 3. yüzyıldan önce²⁶ örneği bilinmemektedir. İki biçimin birlikte kullanılıp kullanılmadığı²⁷, hangisinin neye göre tercih edildiği soruları cevaplanabilmiş değildir.

Bir başka sorun malzeme tercihinin kronolojik açıdan geçirdiği değişimlerdir. Yukarıda bahsedildiği gibi bronz ve demir stylosların, hangisinin daha çok kullanıldığı şu anki bilgilerle pek açıklanabilir değildir. Nif Dağı buluntularının çoğunluğu demirdir ve Roma İmparatorluk Dönemi örneği yoktur. Varsayım olarak ahşap stylosların daha erken kullanıldığı düşünülebilir²⁸. Kemiklerin de metal örneklerle göre daha kolay üretilmesi nedeniyle erken dönemde kullanılması olasıdır.

Son olarak şu söylenebilir. Yamuk biçiminde silme ucu, Anadolu’da sadece Roma İmparatorluk Dönemi öncesinde değil, Roma İmparatorluk Dönemi’nde de yaygın olarak karşımıza çıkar. Bu nedenle, bu tipteki örnekler kontekst harici bulunduğu kesin tarihlendirilmeleri oldukça güçtür.

Sonuç

Nif Dağı Kazısı buluntusu styluslar, tipolojik açıdan önemli farklılıklar göstermemektedir. Karamattepe’de metal nesne üretimi yapıldığı bilindiğinden ve stylusların önemli ticari değerleri olmaması sebepleriyle yerel üretim oldukları düşünülebilir. Yerleşimdeki ekonomik ya da askeri etkinliklerde yazı malzemesi olarak stylos ve balmumu tabletler kullanılmış olmalıdır. Karamattepe MÖ 6. ya da MÖ 4. yüzyıla tarihlenen bir yerleşim olduğundan

²⁵ ‘Gönderdi onu Lykia’ya, eline uğursuz işaretler verdi, üst üste katlanan bir levhaya yazdı bir sürü ölüm yazıları’ Bakınız: Homeros, *Ilias*, VI. 169.

²⁶ Bunlar Tarsus, Gözlükule buluntularıdır (Goldman 1950: 390, Resim 264, 18 ve 23). Yukarıda bahsedilen Berlin F 2285 vazosu MÖ 5. yüzyıl örneğidir ancak Anadolu buluntusu değildir.

²⁷ Birlikte kullanılmış olabilecekleri yukarıdaki vazo resimlerinden yola çıkılarak gösterildi. Ancak daha geniş tarihsel aralıklarda ve Anadolu’da durumun ne olduğu bilinmemektedir.

²⁸ Obrecht ahşap stylusların kesin olarak kullanıldığını ve ayrıca metal örneklerle oranla daha ucuz olacağını söylemektedir: Schaltenbrand Obrecht 2012: 219.

(Tulunay 2020: 22) buluntular da bu tarihlere, Ballicaoluk MÖ 4.-1. yüzyıla tarihlendiğinden buluntular da bu döneme tarihlendirilmektedir. Buluntular, Roma İmparatorluk Dönemi ve öncesinde yazı malzemelerinin ekonomik etkinlikte not alma işleviyle kullanılıp kullanılmadığı konusunda varsayımda bulunulmasını sağlamaktadır. Nif Dağı, Karamattepe'deki styloslarının, küçük bir yerleşimde olmaları, eğitim açısından görece MÖ 6. yüzyıl gibi erken bir döneme tarihlendirilmeleri ve kontekst verilerinin de eğitimle ilgili olmaması nedenleriyle, eğitimde değil ya ekonomik etkinliklerde ya da askeri ihtiyaçla kullanıldıkları düşünülebilir.

Nif Dağı Karamattepe buluntuları, malzemeleri bakımından da önemlidir. Roma İmparatorluk Dönemi öncesinde, Anadolu'da demir styloslarla ilgili bilgiler Karamattepe ile sınırlıdır. Sadece Anadolu'da değil Yunan anakarası ve adalarda da söz konusu dönemdeki demir styloslar hakkında yeterli veri bulunmaz. Bu bakımdan Karamattepe buluntuları MÖ 6.-1. yüzyıldaki demir styloslar konusunda sayısal olarak, bilinen en büyük gruptur.

Kazı buluntusu styluslar ya da daha farklı yazı malzemeleriyle ilgili çalışmalar arttıkça Antik Çağ'da, özellikle de Roma İmparatorluk Dönemi öncesinde yazı malzemelerinin hem kullanım yerleriyle hem de malzeme ve üretim teknikleriyle ilgili daha çok bilgiye ulaşma ve değerlendirme yapma imkânı doğacaktır. Yazı malzemelerinin, günümüzdekine benzer biçimde kısa notlar almak için yaygın olarak kullanılıp kullanılmadığı sorusu Antik Çağ'da sosyal yaşamda yazının yeriyile ilgili henüz aydınlığa kavuşmamış bir noktadır. Balmumu tablet ve styloslar kısa notlar almak için oldukça uygun araç gereçlerdir. Antik teknolojiyle ilgili olarak, metal nesne üretim teknolojileri bağlamında tarihsel olarak styluslar için hangi malzemelerin tercih edildiği sorusu da henüz cevap beklemektedir. Bunun cevabını verebilmek elimizdeki sınırlı örnek ve veriyle kolay değildir. Sorulara cevaplar verebilmek ve bilginin artması için styluslar konusunda detaylı araştırmalara ihtiyaç vardır.

Resimlerin Listesi²⁹

Resim 1. Mb0220, Bronz, Karamattepe; M.13-030, Bronz, Karamattepe, M.13-039, Demir, Karamattepe; M.06-006, Demir, Karamattepe; M.06-008, Demir, Karamattepe; M.09-044, Demir, Karamattepe; M.09-070, Demir, Karamattepe; M.12-004, Demir, Karamattepe; M.18-021, Demir, Karamattepe; Md0735, Demir, Karamattepe; Md1156, Demir, Karamattepe; Md1968, Demir, Karamattepe; Md1998, Demir, Karamattepe; M.10-019, Demir, Ballicaoluk; Md0795, Demir, Ballicaoluk; Md1875, Demir, Ballicaoluk.

Resim 2. Karamattepe'de bulunmuş stylosların buluntu yerleri.

Kaynaklar

Antik Kaynaklar:

Cicero, *De Oratore*

Cicero, *Cicero in Twenty-Eight Volumes*, De Oratore, Çev.: E., W., Sutton, Londra, 1967.

Homeros, *Ἰλιάς*

Homeros, *İlyada*, Çev.: A. Erhat, A. Kadir, İstanbul, 2010.

Modern Kaynaklar:

²⁹ Resim listesinde, buluntuların kazı envanter numaraları, malzemeleri ve buluntu yerleri sırasıyla verilmiştir. Buluntu fotoğrafları ve Karamattepe planı Nif Dağı Kazı Arşivinden alınmıştır. Buluntu çizimleri Ceren Baykan tarafından yapılmıştır.

- Bakan 2009: Bakan, C., *Assos Nekropolü S-3 Açması Buluntuları*, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale, 2009.
- Baykan 2012a: Baykan D., “Nif (Olympos) Dağı Kazısı Metal Buluntularının Tipolojik ve Analogik Değerlendirmesi”, 27. *AST*, Ankara, 2012, 231-246.
- Baykan 2012b: Baykan, D., *Allianoi Tıp Aletleri / Surgical Instruments From Allanoi*, Studia ad Orientem Antiquum -2 (SOA-2), İstanbul, 2012.
- Baykan 2013a: Baykan, D., “Batı Anadolu’dan Yeni Arkeo-metalürjik Veriler”, 28. *AST*, Ankara, 2013, 191-204.
- Baykan 2013b: Baykan, D., “MÖ 1 Bin Batı Anadolu Demirciliğine Ait Yeni Veriler”, Ed. Ayter, P., Demirci, Ş., Özer A., M., *III. ODTÜ Arkeometri Çalıştayı: Türkiye Arkeolojisinde Metal: Arkeolojik ve Arkeometrik Çalışmalar*, Ankara, 2013, 157-165.
- Baykan 2015: Baykan, D., “Metal Finds from Nif-Olympos”, Ed. Laflı, E, Patacı, S., *Recent Studies on the Archaeology of Anatolia*, British Archaeological Reports (BAR), International Series 2750, Oxford, 2015, 41-48.
- Baykan 2016a: Baykan, D., “Antik Madencilik Çerçevesinde Nif Dağı Kazıları”, *Madencilik Türkiye Bilimsel Yer Altı Kaynakları Dergisi* 9, 2016, 25-33.
- Baykan 2016b: Baykan, D., “MÖ 1. Bin Nif Dağı Metalürji Verileri”, 31. *AST*, Ankara, 2016, 21-36.
- Baykan 2016c: Baykan, D., “Nif Dağı Kazısı Kuyumculuk Verileri”, *Lidya Altın Ülke: Uluslararası Katılımlı Altın, Gemoloji ve Kuyumculuk Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, Manisa, 2016, 374-382.
- Baykan 2016d: Baykan, D., “Antik Madencilik Uygulamaları”, *Madencilik Türkiye Bilimsel Yer Altı Kaynakları Dergisi* 9, 2016, 60-67.
- Baykan 2017a: Baykan, D., “Karamattepe (Nif Dağı) Verilerinin Anadolu Arkeometalürjisine Katkıları”, 32. *AST*, Edirne, 2017, 105-118.
- Baykan 2017b: Baykan, D., “Nif Dağı Kazısı Karamattepe ve Balıcaoluk’ta Bulunan Ok Uçları”, *MASROP E-Dergi* 9.12, 2017, 18-40.
- Baykan 2018: Baykan, D., “MÖ 1. Binde Batı Anadolu Madencilik Merkezleri”, 2. *Türkiye Tarihi Madenler Konferansı Bildiri Özet Kitabı*, Trabzon, 2018, 2-3.
- Baykan 2021a: Baykan, D., “Nif Dağı Karamattepe İzabe Fırınlarnının ve Metal İşliğinin Mekân Analizi”, *İzmir Araştırmaları Dergisi* 13, 2021, 1-29.
- Baykan 2021b: Baykan, D., “Archaic Bronzes from Nif (Olympos) Mountain in Ionia (Western Turkey)”, Ed. Laflı E., *Greek, Roman and Byzantine Bronzes from Anatolia and Neighbouring Regions*, BAR International Series 3038, Londra, 2021, 51-56.
- Bilgiç 2014: Bilgiç, E., “Epigrafik Veriler Işığında Antikçağ Anadolu’sunda Eğitim”, *Cedrus, Sayı: II*, 2014, 323-338.
- Blinkenberg 1931: Blinkenberg C., *Lindos Fouilles de L’Acropole 1902 – 1914, Les Petits Objets*, Berlin, 1931.

- Boehmer 1972: Boehmer R., M., *Die Kleinfunde von Boğazköy Aus den Grabungskampagnen 1931-1939 und 1952-1969*, Gebr. Mann Verlag, Berlin, 1972.
- Cammarosano 2014: Cammarosano M., “The Cuneiform Stylus”, *Mesopotamia*, XLIX, Torino, 2014, 53-90.
- Çelgin 2018: Çelgin, G., *Eski Yunanca Türkçe Sözlük*, Alfa Sözlük, İstanbul, 2018.
- Davidson 1952: Davidson G., R., *Corinth The Minor Objects Volume XII*, The American School of Classical Studies at Athens Princeton, New Jersey, 1952.
- Demiriş 2002: Demiriş, B., *Eskiçağ'da Yazı Araç ve Gereçleri*, İstanbul, 2002.
- Déonna 1938: Déonna W., *Exploration Archéologique de Delos, Faite par l'Ecole Française d'Athènes: Le Mobilier Délien*, Paris, 1938.
- Doğer ve Borstlap 2021: Doğer, L., Borstlap, C., “Kutsal Bal: İkonografisi ile Bizans Sanatında Arı ve Bal”, *Sanat Tarihi Dergisi* 30/2, Ekim, 2021, 1335-1387.
- Furger vd. 2009: Furger, A., R., Wartmann, M., Riha, E., *Die Römischen Siegelkapseln aus Augusta Raurica, Forschungen in August*, Band 44, 2009.
- Fünfschilling 2012: Fünfschilling, S., “Schreibgeräte und Schreibzubehör aus Augusta Raurica.” *Augst Kaiseraugst Yıllık Raporları*, Sayı: 33, 2012, 163-236.
- Goldman 1950: Goldman H., *Excavations at Gözülü Kule, Tarsus I The Hellenistic and Roman Periods*, Princeton, New York, 1950.
- Gökalp 2021: Gökalp, Z., D., “Amorium Kazılarında Bulunan Styluslar”, *TÜBA-KED*, 23, 2021, 99-117.
- Lewis ve Short 1891: Lewis, C., T., Short, C., *A New Latin Dictionary*, Oxford, 1891.
- Raubitschek 1998: Raubitschek, I, K., *Isthmia The Metal Objects (1952 - 1989)*, The American School of Classical Studies at Athens Princeton, New Jersey, 1998.
- Robinson 1941: Robinson D., M., *Excavations at Olynthus Part X: Metal and Minor Miscellaneous Finds, an Original Contribution to Greek Life*, Baltimore, 1941.
- Schaltenbrand Obrecht 2012 Schaltenbrand Obrecht V., *Stilus, Kulturhistorische, typologisch-chronologische und technologische Untersuchungen an römischen Schreibgriffeln von Augusta Raurica und weiteren Fundorten*, Textband, *Forschungen in August* 45/I, Augusta Raurica, 2012.
- Sevinç ve Treister 2003: Sevinç, N., Treister M., “Metalwork from the Dardanos Tumulus”, *Studia Troica*, 13, 2003, 215-260.
- Şahin 2018: Şahin, F., *Patara V. 2 Patara Metal Buluntuları*, İstanbul, 2018.
- Tulunay 2006 : Tulunay, E. T., “Nif (Olympos) Dağı Araştırma Projesi: 2004 yılı Yüzey Araştırması”, 23. *AST*, Cilt 2, Ankara, 2006, 189-200.
- Tulunay 2007: Tulunay, E. T., “Nif (Olympos) Dağı Araştırma Projesi: 2005 Yılı Yüzey Araştırması”, 24. *AST*, Ankara, 2007, 351-362.
- Tulunay 2008: Tulunay, E. T., “Nif (Olympos) Dağı Kazı ve Araştırma Projesi: 2006 Yılı Kazıları”, 29. *KST*, Cilt 3, Ankara, 2008, 79-98.

- Tulunay 2009: Tulunay, E. T., “Nif (Olympos) Dağı Kazı ve Araştırma Projesi: 2007 Yılı Kazıları”, *30. KST*, Cilt 3, Ankara, 2009, 411-426.
- Tulunay 2010: Tulunay, E. T., “Nif (Olympos) Dağı Kazı ve Araştırma Projesi: 2008 Yılı Kazıları”, *31. KST*, Cilt 2, Ankara, 2010, 387-408.
- Tulunay 2012: Tulunay, E. T., “Smyrna (İzmir) Yakınlarında Birçok Kültürü Barındıran Dağ: Nif (Olympos)”, *Colloquium Anatolicum XI*, 2012, 81-99.
- Tulunay 2014: Tulunay, E. T., “Nif (Olympos) Dağı Kazısı-2013”, *Türk Eskiçağ Bilimler Enstitüsü Haberler* 37, 2014, 32-34.
- Tulunay ve Türkmen 2011: Tulunay, E. T., ve Türkmen M., “Nif (Olympos) Dağı Kazı ve Araştırma Projesi: 2009 Yılı Kazıları”, *32. KST*, Cilt 3, Ankara, 2011, 405-423.
- Tulunay vd. 2012: Tulunay, E. T., Bilgin, M., Peker, M., Lenger, D. S., Baykan C., “Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2010 Yılı Kazısı”, *33. KST*, Cilt 3, Ankara, 2012, 147-171.
- Tulunay vd. 2013: Tulunay, E. T., Bilgin, M., Peker, M., Lenger, D. S., Baykan C., “Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2011 Yılı Kazısı”, *34. KST*, Cilt 2, 2013, 233-252.
- Tulunay vd. 2014: Tulunay, E. T., Bilgin, M., Peker, M., Lenger, D. S., Baykan, D., Mergen, M. E., Özgümüş, Ü., Yalçın, A., B., Baykan C., “Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2012 Yılı Kazısı”, *35. KST*, Cilt 2, Muğla, 2014, 343-357.
- Tulunay vd. 2015: Tulunay, E. T., Bilgin, M., Baykan, D., Erdul-Mergen, M., Baykan C., vd. “Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2013 Yılı Kazısı”, *36. KST*, Cilt 3, Ankara, 2015, 695-717.
- Tulunay vd. 2016: Tulunay, E. T., Özgümüş, Ü., Büyüksaraç, A., Baykan, D., Şahin, H., Peker, M., Lenger, D. S., Bektaş, Ö., Gün, S., Baykan, C., Dağlı-Dinçer, İ., Yavuz, A., Bilgin, M., “Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2014 Yılı Kazısı”, *37. KST*, Cilt 2, Ankara, 2016, 383-406.
- Tulunay vd. 2017: Tulunay, E. T., Bilgin, M., Lenger, D. S., Baykan, D., Özgümüş, Ü., Baykan, C., Peker, M., Gün S., “Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2015 Yılı Kazısı”, *38. KST*, Cilt 2, Edirne, 2017, 331-358.
- Tulunay vd. 2018: Tulunay, E. T., Sevim Erol, A., Baykan, D., Lenger, D., S., Doğer, L., Peker, M., Gün, S., Baykan, C., Bilgin, M., Dağlı-Dinçer, İ., Yavuz A., “Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2016 Yılı Kazısı”, *39. KST*, Cilt 3, Bursa, 2018, 301-326.
- Tulunay vd. 2019: Tulunay, E. T., Peker, M., Baykan, D., Lenger, D., S., Bilgin, M., Baykan C., “Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2017 Yılı Kazısı”, *40. KST*, Cilt 1, Çanakkale, 2019, 603-626.
- Tulunay vd. 2020: Tulunay, E. T., Peker, M., Baykan, D., Lenger, D., S., Bilgin, M., Baykan, C., “Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2018 Yılı Kazısı”, *41. KST*, Diyarbakır, 2020, 11-32.
- Yıldız 2000: Yıldız, N., *Eskiçağda Yazı Malzemeleri ve Kitabın Oluşumu*, Ankara, 2000.

Elektronik Kaynaklar

Uzantı 1: Penn Museum Collections, Object MS4842, Çevrim içi/URL:

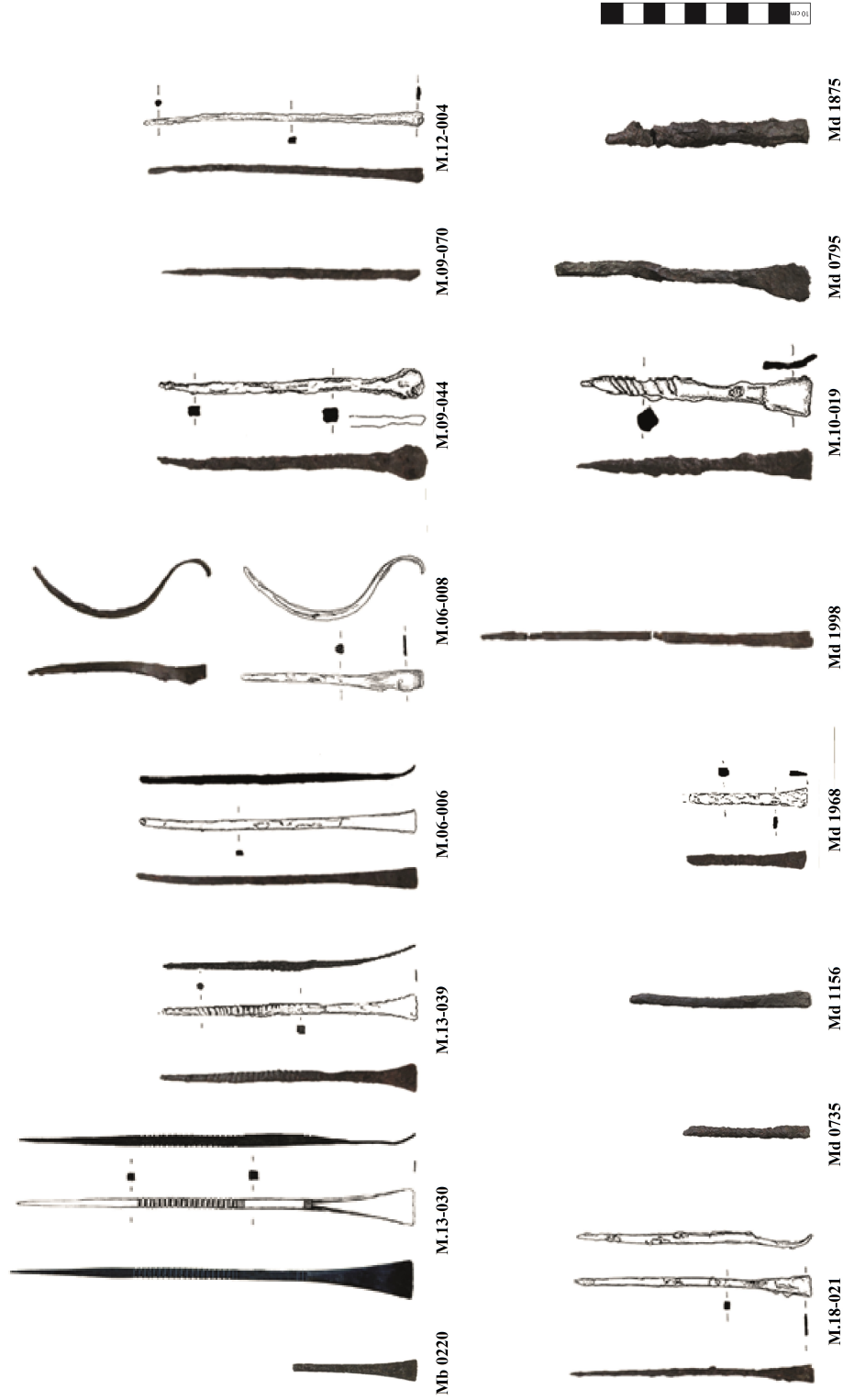
<https://www.penn.museum/collections/object/283463>, 24.04.2022

Uzantı 2: Berlin, Antikenmuseen Collections, Berlin F 2285, Çevrim içi/URL:

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/image?img=Perseus:image:1992.07.0232>, 24.04.2022

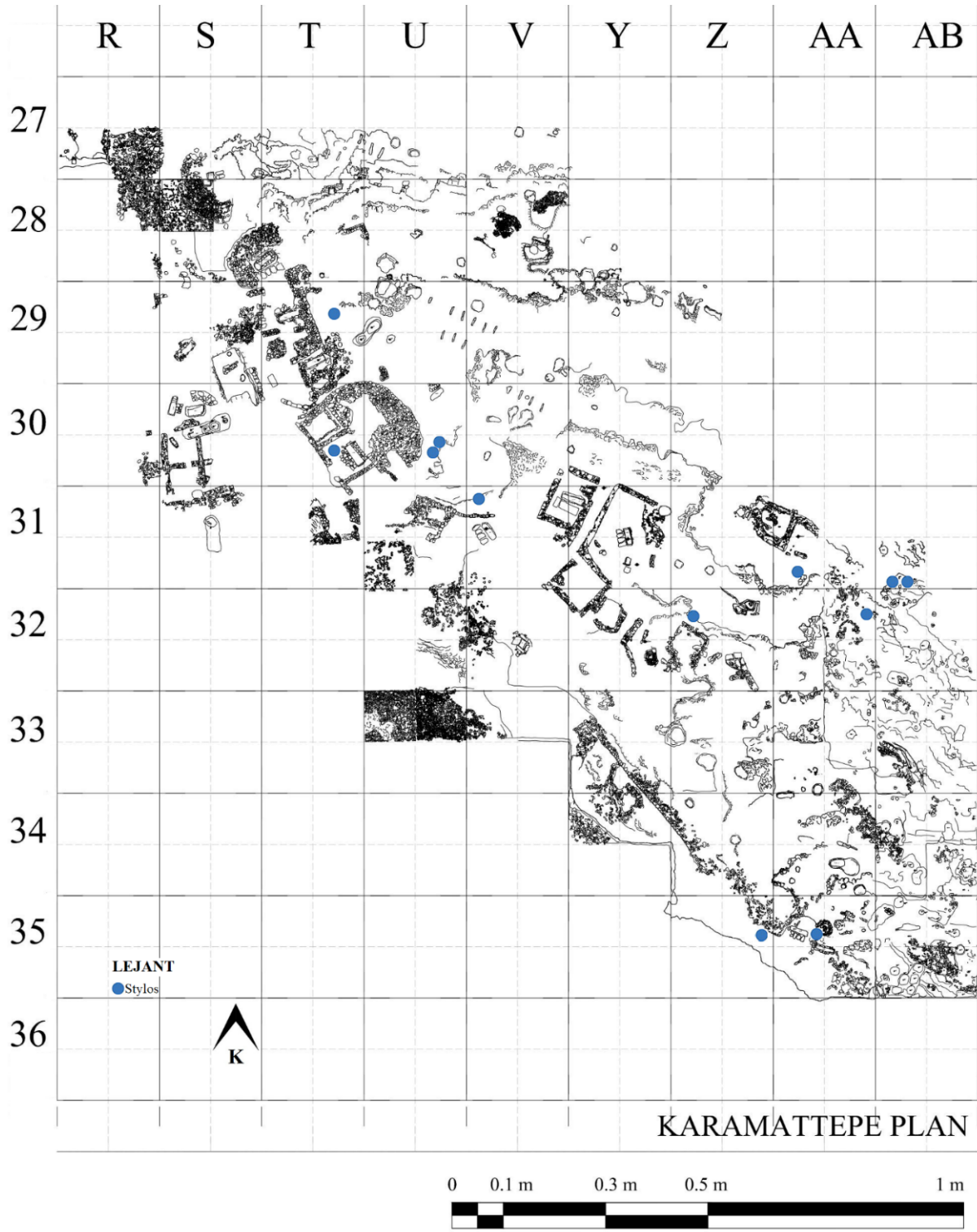
Uzantı 3: Staatliche Antikensammlungen Collections, Munich 2314, Çevrim içi/URL:

<https://www.theoi.com/Gallery/K8.4.html>, 24.04.2022

Çizimler: Ceren Baykan

Resim 1. Mb0220, Bronz, Karamattepe; M.13-030, Bronz, Karamattepe, M.13-039, Demir, Karamattepe; M.06-006, Demir, Karamattepe; M.06-008, Demir, Karamattepe; M.09-044, Demir, Karamattepe; M.09-070, Demir, Karamattepe; M.12-004, Demir, Karamattepe; M.18-021, Demir, Karamattepe; Md0735, Demir, Karamattepe; Md1156, Demir, Karamattepe; Md1968, Demir, Karamattepe; M.10-019, Demir, Ballicaoluk; Md0795, Demir, Ballicaoluk; Md1875, Demir, Ballicaoluk.

Resim 2. Karamattepe’de bulunmuş stylosların buluntu yerleri.

Mysia’dan Bir Grup Knidos Aphroditesi Tipinde Pişmiş Toprak Heykelcik *A Group of Knidian Aphrodit-Type Terracotta Figurines from Mysia*

Ömer Can Yıldırım*

Öz

Bu çalışma, Bandırma Arkeoloji Müzesi envanterine kayıtlı dört adet Knidos Aphroditesi tipi ile bilinen pişmiş topraktan bir heykelcik grubunu tanıtmayı amaçlar. Eserler, heykeltıraş Praksiteles’in MÖ 4. yüzyılda yaptığı çıplak Knidos Aphrodite heykelinin malzeme ve çeşit açısından bir tür özelliğini yansıtır. Heykelcikler, Knidos Aphroditesi tipinde işlenenlerin stil çeşitliliği ile standart bir üretim formuna sahip olamayacağı öngörüsünü destekler. Heykelcik grubu, ait oldukları dönemlerin pişmiş toprak heykelciklerine dair yeni bir tipoloji sunmamakla birlikte sanatsal algının yöredeki varlığına katkı sağlamaktadır. Sanatsal estetik anlayışının bölgesel özdeşliğini de kanıtlayan grup, Mysia bölgesinin çağdaş bölge ve kentler ile olan kültürel birliğini somutlar. Eserlerin farklı kent ve bölgelerdeki benzerlerine dayanan analogi, tarihsel açıdan bu tipte imal edilmiş eserlerin MÖ 1. yüzyılın sonundan başlayıp MS 1. yüzyıl boyunca devam eden mütevazı bir işlenişe sahip olduklarına tanıklık ederek değerlendirilen pişmiş toprak heykelciklerin de bu tarihler arasında üretilmiş olabileceklerini düşündürür. Bu bağlamda çalışma, detaylı stilistik ve tipolojik irdeleme kıstasına göre K4 numaralı eserin MS 1. yüzyılın ilk yarısı, K1-3 numaraları ile tanıtılmışların ise MS 1. yüzyılın ikinci yarısına ait olduğunu savunur.

Anahtar Kelimeler: Praksiteles, Heykel, Pişmiş Toprak Heykelcik, Roma İmparatorluk Dönemi

Abstract

This paper aims to describe four Knidian Aphrodite-type terracotta figurines listed on the inventory of the Bandırma Archaeological Museum. It is understandable from the used material and the observed variety that the works exhibit the stylistic features of the nude sculpture of Knidian Aphrodite, created by the sculptor Praxiteles in the 4th century BC. The figurines support the assumption that they cannot be standard productions as evident from the considerable stylistic diversity of such figurines. Although the set provides no new typology of coroplastic works of the respective period, it contributes to the literature on the artistic perception in the region. The collection, evidencing the regional identicalness of artistic aesthetics, reveals the cultural associations of Mysia with the contemporary regions and cities. Factoring in the fact that the works of this unsophisticated style typically occurred between the end of the 1st century BC and the end of the 1st century AD, their analogy with their likes in different cities and regions suggests that they too can be dated to this period. Besides, the detailed stylistic and typological analyses showed that the figurine K4 can be dated back to the first half of the 1st century AD and K1-3 to the second half.

Keywords: Praxiteles, Sculpture, Terracotta Figurine, Roman Imperial Period.

* Arş. Gör. Dr. Ömer Can Yıldırım, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Çanakkale., omercanyildirim@gmail.com, | <https://orcid.org/0000-0002-9671-4782> Yazar, çalışmanın hazırlanması açısından gösterdikleri yardım ve anlayış için Eski Müze Müdürü İlham Öztürk, Mevcut Müze Müdürü Ali Atmaca ve Arkeologlar Döndü Urhan ve Tülin Tan’a teşekkür eder.

Giriş

Pişmiş topraktan imal edilmiş heykelcikler, antik toplumların sahip oldukları somut ve somut olmayan kültürel zenginliklerini anlamlandırmada önemli bir yere sahiptirler. Eserler, yansıttıkları sanatsal işleniş yardımı ile üretici ve kullanıcılarının dini, ideolojik farkındalıklarını ifade ederek günlük yaşamlarını anlamada geniş bir yelpaze aralar. Geçmiş medeniyetlerin bilişsel varoluşlarına paha biçilmez bir tanıklık sunan bu materyallerin niteliksel özellikleri, birbirlerinden farklılıklar sunarak günümüze değin kutsal alanlar, mezarlar ve konutlardan tanımlanarak işlev, teknoloji ve ikonografiye ışık tutmaktadır. Bu kazanımlar yardımıyla günümüzde gelişerek devam eden pişmiş toprak heykelcik araştırmaları üretim, kullanım ve yayılım sorunsalları ile tarihleme, köken ve stil alanlarına odaklanarak kayda değer bilgiler sunmuştur. Söz konusu bilgi kazanımları, pişmiş toprak heykelciklerin estetik gereği bağımsız heykellerden farklı düşünülmemesi gerekliliği yanı sıra, mitolojik inancın eserler üzerindeki yönüne dair yaklaşımların önemini göstermiştir. Gelenek temelli tarihsel ve sanatsal yaklaşımların zenginliğine olumlu katkı sağlayan bu olgu, cinsiyet, stil ve konu ayırımına gidilerek hazırlanmış değerlendirmelere odaklanılmasını zaruri kılmıştır. Bu sebeple çalışma Knidos Aphroditesi olarak isimlendirilmiş bir grup pişmiş topraktan örneğe odaklanarak tipoloji, ikonografi ve kronoloji açısından bir değerlendirmeyi içermektedir.

Tip, Stil ve İkonografi

Knidoslu Aphrodite pişmiş toprak heykelcik grubu, bağımsız bir heykel tipolojisinden öykünerek ortaya çıkıp gelişen önemli bir temsilcisi olarak kabul edilebilir. Tip, Atinalı Praksiteles'in yaptığı birçok yontudan sıyrılarak heykeltıraşın en iyi bilinen yapıtı olarak anılmış olan Aphrodite heykelinin boyut ve malzeme açısından farklılık gösteren replikası örneğini yansıtır (Resim 1). Yaşlı Plinius (Pliny. *NH.* 36. 20-1) ve Lukianos'un, (Luc. *Amor.* 13-16) eserin yapıldığı tarihten yaklaşık 400 yıl sonra aktardığı anlatımlar bu heykel tipini anlatan en eski kaynaklardır (Havelock 1995: 55). Praksiteles, Aphrodite'nin biri giyimli, diğeri çıplak olan iki yontusunu yaparak Kos kentine ikisi arasında bir seçim yapma olanağı sunar, Kosluların, giyimli olan eseri seçmesi üzerine Knidoslularca satın alınan çıplak yontu, terminolojik olarak "Knidosluların Aphroditesi" olarak adlandırılmıştır. İşlenen heykelin yansıttığı görünüm zenginliği, eserin el ile cinsel organını kapatması yanı sıra vücudun diğer bölümlerinin açık ve estetik kaygılara göre vurgulanması ile anlaşılmaktadır. Heykeltıraşın zengin poz çeşitliliği ile yansıttığı kapsamlı görünüm, tanrıçanın kutsal özelliği ile beraber bireysel beklentilerin birlikteliğine vurgu yapar. Bir bakıma çıplak bir kadının izlenmesinde şehvet duygularının bastırılmasının soyut bir mesajını da yansıtan bu geniş perspektif tanrıçanın pişmiş toprak heykelciklerinde de devam etmiştir (Barrow 2018: 17). Çalışmada değerlendirilen grup, belirgin bir şekilde bu olgunun devamı niteliğinde tanrıçanın *pudenda*'sını¹ örten sol eli dışında tamamen çıplak olan tasvirini yansıtır (*LIMC* 1984: 49 vd.). Sağda bulunan büyükçe *hydria* tanrıçanın banyo yapmaya hazırlandığını-yıkandığını göstermektedir. İşlenen ana tema, kısmi nüanslar açısından aynı formdadır. Bu bağlama uygun bir şekilde K1-3 (Resim 2-4) numaralı eserler tanrıçanın başı, her iki omuzuna düşen saç bukleleri ve detaydan uzak bir yüz ifadesi ile sığ üsluba sahiptir. Dolgun olan yüz, aşınmadan dolayı silikleşen uzuvlara sahiptir; anlaşıldığı kadarıyla, derin olmayan gözler, iri burun, hafif gülümsemeli küçük bir ağız, dışa çıkık dolgun çene ve yanaklar belirgin yüz özellikleridir. Pudenda, sol el ile kapatılmış, sağ kollar ise *hydria*'yı kısmi olarak örtmüş *khiton*'unu kaldırır pozundadır. Tanrıçanın giysisi her iki eserde de kalçanın alt bölümünden itibaren dökümlü inerek bacakları örter. Bu sebeple giysi, ön cephe ve kollar hariç vücut alt yarısının arka planını oluşturur. K3 numaralı örneğin K1 ve 2'den ayrıldığı farklılıklar tanrıçanın sağ eli ile kavradığı

¹ Pudenda=cinsel organ

khiton’u kaldırır formu yerine giysiyi almak üzere yaptığı kolun aşağı yöne olan devinim ve geriye atılmış sol bacak pozudur. Söz konusu eserler vurgulanan işleniş özellikleri dışında aynı paydada birleşen bir ahenge sahiptirler. Vücutların üst kısımları nispeten zarif, kalça ve bacaklar ise dolgundur. K1 ve K2 numaralı örnekler, vücut şeklinin bacak hareketlerine göre yansıtması gereken S kıvrımı oranı uyumunu göreceli olarak aksettirir. Tipoloji ve ikonografi bağlamında K1-3 örneklerinden yansıttığı ince işçilik açısından daha erken bir döneme tarihlenmesi gereken K4 numaralı Aphrodite heykelciği (Resim 5), yuvarlak dolgun bir yüz yapısına ve mütevazı bir gülümsemeye sahiptir. Saçlar başa orantılı bir şekilde işlenerek bukleler şeklinde omuz üzerine indirilmiştir. Detaylı saç işlenişi başın arkasındaki topuz ile beraber keskin hatlar ile işlenen saç bukleleri ile izlenmektedir. Diğer üç örnekte olduğu üzere pudenda, sol kol dirsekten bükülerek kapatılmıştır. Sağ kol, bir bölümü hydria’nın üzerine dökülmüş khiton’u kaldırır pozdadır. Dirsekten yukarı doğru kıvrık olan sol kolu giysi tamamen sarmaktadır. Figürde sol bacak hareketli verilirken destek sağ bacedan alınır. Sol ayak dizden hafifçe bükülerek geriye doğru açılarak parmak ucu ile kaideye basar. Böylelikle S kıvrımı daha net bir şekilde izlenir. Arka yüz, diğer örneklerde olduğu üzere khiton’un kalçanın sınırlarını alt bölümden keserek sağ alt köşeyi kaplaması ile vurgulanmıştır; sol alt bölümün giysi kıvrımlarından yoksun olması görsellik açısından kontrast zenginliği sağlamıştır.

İşlev

Kazılar ve çok çeşitli araştırmalar sonucunda ulaşılan bütün arkeolojik materyalde olduğu üzere pişmiş toprak heykelciklerin de toplumsal varoluş amaçlarının tartışılması gerekir. Söz konusu tartışma, figürlerin yorumlanmasında kullanım, işlev ve anlam kategorilerinde değerlendirilerek bu eserlerdeki sembolizmin sınırlarını belirlemede çeşitli ipuçları sunacaktır (Erlich 2015: 153). İrdelenen eserler, boyut açısından taşınabilir ve yerleri kolayca değiştirilebilir. Bu açıdan eserlerin buluntu yeri olan nekropolislerin varlığı düşünüldüğünde mezar sahibi veya yakınlarının dekoratif ve prestij öğeleri ya da şahsi konutlarının birer süs ögesi olabileceği uzak bir ihtimal değildir. Bununla beraber, eserlerin bir tanrıçaya ait olması yerel kült veya şahsi inancı tanımlasa da heykelciklerin işlevsellik yelpazesinin çeşitli ve geniş olabileceği unutulmamalıdır. Örneğin Barret’in Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi Mısır pişmiş toprak heykelcikleri üzerine yaptığı araştırma, inanç sistemini tanımlayan pişmiş toprak öğelerin form açısından kendi arasında kişisel, popüler ve de ortak biçimler dışında bazı eserlerin karşılıklı etkileşim tesiri ile yoğun bir şekilde üretilebileceğini göstermiştir (Barrett 2015: 401 vd.). İkonografi açısından söz konusu heykelcik tipinin yaygın bir şekilde görülmesi ritüel açısından lokal bir saygınlığı tespit etmede yeterli olamayabilir. Bununla beraber aşağıda analogi için değinilmiş Küçük Asya’nın farklı kentlerinden arkeolojik çalışmalar sonucu tanımlanmış dağılım, bu tipteki örneklerin gerek yerel sanat anlayışı gerekse de ritüel ideolojisi üzerindeki baskınlığının önemini anımsatmaktadır. Tanrıçanın muhtemel, “erişilmez güzellik ve dayanılmaz bir cazibe” özelliğinden hareketle “cinsel arzu hamisi” yönü dışında (Zografou 2015: 237 vd.), kişilerin ritüel ideolojisi üzerindeki etkisi açısından değerlendirildiğinde koruma, kurtuluş ve rehberlik sunan yönünün olduğuna da işaret etmektedir (Schwertheim 1978: 813-814, nu. 5, res. 24). Eserlerin buluntu yeri olan Mysia bölgesinden bilinen bir takım epigrafik belgeler de tanrıçanın çok yönlü kimliğini somutlar bilgileri sunmaktadır (Wiegand 1904: 297). Antik Dönem insanların ticaret ve kültür bağlamında yansıttığı sabit olmayan hareketlilik, bölgesel bir ayırım olmaksızın tanrıçanın bu tipindeki heykelciklerin birçok bölgede ve kentte görülmesini sağladığı böylelikle de kullanım amacı açısından değişken ve gelişmiş bir perspektif sunduğu önerilebilir.

Teknik ve Yazıt Karakteri

Çalışmada değerlendirilmiş pişmiş toprak heykelcikler, birbirleri arasında katkı malzemesi olarak cins ve miktar açısından benzerlik gösteren ve de kaliteli olmayan bir kil ile imal edilmişlerdir. Yoğunlukları değişkenlik gösteren mika ve taşçıklar mineral içerik açısından bütün eserlerin karakteristik özelliği iken, bitkisel kalıntılar eserlerde bölgesel olarak ufak gözenek şeklinde izlenir. Pişmiş toprak heykelciklere ait kil rengi skalası (Munsell), K1-3 numaralı eserlerin, 5 YR 6/4 hamur rengi, bölgesel olarak tanımlanan astar detayları için de 2.5 Y 1 9.5; K4'ün hamur açısından 5 YR 6/6, astar için ise 2.5 Y 1 9.5 numaraları ile uyumluluğunu yansıtır. Boya açısından irdelendiğinde sadece K4'te tanrıça figürünün sağına konumlandırılmış hydria'nın alt gövdesinde silik olarak tanımlanan 2.5 YR 8/3 numaralı pembe renk detayı gözlemlenmektedir. Ürünlerin yapım tekniği içi boş kalıplama yöntemi ile elde edilmiş ön ve arka bölümlerinin birleştirilmesi esasına dayanır. Bu bağlamda, eserlerin özgün tasarımını oluşturan kalıplara uygulanan kilin kuruması ardından oluşmuş iki parça, ince işçilikle birleştirilmiş, ardından fırınlanmıştır. Eserlerin arka yüzüne açılmış buhar tahliye açıklıkları konum itibari ile bütün örneklerde standart bir işlenişe sahiptir. Kalıbın bir bölümü olarak tasarlanmış kaideler, K1-3 numaralı örneklerde yüksekçe kare, K4'te ise alçak dikdörtgen şeklindedir. Tanıtılan pişmiş toprak heykelciklerden sadece bir tanesi monogram-kısaltma şeklinde bir yazıtta sahiptir. AE şeklindeki kısaltma, figür kaidesinin arka bölümüne hamur ıslak iken işlenmiştir. Monogram veya kısaltma işareti, atölye, usta veya heykelcikleri adayanın adını belirtiyor olabilir. İsim kısaltmasına tanımlanabilen harfler şayet AEI şeklinde düzenlenmiş ise monogram Αειτας (RECAM II- 60), Αείδος (MAMA X 169), Αειθαλες (Sterrett 1888: 41-42), Αειμνηστος (Smith ve Ramsay 1887: 255 nu. 37) gibi Küçük Asya'da varlıkları bilinen isimlerden birini tanımlayabilir.

Değerlendirme ve Sonuç

Yapıtları ile MÖ 4. yüzyılda önemli gelişmelere imza atan ünlü heykeltıraş Praksiteles, yaşadığı dönem için yeni sayılabilecek sanatsal ekolleri bağımsız heykel örneklerine uygulayarak yenilikçi ve bilinçaltı duyguların dışa vurumunu yansıtan bir anlayışa zemin hazırlamıştır. Bir bakıma inanç sisteminde yer alan tanrı ve tanrıçalara duyulan korku veya hayranlık ifadelerinin göreceli değişimini de anlatan söz konusu sembolizm, inanç sistemi kaynaklı sorumluluğun kırılmasını anlatır. Heykeltıraşın, Aphrodite'nin cinsellik yönüne dair vurgusu, cesur sanat akımının önemli bir öncüsü olarak atfedilebilmesine neden olmuştur. Eserin yansıttığı alışılmışın dışındaki ikonografik nitelikler pişmiş topraktan heykelcikler gibi elde edimi kolay olan ürünler olarak birçok antik kente ait konut, kutsal alan veya nekropolis alanlarında yaygın bir şekilde görülmesini sağlamıştır. Mitolojik vasfı aşk ve güzellik meziyetlerini karşılayan Aphrodite, Antik Yunan yazarları olan Hesiodos (*Theog.* 176-200) ve Homeros (*Il.* V. 370, 381,416) gibi önemli kaynaklara konu olarak sanatsal literatürde yer almıştır². Her iki yazınsal kaynağın tanrıçanın farklı yönlerine yaptığı atıflar gerek Antik Yunan gerekse de Roma inanç sisteminde sahip olduğu kült yönüne katkı sağlamaktadır. Küçük Asya'daki pişmiş toprak heykelcik atölyelerinde yaygın olarak farklı biçimli çeşitler olarak üretildiği anlaşılan bu örneklerden dördü Bandırma Arkeoloji Müzesi'nde korunmaktadır. Çalışmada değerlendirilen dört eser çıplak ve cepheden bir kaide üzerinde ayakta betimlenmiştir. K1-2 numaralı örnekler sol ayaktan alınan destek ve sağ ayağın gergin hali dışında cinsel organın sol kolun dirsekten kırılıp, sol elle kapatılması ve hydria üzerinde duran khiton'un sağ dirseğin bükülerek göğüs hizasına sağ el ile kaldırılması pozunu yansıtır. Oluşan hareket devinimi bacak hareketleri ile uyumlu olsa da fizyonomi kaba özelliindedir. Her üç eser form ve detaylı olmayan işçilik

² Hesiodos ve Homeros tarafından değinilen aktarımlara dair yorumlar için bakınız. Hansen 2000: 5; Daly 2009: 13.

açısından yansıttıkları özellikler bağlamında aynı atölye ürünü olmalıdır. K3 numaralı eserde duruş ağırlığı sağ ayakta olup, sol ayak gergindir; sol el yine cinsel bölgeyi kapatırken sağ kol elbiseyi alır pozunda aşağı yöne gergin durur. Her üç eser form açısından yansıttıkları küçük farklılıklar dışında benzer işleniştir. K4 numaralı örnek, vücut ağırlığını sağ bacadan alırken sol ayak gergin haldedir, sol el cinsel organı kapatırken sağ dirsekten bükülerek verilmiş sağ el hydria üzerindeki giysiyi kaldırır şeklindedir. Orijinal yontunun sol bacak hareketliliğine karşın sağ bacağa verilen ağırlık dışında sağ el tarafından kapatılan cinsel organ ile sol el aracılığı ile kaldırılmış giysi repertuarı, pişmiş toprak heykelciklerin lokal işlenişe sahip olduğunu, pişmiş topraktan heykelcik yapan atölyelerin orijinal heykelin yansıttığı sanatsal poza sadık kalamayabileceklerini gösterir. Çalışmada irdelenenlerin tipolojik varyasyonları, Geç Hellenistik ile Roma İmparatorluk Dönemi’ne ait örnekler ile biçim açısından paralellik yansıtır. Bununla beraber, Hellenistik Dönem’e tarihlenenlerin sahip olduğu detaylı işçilik ve düşük kaide kıstası (Bkz. Tavukçu 1999: 301, kat. 47), Bandırma Arkeoloji Müzesi’ndeki örneklerin tarihlendirme açısından Roma İmparatorluk Dönemi’nde aranması gerekliliğini destekler. Bu bağlamda karşılaştırma için Aydın Ayaklı Dere (Mendel 1908: pl. 13, nu. 4), Afyon Müzesi (Coşkun 2019: 25-27, kat. 16-17), Myrina (Mollard-Besques 1963: pl. 16, Myr 19a, Myr 953b, Myr 1032c), Parion (Tavukçu 2006: lev. 27, res. 69-70, kat. 34-35; Kasapoğlu 2012: 179-180, res. 226; Kasapoğlu 2015: lev.27-28 kat.3-5), Patara (Işın 2007: 40, kat.16, res. 21), Pergamon (Winter 1903: pl. 216, 10), Smyrna (Schürmann 1989: taf. 73, 415), Stratonikeia (Durnagözü 2000: lev.12-15 kat.1-7), Sadberk Hanım Müzesi (Çokay Kepçe ve Gerçeker 2011: 152-153), Tarsus (Winter 1903: pl. 216,1) ve Tralleis (Çekilmez 2014: lev.17-20, kat. 2-7) örneklerinin yansıttığı tipoloji ve ikonografi, MÖ 1. yüzyılın sonu ile MS1. yüzyıl boyunca baskın olan daha ince işçilikten özensiz işçiliğe doğru olan sanatsal estetiği ortaya koymaktadır. Tarihlendirme kıstası olarak değerlendirilen bu kentlerde tanımlananlar ile çalışmada tanıtılanlar arasında kısmi olmakla beraber yapısal farklılıklar bulunmaktadır; farklılıklar, hydrianın bulunduğu yön, baş, kol ve bacak hareketlerindeki değişkenliktir; fakat kompozisyondaki standart işleniş ve kalıplama, estetik açısından ürün yaratıcılığına dair herhangi bir kaygı olmaksızın serbest bir üsluba işaret eder. Söz konusu üslup, analogi açısından değerlendirilen eserler ile irdelenenler arasında kayda değer bir ayrımın olmadığını, Knidos Aphroditesi pişmiş toprak heykelciklerine ait tipolojik ve ikonografik tarzın MÖ 1. yüzyılın sonlarından itibaren sadeleşmeye başladığını MS 1. yüzyıl ile detayın kademeli olarak önem yitirdiğini onaylar. Bu doğrultuda zamansal kıstas baz alındığında Bandırma Arkeoloji Müzesi envanterine kayıtlı, üçü koleksiyon birisi ise mezar buluntusu olan Knidos Aphroditesi tipindeki pişmiş toprak heykelciklerden K1-3 numaralı olanların MS 1. yüzyılın ikinci yarısı; K4’ün ise MS 1. yüzyılın ilk yarısı arasında üretim yapmış bir atölyeye ait olduğuna işaret eder.

Katalog

K1 (Resim 2)

Müze Env.: 2001-2

Müze Geliş Tarihi ve Şekli: 19.01.2001 – Balıkesir Müzesinden Devir.

Buluntu Yeri: Bilinmiyor (Bahar Çiftarslan Koleksiyonu).

Ölçüleri: Yük. 19,5, Gen. 6,2, Cidar Kal. 0,4, Pişirme Deligi Çapı: 1. cm.

Durumu: Yüzeyinde yoğun aşınma, kaidenin sol alt köşesi kırık ve eksik, bölüm dört parçadan tümlenmiş.

Tarihlendirme: MS1. yüzyılın ikinci yarısı.

K2 (Resim 3)

Müze Env.: 2001-4

Müze Geliş Tarihi ve Şekli: 19.01.2001 – Balıkesir Müzesinden Devir.

Buluntu Yeri: Bilinmiyor (Bahar Çiftarslan Koleksiyonu).

Ölçüleri: Yük. 19,2, Gen. 6.2, Cidar Kal. 0.4, Pişirme Deliği Çapı: 1. cm.

Durumu: Yüzeyinde yoğun aşınma, kaidenin sol alt köşesi figür ayakları dahil kırık ve eksik, kaide iki parçadan tümlenmiş.

Tarihleme: MS1. yüzyılın ikinci yarısı.

K3 (Resim 4)

Müze Env.: 2001-5

Müze Geliş Tarihi ve Şekli: 19.01.2001 – Balıkesir Müzesinden Devir.

Buluntu Yeri: Bilinmiyor (Bahar Çiftarslan Koleksiyonu).

Ölçüleri: Yük. 15,5, Gen. 6.3, Cidar Kal. 0.4, Pişirme Deliği Çapı: 1.8 cm.

Durumu: Yüzeyinde yoğun aşınma, tabanda bölgesel çatlaklar, kaidenin arka kenarı düzgün olmayan hilal şeklinde kırık ve eksik.

Tarihleme: MS1. yüzyılın ikinci yarısı.

K4 (Resim 5)

Müze Env.: 2018-1817

Kazı Env.: 15-KBT2-PT45

Müze Geliş Tarihi ve Şekli: 01.02.2018 – 2015 Yılı Kalebayır-Çavuşköy Müze Kurtarma Kazısı

Buluntu Yeri: KBT2-A1/61-M19 Numaralı Mezar

Ölçüleri: Yük. 32, Gen. 9.3, Cidar Kal. 0.7, Pişirme Deliği Çapı: 1.1 cm.

Durumu: Yüzeyinde hafif aşınma, figürün sol ayağı ile kaidenin sol alt köşesinde bölgesel kırık ve eksiklik. On beş parçadan tümlenmiş.

İmza: AE

Tarihleme: MS1. yüzyılın ilk yarısı.

Resim Listesi

Resim 1. Ludovisi Koleksiyonundan Knidoslu Aphrodite (Uzantı 1)

Resim 2. K1 Numaralı Heykelciğin Cephe, Arka ve Yandan Görünüşü (Yazar)

Resim 3. K2 Numaralı Heykelciğin Cephe, Arka ve Yandan Görünüşü (Yazar)

Resim 4. K3 Numaralı Heykelciğin Cephe, Arka ve Yandan Görünüşü (Yazar)

Resim 5. K4 Numaralı Heykelciğin Cephe, Arka, Yan ve Alttan Görünüşü (Yazar)

Kaynakça

Antik Kaynaklar

Hesiodos Theogony. Works and Days. Testimonia. Ed. ve Çeviren Glenn W. Most. Loeb Classical Library 57, Cambridge, 2018.

Homeros Iliad, Volume I: Books 5, Çeviren A. T. Murray. Gözden geçiren William F. Wyatt. Loeb Classical Library 170, Cambridge, 1924.

Plinius Natural History, Volume I: Books 1-2, trans. by H. Rackham. Loeb Classical Library 330, Cambridge, 1938.

Lukianus Solocista. Lucius or The Ass. Amores. Halcyon. Demosthenes.

Podagra Ocypos. Cyniscus. Philopatris. Charidemus. Nero, Çeviren M. D. MacLeod. Loeb Classical Library 432, Cambridge, 1967.

Modern Kaynaklar

- Barrett 2015: Barrett, C.E., “Domestic Cult in Greco-Roman Egypt”, Huysecom-Haxhi, S. Muller, A. (Ed.), *Figurines grecques en contexte Présence muette dans le sanctuaire, la tombe et la maison*, Fransa, 2015, 401-419.
- Barrow 2018: Barrow, R., *Gender, Identity and the Body in Greek and Roman Sculpture*, 2018.
- Coşkun 2019: Coşkun, F. Ç., “Aphrodite Figürinleri”, Coşkun G. (Ed.), *Afyonkarahisar Müzesi Terrakotta Figürinleri*, Ankara, 2019, 11-36.
- Çekilmez 2014: Çekilmez, M., *Tralleis Güney Nekropolü Terrakotta Figürinleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 2014.
- Çokay Kepçe ve Gerçeker 2011: Çokay Kepçe S., Gerçeker, S. Ö. *Kilden Suretler, Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonundan Antikçağ Terrakotta Figürinleri*, İstanbul, 2011.
- Daly 2009: Daly, K. N., *Greek and Roman Mythology A to Z* (Third edition), Newyork, 2009.
- Durnagözü 2000: Durnagözü, N., *Stratonikeia Koroplastığı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli, 2020.
- Erlich 2015: Erlich, A., “Terracottas”, Friedland, E. A., Sobocinski M. G., Gazda, E. K. (Ed.), *The Oxford Handbook of Roman Sculpture*, New York, 2015, 153-172.
- Hansen 2000: Hansen, W., “Foam-Born Aphrodite and Mythology of Transformation”, *American Journal of Philology*, 12. 1, 2000, 1-19.
- Havelock 1995: Havelock, C. M., *The Aphrodite of Knidos and Her Successors: A Historical Review of the Female Nude in Greek Art*. 1995.
- Işın 2007: Işın G., *Patara Terrakottaları Hellenistik ve Erken Roma Dönemleri*, İstanbul, 2007.
- Kasapoğlu 2012: Kasapoğlu, H., “Heykelcik ve Figürinler”, *Antik Troas’ın Parlayan Kenti Parion, 1997-2009 Yılları Yüzey Araştırmaları, Kazı ve Restorasyon Çalışmaları*, İstanbul, 2012, 177-233.
- Kasapoğlu 2015: Kasapoğlu, H., *Parion Antik Kenti Roma Dönemi Terrakotta Figürinleri (2004-2013)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2015.
- LIMC 1984: *Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae*
- MAMA X: Barbara, L., Mitchell, S., Potter, J., Waelkens, M. (Ed.) *Monumenta Asiae Minoris Antiqua, Vol. X. Monuments from the Upper Tembris Valley, Cotiaenum, Cadi, Synaus, Ancyra, and Tiberiopolis recorded by C.W.M. Cox, A. Cameron, and J. Cullen*. Journal of Roman Studies Monographs, 7, Londra, 1993.
- Mollard-Besques 1963: Mollard-Besques, S., *Catalogue Raisonné des Figurines et Reliefs en Terre-Cuite Grecs et Romains II Myrina*, Musée du Louvre et Collections des Universités de France, Paris, 1963.

- Mendel 1908: Mendel, G., *Catalogue des Figurines Grecques de Terre Cuite, Musees Imperiaux Ottomans*, Constantinople, 1908.
- RECAM II: Mitchell, S., *Regional Epigraphic Catalogues of Asia Minor, II: The Ankara District. The Inscriptions of North Galatia*. With the assistance of David French and Jean Greenhalgh. British Archaeological Reports, International Series 135, Oxford, 1982.
- Schürmann 1989: Schürmann, W., *Katalog der Antiken Terrakotten im Badischen Landesmuseum, Karlsruhe*, Studies in Mediterranean archaeology 84, Göteborg, 1989.
- Schwertheim 1978: Schwertheim, E., “Denkmäler zur Materverehrung in Bithynien und Mysien”, Schwertheim, E., Şahin, S. Wagner, J. (Ed.), *Studien zur Religion und Kultur Kleinasien* 66-2, Leiden, 1978, 791-837.
- Smith ve Ramsay 1887: Smith, A. H., Ramsay, W. M., “Notes on a Tour in Asia Minor.” *The Journal of Hellenic Studies* 8, 1887, 216-267.
- Sterrett 1888: Sterrett, John R. S., *An Epigraphical Journey in Asia Minor [during the summer of 1884]*, Papers of The American School of Classical Studies at Athens 2, 1883/84, Boston, 1888.
- Tavukçu 2006: Tavukçu, Z. A., *Parion Nekropolü 2005 Yılı Buluntuları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2006.
- Tavukçu 1999: Tavukçu, Ali. Y., *Troas Bölgesi Terrakotta Figürinleri (İÖ 1375-İS 395)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1999.
- Wiegand 1904: Wiegand, Th., “Reisen in Mysien”, *AM* 29, 1904, 254-339.
- Winter 1903: Winter, F., *Die Typen der Figürlichen Terrakotten II.*, Berlin/Stuttgart, 1903.
- Zografou 2015: Zografou, E., “Terracotta Figurines from the Hellenistic Bath Complex in the Agora of Thessaloniki”, Muller, A., Lafli, E. (Ed), *Figurines de terre cuite en Méditerranée grecque et romaine*, France, 2015, 237-248.

Elektronik Kaynaklar

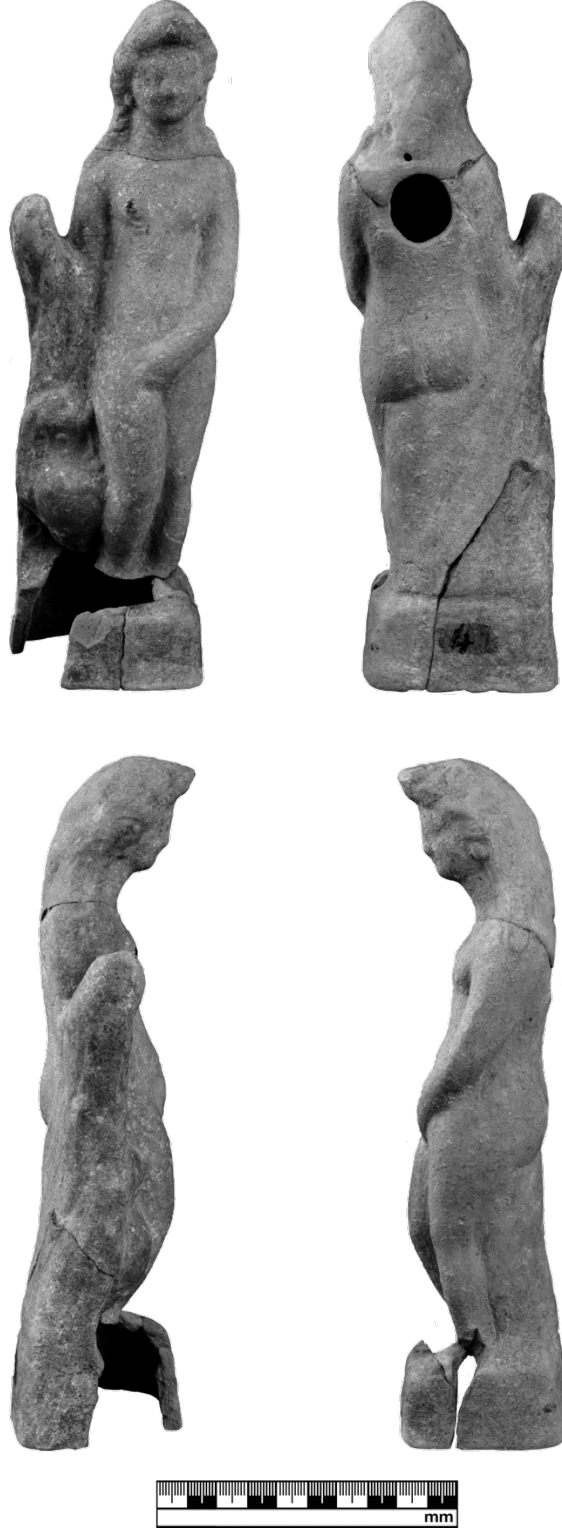
- Uzantı 1: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cnidus_Aphrodite_Altemps_Inv8619.jpg

Resim 1. Ludovisi Koleksiyonundan Knidoslu Aphrodite

Resim 2. K1 Numaralı Heykelciğin Cephe, Arka ve Yandan Görünüşü

Resim 3. K2 Numaralı Heykelciğin Cephe, Arka ve Yandan Görünüşü

Resim 4. K3 Numaralı Heykelciğin Cephe, Arka ve Yandan Görünüşü

Resim 5. K4 Numaralı Heykelciğin Cephe, Arka, Yan ve Alttan Görünüşü

Gölgesiz Karaca, Sevtap,
Kitap Tanıtımı; “*Tarih Öncesinden Cumhuriyete EDİRNE Üzerine Araştırmalar*”, Editör: Ergün
KARACA, Trakya Üniversitesi Yayın No: 269, 2021, ön sayfalar+512 sayfa, Karton kapak,
ISBN: 978-975-374-313-6”, *MASROP E-Dergi* 16.1, 2022, 42-45.

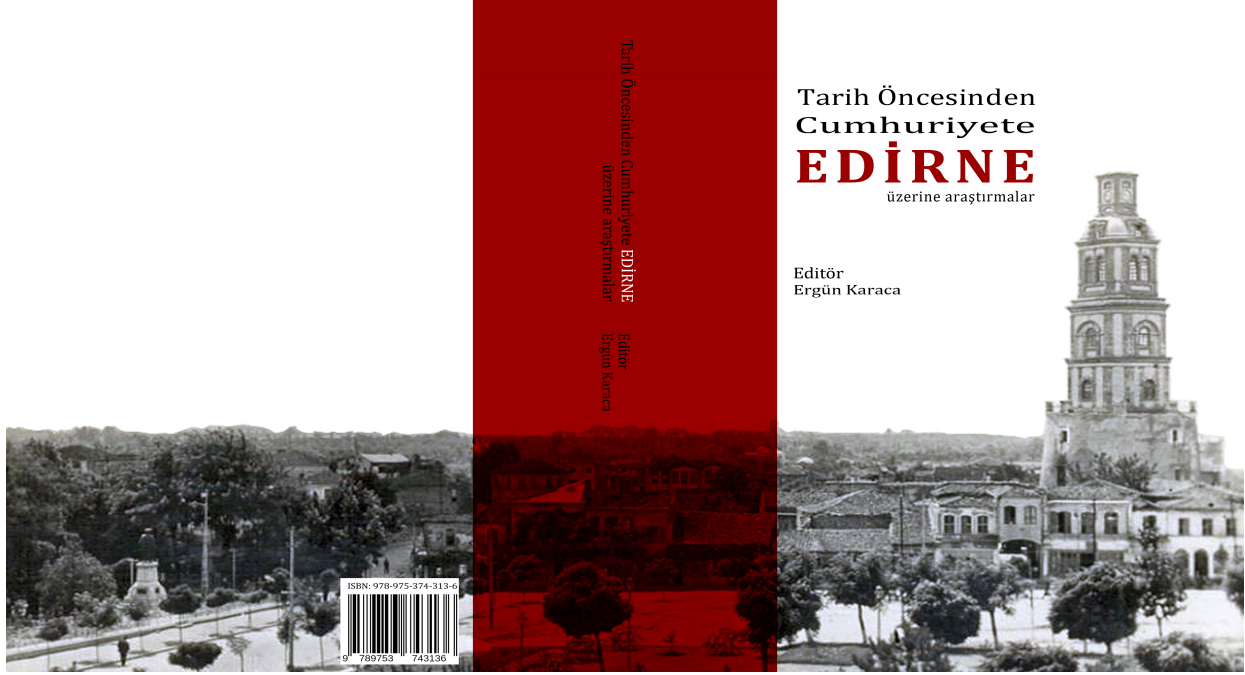

Kitap Tanıtımı

ISSN: 1307-4008

Tarih Öncesinden Cumhuriyete EDİRNE Üzerine Araştırmalar, Editör: Ergün Karaca,
Trakya Üniversitesi Yayın No: 269, 2021, ön sayfalar+512 sayfa, Karton kapak, ISBN:
978-975-374-313-6

Sevtap Gölgesiz Karaca*

Editörlüğünü Ergün Karaca'nın yaptığı *Tarih Öncesinden Cumhuriyete EDİRNE Üzerine Araştırmalar* kitabı¹; üçü yurtdışı, 13'ü ise, yurtiçinden olmak üzere toplam 16 yazarın katkılarıyla oluşturulmuştur. Arkeoloji, tarih ve sanat tarihi yazılarından meydana gelen eser, kronolojik bir sıralama ile Edirne'nin prehistorik döneminden cumhuriyet devrine kadar olan dönemine ışık tutmayı amaçlamıştır.

Kitapta yer alan yazıların konu başlıkları ve katkıda bulunan yazarların adları sırasıyla şu şekildedir: Tarih Öncesi Dönemde Edirne Merkez İlçesi/Burçin Erdoğan; Hadrianopolis, The City at the Intersection of the Rivers/Şahin Yıldırım; Frederick Barbarossa in Adrianople: The Conflict of Two Emperors in Thrace, 1189-1190/Alan V. Murray; A Comparison of the Battles of Adrianople (1205) and Philippopolis (1208)/Filip Van Tricht; Haçlı Ordularının Geçiş Güzergâhında Bir Kent: Adrianopolis (Edirne)/Sevtap Gölgesiz Karaca; Edirne'deki Selatin Camilerinde Mahfil Kullanımı/Bahriye Güray Gülyüz; Cultural and Political Narratives by the River: Edirne's Riverside and its Ottoman Architectural Heritage/ Panagiotis Kontolamos; Osmanlı Döneminde Edirne Çarşısı'nın Mekânsal Gelişimi/Yavuz Güner; Osmanlı Döneminde Edirne'de Okçuluk (XV-XVI. Yüzyıllar)/Hacer Ateş; XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Edirne

* Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Edirne/Türkiye, segolgesiz@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-9865-2290

¹ Yardımcı editörler: Ayşe Zamacı, Bahriye Güray Gülyüz, Sevtap Gölgesiz Karaca; İngilizce özet redaksiyon: Tuna Saylan; Kapak tasarımı: Ceren Baykan.

Medreseleri ve Müderris Tevcîhatı (Rumeli Kazasker Ruznamçelerine Göre)/Levent Kuru; Balkanlardaki Ajanlar: XIX. Yüzyıl Başlarında Fransız Gezgin, Asker ve Diplomatların Edirne Üzerine Yazıları/Bülent Akyay; Örnekleyen ve Örneklenen Ressam: Şehit Hasan Rıza (1858-1913)/Elvan Topallı; Edirne Vilâyet Sâlnâmelerine Göre Edirne’de Nüfus (1870-1903)/Tarık Sarıoğlu; Balkan Harbi Sonrası Edirne’de Osmanlı Hâkimiyetini Yeniden Tesis Etme Çabaları Bağlamında İcra Edilen Gezi ve Mitingler/Ayşe Zamacı; Millî Mücadele Dönemi’nde Cafer Tayyar Paşa’nın Edirne’deki Faaliyetlerinin The Times Gazetesi’ne Yansıması/Nesrin Akkor; Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Resim Sanatında Edirne Görünümleri/Gülgün Yılmaz.

Edirne’nin en erken devirlerdeki tarihinden, sonrasında ise, Hadrianopolis’ten başlayarak Edirne olmasına, Cumhuriyet dönemine değin uzanan serüveni; siyasi, sosyal, sanatsal, kültürel ve mimari açılardan ele alınmıştır. Eserde, Edirne’nin tarih öncesi dönemi ile ilgili bilgiler kısıtlı olmakla birlikte, yerleşim tarihinin Neolitik Dönem’e kadar uzandığı vurgulanmıştır. Sonraki dönemlerde ise kentin, bir Trak kabilesi olan Odrysler tarafından Uscudama, Odrysia veya Oreistias adıyla MÖ I. binyılda kurulmuş olduğu belirtilmiştir. Trakya Bölgesi’nde, Meriç (Hebros), Tunca (Tanzos) ve Arda (Ardakos) ırmaklarının kesiştiği yerde bulunan Edirne, Trakların tarih sahnesinden silinmesiyle esas önemini, Roma İmparatoru Hadrianus (MS 117-138) ile birlikte elde etmiş, sadece siyasi açıdan değil aynı zamanda üç nehrin kesişiminde yer alan kentin antikçağda özellikle nehir taşımacılığı ve ticaretle ön plana çıktığı da ifade edilmiştir. Yine kentin Hadrianopolis adıyla anılır olsa da farklı isimlere de sahip olduğu, özellikle Ammianus’tan hareketle Uscudama şeklinde kullanıldığı vurgulanmıştır. Bizans tarih yazarlarının ise, “Orestias”, “Orestiada ya da “Adrianoupolis”, “Hadrianopolis” şeklinde kentin adını kullandıkları belirtilmiştir. Orta Çağ Latince kaynaklarında ismin Andranopolis, Andrinopolis, Antronopolis” ve “Andronopolis” gibi farklı kullanımları da olduğu vurgulanmıştır.

Ayrıca kentin Orta Çağ’da bir geçiş güzergâhında bulunmasına değinilmiştir. Erken dönemlerden bu yana oldukça verimli topraklara sahip olması, önemli ulaşım yolları üzerinde bulunması onun önemini bir kat daha arttırmış, ancak belki de çok çeşitli kavimlerin önemli güçlerin akınlarına sahne olduğundan, esas olarak “bir hudut bekçisi” konumunda olmuş, bununla beraber şehrin bereketli toprakları Orta Çağ kaynaklarına da yansımış, Adrianopolis’in verimli topraklara sahip oluşu hem büyüleyici konumu hem de etrafındaki kırsalın bereketi ile övgüye değer ve ünlü olduğu, iki güzel kıvrımlı nehir tarafından çevrelendiği ve bunların şehir için doğal korunak vazifesi gördüğü, heybetli duvarları ve kuleleriyle, içindeki yüksek saray yapılarıyla sanki gurur duyuyormuş gibi durmakta olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Bizans İmparatorluğu döneminde, Bizans aristokrasisinin çeşitli üyelerine de ev sahipliği yaptığı ifade edilmiştir. Bir Roma askeri yolu olan Via Militaris üzerinde yer alması da onu özellikle Orta Çağ boyunca çeşitli askeri orduların geçiş güzergâhı haline getirmiştir.

Orta Çağ’ın en önemli olaylarından biri olan Haçlı Seferleriyle alakalı olarak da şehrin önemi vurgulanmıştır. Haçlı Seferleri döneminde 1096 yılından 1190 yılına kadar son derece iyi organize olmuş büyük Haçlı ordularını ağırladığı, 1190 yılında Kutsal Roma İmparatoru Friedrich Barbarossa ve beraberindeki Alman orduları tarafından kentin de dâhil olduğu büyük bir Trakya kuşatması gerçekleştiği ve 14 hafta boyunca buranın da dâhil olduğu pek çok Trakya kentinin işgal edildiği vurgulanmıştır. Yine İmparator Friedrich Barbarossa’nın iki taraf arasında yaşanan çatışmalar neticesinde Bizans üzerine bir Haçlı Seferi düzenlenmesi vurgusunu da oğluna yazdığı bir mektup ile yapmış olmasından hareketle, Balkanlarda yaşanan bu gerginliğin Adrianopolis’te de devam ettiği, sonraki yıllarda Konstantinopolis’in (İstanbul)

düşüşü (1204) ve Bizans’ın büyük darbe alışının sinyallerinin böylece Adrianopolis’ten verildiği üzerinde durulmuştur.

Kitapta kentin tarihi araştırmalarına katkıda bulunacak mahiyette önemli bilgilerin verildiği bir başka başlık ise, Kutsal Roma İmparatoru Friedrich Barbarossa’nın Adrianopolis’ten geçişi ile alakalıdır. Friedrich’in ordusunda bulunan ve ülkesine sağ salim dönebilen bir Haçlı, Gamburg Lordu II. Beringer’in yaptırdığı, günümüzde Almanya’da yer alan Gamburg Kalesi duvarlarında savaş sahnesine yer veren ve muhtemelen Edirne tasvirini içeren duvar resimlerinin yer aldığı anlaşılmaktadır.

Eserde vurgulanan bir başka husus ise Latin hâkimiyetinin kurulması ile alakalıdır. Kent, XI. yüzyılda Haçlı Seferleri sırasında, büyük orduların geçişine sahne olmuş, XIII. yüzyılda, Konstantinopolis’in Latinlerin eline geçmesi Adrianopolis’in de değişim içine girmesine sebep olmuş ve böylece Dördüncü Haçlı Seferi sırasında, 1204’te Konstantinopolis’in alınışının ardından şekillenen birçok yeni siyasi oluşumdan biri olarak Trakya’da Adrianopolis merkezli ve diğer Latin devletlerine nazaran nispeten kısa ömürlü bir prinkepslik kurulmuştur. 1206 yılında kurulan bu prinkepslik hem imparatorluğa hem de Venediklilere bağlı feodal bir oluşum olarak karşımıza çıkmış, devamlı surette askeri ve siyasi mücadelelerin yaşandığı kentte XIV. yüzyıla gelindiğinde ise, yüzyılın ilk yarısında Bizanslıların burayı Bulgarlara karşı savunmak durumunda kalmış oldukları belirtilmiştir.

Osmanlı öncesi döneminin ardından, Türk hâkimiyeti dönemiyle ilgili yazılar kitapta önemli bir yer tutmakla birlikte, bu kısımda asıl vurgulanmaya çalışılan husus, Bizans döneminden sonra Osmanlı Devriyle birlikte yaşanan değişim ve dönüşümdür. Türklerin XIV. yüzyılda Adrianopolis’i ele geçirmeleri ve Osmanlı devletinin başkenti haline getirmeleri şehrin tarihinde bir dönüm noktası olmuş, böylece I. Murad öneminden itibaren “Edrene/Edrine” olarak anılan kent, muhtemelen XVIII. yüzyıldan itibaren “Edirne” diye adlandırılmaya başlanmış, Osmanlılar tarafından fethinden itibaren Edirne, Osmanlı İmparatorluğu’nun başkenti ve yönetim merkezi olmasının yanı sıra, aynı zamanda tüm bölge için de önemli bir ticaret merkezi olmuştur. Sonraki dönemlerde padişah sarayının İstanbul’a taşınmasından sonra bile şehir, imparatorluğun savaşçı geçmişinin bir sembolü olarak Osmanlı geleneğinde çok önemli bir yer işgal etmiş, çok sayıda kayda değer anıtla bezenmiş ve bugün Osmanlı mimarisi ve sanatını yansıtan bir açık hava müzesi niteliğinde olduğu vurgulanmıştır. Şehrin Tunca Nehri boyunca kalan kısmı ve orada ayakta duran, harika bir doğa ve mimari manzara oluşturan etkileyici anıtları ikinci saray, Muradiye Camii, Beyazıt Külliyesi, Gazi Mihal Bey Camii ve daha pek çok anıtla Osmanlı seçkinlerine siyasi ve dini statülerini göstermeleri için büyük fırsatlar sunmuştur.

Kitapta, şehirdeki dini mimari ile ilgili bir takım spesifik özellikler vurgulanmış, Osmanlı padişahlarının XVII. yüzyıl itibarıyla İstanbul’dan uzaklaşarak Edirne’de ikamet etmeye başlamaları ile birlikte şehirdeki selatin camilerinin padişahların ihtiyaçlarına göre güncellenmesiyle giderildiği, bu eserlere hünkâr mahfilleri eklemek suretiyle kamu nazarında geçmiş zamanların muzaffer sultanları ve onların menkıbevi şahsiyetleriyle maddi ve manevi bir bağ kurma imkânı elde ettikleri ifade edilmiştir.

Osmanlı şehirlerinin en önemli mekânlarından biri olan çarşıya değinilen kısımda ise, bu konu Osmanlı toplumunun sosyo-kültürel yapısının bir yansıması olarak değerlendirilmiş, mimari açıdan ele alınmıştır. Yine bir başka yazıyla Türk savaş sanatında büyük yeri ve önemi olan

okçuluk faaliyetlerinin Edirne’de de gerçekleştiği belirtilmiştir. Osmanlıların Rumeli yakasına geçişiyle birlikte devletin yeni başkenti Edirne olmuş, Edirne’de okçuluk faaliyetleri, şehirde ok ve yay yapımı ile birlikte atış talimleri, ok meydanları ve okçular hakkında bilgiler verilmiştir. Şehirde Osmanlı döneminde kurulan Medreselere dair anlatımın yer aldığı kısımda, Osmanlı Devleti’nin ikinci başkenti ve devletin en önemli bilim ve kültür merkezlerinden biri olan Edirne’de zamanla birçok medrese kurulmuş ve özellikle XVI. ve XVII. yüzyılda Edirne’de faaliyet gösteren medreseler incelenmiştir.

Yabancıların imparatorluğun son dönemlerine doğru Osmanlı şehirlerine karşı artan ilgilerine paralel olarak düzenledikleri seyahatlerin anlatıldığı yazıyla Edirne tarihinin önemli bir dönemine ışık tutulmuştur. Özellikle Edirne şehrinin zaman içerisinde bu Fransız gezginlerden bazılarını misafir etmiş olduğu, XIX. yüzyılın başlarında Edirne’ye gelen bazı Fransız gezginlerin şehir hakkında verdiği bilgileri ve gözlemleri anlatılmıştır.

Edirne’nin son dönemlerine dair yazıların yer aldığı başlıklardan bir diğeri ise I. Balkan Harbi esnasında kaybedilip sonrasında geri alınan şehre düzenlenen geziler ve burada yapılan mitingler hakkındadır. Ayrıca yabancı gazetelerin verdiği bilgiler de kitapta konu edilmiş, Millî Mücadele döneminin önemli isimlerinden biri olan Cafer Tayyar Paşa’ya onun Yunanlara esir düştüğü döneme kadar Edirne’de bulunduğu döneme dair İngiliz The Times gazetesine yansıyan haberlere yer verilmiştir. Edirne Nüfusuyla alakalı bilgiler bulabileceğimiz bir diğer yazıda Edirne Vilayeti dâhilinde bulunan sancaklar, kazalar, nahiyeler ve karyeler ile ilgili birçok bilgiyi içerisinde bulunduran salname konusuna değinilmiştir. Edirne Vilâyet Sâlnâmesinde geçen nüfus hakkında bilgi verilmiştir. Edirne’de resim faaliyetleriyle alakalı olarak da Mekteb-i Bahriye mezunu asker ressamından biri ve Avrupa’ya giden, uzun süre İtalya’da kalan ressam Hasan Rıza’nın resimleri yorumlanmış, son olarak da Osmanlı İmparatorluğu’nun son devirlerinden cumhuriyete uzanan yolda Edirne’nin konu edildiği resimler ve değişen kent dokusu bu resimler üzerinden yorumlanarak ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Kitap pandemi döneminde oluşturulduğundan katkıda bulunmayı taahhüt eden ve adı geçen özel dönem ya da sağlık sebepleri dolayısıyla katkıda bulunamayan çeşitli yazarların bulunamayışıyla da özellikle kentin tarihinde önemli bir dönüm noktası olan Hadrianopolis Savaşı ile Bizans dönemine yer verilemeyişi bir eksiklik olarak göze çarpmakla birlikte, eserin önemli bir boşluğu doldurduğu bir gerçektir. Edirne kent tarihine yönelik yapılan sempozyum, çalıştay, basılı eser gibi akademik faaliyetlerde Edirne’nin Osmanlı öncesi dönemi ya çok az ele alınmakta ya da tamamen göz ardı edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, özellikle Osmanlı öncesi döneme ait yazıların yer aldığı kitabın Edirne tarihi araştırmalarında önemli bir boşluğu doldurduğu görülmektedir. Adı geçen eserin başta kent tarihi ile ilgili çalışmalar olmak üzere, Edirne tarihi araştırmalarına faydalı olacağı düşünülmektedir.

Yayın Tanıtımı

ISSN: 1307-4008

Popüler Arkeoloji E-Dergisi ArkeoDuvar

Nuray Pehlivan*

Arkeoloji, insanlığın milyonlarca yıllık geçmişini araştırarak açıklayan, insanın, doğa ve insanla ilişkilerini, yaşam biçimlerini ve çevresel koşullarını, maddi kültür kalıntıları yardımıyla inceleyerek açıklayan bir bilim dalıdır.

Anadolu ise; insanlığın ilklerinin yeşerdiği topraklar olarak insanın yaşamında meydana gelen değişim ve dönüşüm süreçlerinin merkezinde yer almıştır ki bunu da stratejik konumuna borçludur. Tarım potansiyeli, hammadde kaynakları ve birçok farklı yaşam biçimi için uygun coğrafik, çevresel ve iklim yapısıyla Anadolu, kültürlerin gelip geçtiği bir köprü olmuş, Mezopotamya’da yaşanan kültürel gelişmelerin batıya aktarılmasında önemli bir rol oynamıştır. Bunun yanı sıra uygun bir yaşam alanı sunmasıyla, farklı kültürlerin gelişmesine olanak tanırken aynı zamanda mekân olmuştur. İşte tüm bu özellikleriyle, çok sayıda kültürle hemhal olmuştur bu topraklar. Sahip olduğumuz bu birikim, toplumsal hafızamızın ve kimliğimizin de bir parçasıdır aynı zamanda.

Ancak üzerinde yaşadığımız bu toprakların sahip olduğu zengin kültürel birikiminin, mega projeler, maden ocakları, çarpık kentleşme, define kazıları, tarihi eser kaçakçılığı ve bilinçsizlikten kaynaklı sürekli bir kayba uğradığı, tarihi ve arkeolojik alanların büyük tahribatlara uğradığı da bir gerçek. Bu açıdan Anadolu arkeolojisi, her geçen gün bilgi, bilinç eksikliği ve yanlış uygulamalarla yok olurken, binlerce yılın biriktirdiği toplumsal hafızamız ve kimliğimizin kayba uğradığı aklımıza bile gelmez. İşte bütün bu yaşanan tahribat, bilgi ve bilinç eksikliğinin nedenleri arasında arkeoloji ve kültürel miras üzerine çok fazla konuşulup, tartışılmaması, erken dönem eğitimimizde dahi yer almaması, entelektüel boyutta yer edinememiş olmasının büyük payı vardır.

Neden böyle bir dergi çıkarıyoruz?

Dergide, sahip olduğumuz arkeolojik ve kültürel zenginliğimiz konu edilirken, tarih öncesi dönemlerden yakın çağa kadar ulaşan kültürel öğelerin aslında bugün dahi devam ettiğini, antik kültürlerin izlerini günümüz modern yaşantısında arayarak ve bir nevi güncel arkeoloji de yaparak gösterme çabası içindeyiz.

Kaldı ki arkeolojinin, bilim insanları ile fikir alışverişi yapılarak ama akademik dilin ağırlığını hafifleterek sunulduğu takdirde, geniş kitleleri etkilediği ve büyük merak uyandırdığı herkes tarafından kabul edilir. Dolayısıyla Türkiye’de yıllardan beri Arkeoloji ile toplum arasındaki bağın çok zayıf olduğu düşünüldüğünde internette toplumun her kesiminin keyifle okuyacağı bir arkeoloji dergisine ihtiyaç olduğu bir gerçek...

Ayrıca arkeoloji, sıradan insanlara ulaşması ve toplumla daha sıkı diyalog kanalları oluşturmaya yönelik bir amaç üzerinden düşünülmelidir. Bu anlamda toplumun çok dışında olan arkeoloji bilimini, makale dilinden uzak, her kesimin anlayacağı şekilde anlatmak ve sevdirmek temel amacımız.

* ArkeoDuvar Yazı İşleri Müdürü, npehlivan@gazeteduvar.com.
<https://www.gazeteduvar.com.tr/etiket/arkeo-duvar>

Derginin formatı

Dergide her ay bir tema belirlenerek bu çerçevede ilgili bilim insanlarından yazılar istiyoruz. Her sayı aynı zamanda bir dosya olarak da düşünüldüğünden yayımda olan diğer dergilerden farklı olarak sadece o ayın teması ile ilgili içerik üretiyoruz. Aynı amaçla sabit köşesi olan yazarlarımız da konuyla bağlantılı içerik üretiyorlar.

Beslenmenin arkeolojisi ve yazılı çağlardan bazı yemek tarifleri, Ahmet Uhri,

Beslenme, insanın kültürel olarak kendini var ettiği ilk alandır. İlk kültür ürünü olan taş aletler, avlanmaya ve tarıma ilişkin enstrümanlar beslenmek için üretilmiştir. Bu bölümde insanın en önemli uğraşlarından biri olan beslenme ve ilintili enstrümanlar, Anadolu’da yetişen antik dönem bitki ve evcilleştirilen hayvan gruplarının yiyecekler içinde nasıl yer buldukları, nasıl depolandıkları ve sunuldukları yazılı kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında anlatılacak. Bilinen ve tecrübe edilen yemek tarifleri, görsellerle birlikte meraklı okurların ilgisini çekecek bölümlerden birisi olarak dergide yer alıyor. Okurlar bu bölümde yemek kültürü konusunda geçmişle de bağ kuruyor.

İyi Arkeoloji, Çiler Çilingiroğlu

Gerek Avrupa’da gerek Türkiye’de ilk kurulduğu zamanlarda milliyetçilik ve ırkçılık gibi ideolojilerin etkisi altında kalan arkeoloji, zamanla daha evrensel bilimsel ve etik değerlere kavuşmuştur. Türkiye akademisi bu gelişim süreci içinde nasıl bir yol izlemiştir? Günümüzde hangi ideolojik ve politik yaklaşımlar arkeoloji pratiğine etki etmektedir? Toplum için arkeoloji pratiği geliştirilebilir mi?

Bu yazı dizisinde, arkeolojinin küresel anlamda geçirdiği düşünsel evrim çerçevesinde, Türkiye’deki arkeoloji pratiğine ilişkin eleştirel değerlendirme ve yorumlarda bulunuluyor. Bir taraftan da arkeoloji alanındaki sorunlar, kültürel miras kavramının taşıdığı anlamlar ve karşılıkları, arkeolojik çalışmalarda geçmişten günümüze devlet politikaları üzerine tartışmalar açılması okurun ilgisini çekiyor.

Geçmişten Günümüze Mitoloji, Selim Martin

Geçmiş, hiçbir surette unutulmadığı gibi günümüze de hala yön veriyor. Dolayısıyla mitoloji günümüze de, çağdaş kültüre de inanılmaz bir biçimde nüfuz etmekte. Geçmişten günümüze ipleri elinde tutan mitik unsurlar, mitolojinin günümüzde dışa vuruları, Mezopotamya mitolojileriyle de bağlantılı olarak Yunan ve Roma mitolojilerinin ortaya çıkışları, birbirleriyle etkileşimleri ve günümüzde nasıl karşılık buldukları her ay başka bir başlıkta ele alınıyor.

Hikayeleri olan yazıtlar, Pınar Özlem Aytaçlar

Kazı alanlarından çıkan bir yazıt ya da yazıt grubunun orijinali ve çevirisi konularak bazen de güncel konularla ilişkilendirilerek yazılıyor. Çevre kirliliği, büyü, kölelik, itirafnameler ya da mezar taşlarında hikâyesi olan yazıtlar seçilerek antik dönemin sosyal ve dini hayatına ilişkin yansımaları, yorumlarıyla birlikte veriliyor. Antik dönemde söylenmiş sözler, meraklı okurların ilgisini çekecek bir bölüm olarak dergide yer alıyor.

Her ay temaya uygun bir kitap tanıtımının yanı sıra okur, Evin İlyasoğlu’nun ‘Zaman İçinde Müzik’ kitabından seçtiğimiz ve müziğin ait olduğu döneme dair bilgi metniyle birlikte sesli müzik örneklerine yönlendiriliyor.

Bu resmin/heykelin hakkında konuşalım, Abdullah Deveci

Bu köşemizde de her ay bir sanat eseri seçilerek sanatçı, eserin hikayesi, dönemin sosyal, siyasal ve dini hayatına ilişkin yansımaları ele alınıyor.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Arkeolojik Kazı ve Araştırmalar Toplantısı – 19

Fatma Nihal Köseoğlu*

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü tarafından 2001 yılından başlayarak her bahar döneminde organize edilen ve COVID-19 küresel salgını sebebiyle 2 yıl ara verilen “Arkeolojik Kazı ve Araştırmalar Toplantısı”, 2022 yılında çevrim içi olarak düzenlenmiştir. 13-15 Nisan 2022 tarihlerinde yapılan toplantıda, İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Bölümü ve Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü’nden Öğretim Üyelerinin kazı ve araştırmalarının yanı sıra, ilgili bölümlerde lisansüstü eğitimlerine devam eden genç meslektaşlarımızın çalışmaları da dinleyicilerle buluşmuştur. Üç gün süren toplantı boyunca toplam beş oturumda 18 sözlü bildiri sunulmuş, üç poster bildiri de bildiri özetleriyle birlikte toplantının resmi web sitesi üzerinden yayınlanmıştır.

Toplantı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nin YouTube kanalı üzerinden yapılan canlı yayımla, sırasıyla Arkeoloji Bölüm Başkanı Prof. Dr. Gülsün Umurtak’ın, Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Hayati Develi’nin ve İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mahmut Ak’ın konuşmaları ve Prof. Dr. Refik Duru’nun toplantı için gönderdiği mesajın okunmasıyla açılmıştır. Konuşmaların ortak ve odak noktası, İstanbul Üniversitesi’ndeki köklü arkeoloji geleneği olmuştur. Prof. Dr. Mehmet Özdoğan’ın başkanlığını üstlendiği ilk bilimsel oturum, Prof. Dr. Gülsün Umurtak’ın “Burdur ve Çevresi Tarihöncesi Kültürlerini Araştırma Projesi”nin son aşaması olarak ele alınan Hacılar Büyük Höyük’te gerçekleştirilen son üç yıldaki çalışmaları aktardığı “Hacılar Büyük Höyük Kazıları, 2019-2021” başlıklı konuşmasıyla başlamıştır. Ardından Prof. Dr. Mihriban Özbaşaran’ın 1000 yıl boyunca kesintisiz iskân gördüğü anlaşılan Aşıklı Höyük’teki son gelişmelerden ve disiplinlerarası bilimsel çalışmalardan bahsettiği “Orta Anadolu Bölgesi’nin Neolitikleşme Sürecinde Aşıklı Höyük” başlıklı bildirisini sunmuştur. Prof. Dr. Mustafa Hamdi Sayar’ın başkanlık ettiği ikinci ve son oturumda ilk olarak Prof. Dr. Sedef Çokay Kepçe, Türkiye’nin en uzun soluklu klasik arkeolojisi kazısı olan Perge’nin, İstanbul Üniversitesi bünyesine nihayet döndüğü 2019 yılından itibaren yapılan çalışmalardan bahsettiği “Perge’de 2019-2021 Yıllarında Yürütülen Çalışmalar” başlıklı bildirisini sunmuş, ardından Araş. Gör. Dr. İpek Dağlı Labraunda’da geçtiğimiz yılda gerçekleştirilen kazı ve onarım çalışmalarından ve çevrenin büyük ölçekli arkeolojik haritasını çıkarmak amacıyla başladıkları yüzey araştırması projesinden bahsettiği “Labraunda 2021 Yılı Çalışmaları” başlıklı çalışmasını dinleyicilere sunmuştur. Oturumun üçüncü konuşmacısı Doç. Dr. Müjde Peker, Nif Dağı Kazısı kapsamında bilimsel çalışma yürütülen dört arkeolojik alandaki gelişmelerden, kazı evi laboratuvarında yürütülen koruma onarım çalışmalarından ve kazı bünyesinde düzenlenen sosyal etkinliklere değindiği “İzmir İli Nif (Olympos) Dağı Kazısı 2019-2021” başlıklı bildirisini sunmuş, ardından günün son konuşmasını aynı kazıda bulunmuş stylos’lar üzerine bir yüksek lisans tezi hazırlayan Melih Gül, “Antik Çağ’da Stylos ve Nif Dağı Kazı Buluntusu Stylos Örnekleri” başlıklı sunumu ile yapmıştır.

İkinci günün ilk oturumu Prof. Dr. Sevil Gülçur başkanlığında, Prof. Dr. Necmi Karul’un Taş Tepeler Projesi kapsamında çalışılan Karahantepe’deki güncel gelişmeleri aktardığı

* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü Klâsik Arkeoloji Ana Bilim Dalı. Adres: İÜ Edebiyat Fakültesi D Blok, 1. kat – 15 Beyazıt/İstanbul nihalkoseoglu@gmail.com

“Karahantepe 2021 Yılı Kazıları” bildiriyle başlamış, aynı bölgede gerçekleştirilen Sayburç neolitik yerleşim alanlarında yürütülen çalışmalara değinilen Doç. Dr. Eylem Özdoğan’ın “Sayburç 2021” başlıklı konuşmasıyla devam etmiştir. Oturum, yine aynı bölgede çalışmalar sürdüren Doç. Dr. Emre Güldoğan’ın “Sefertepe Projesi 2021 Yılı Çalışmaları” başlıklı sunumu ile devam etmiş, doktora öğrencisi Hüreyla Balcı’nın maddi kalıntılara dayanarak tarih öncesi insan-bitki ilişkilerine odaklandığı “Kuzeybatı Anadolu’da Tarımın Başlangıcı: Barcın Höyük Bitki Kalıntıları Üzerine Bir Değerlendirme” başlığını taşıyan bildiriyle sona ermiştir. Günün ikinci ve son oturumu Prof. Dr. Bilge Hürmüzlü Kortholt başkanlığında gerçekleşmiştir. Doç. Dr. Metin Alpaslan ve Araş. Gör. Dr. Fatma Kaynar Bastıcı’nin birlikte hazırladıkları ve Dr. Bastıcı’nin sunduğu “Hititlerin Başkenti Hattusa’nın Kent Topoğrafyası Projesi: Amaç, Yöntem ve İlk Sonuçlar” bildiri ile başlayan oturum, doktora öğrencisi Burcu Özer Bulut’un “Hitit Çiviyazılı Metinlerde Heykel: Kraliye Heykel Kültü” çalışmasıyla devam etmiştir. Araş. Gör. Okan Sezer’in bölgenin politik tarihini merkeze aldığı “MÖ 6. Yüzyılda Orta Anadolu” başlıklı çalışması ve ardından doktora öğrencisi Büşra Hacıköylü’nün bir askeri toplanma noktası olarak Oluz Höyük’e odaklandığı “Pers (Akhaimenid) Kralı I. Kserkses’in Yunanistan Seferinin Anadolu Güzergâhı” başlıklı konuşmasıyla oturum ve ikinci gün sona ermiştir.

Toplantının tek oturumdan oluşan son günü Prof. Dr. Gülsün Umurtak başkanlığında gerçekleşmiş ve ilk konuşmayı Karkamış Höyük’te ele geçen kil mühürlerin filolojik bir değerlendirmesini yapan Doç. Dr. Hasan Peker yapmıştır. Günün ikinci konuşması, Doç. Dr. Selma Balcı ve Dr. Sidar Gündüzalp tarafından hazırlanan ve Dr. Balcı tarafından sunulan “Sırçalıtepe Kazısı 2019-2021” olmuş, sunumda 2016’da tespit edilen Orta Anadolu çanak-çömleksiz yerleşimi Sırçalıtepe’de kazıların başladığı 2019’dan itibaren çalışılan 3 sezon dinleyicilerle paylaşılmıştır. Ardından Doç. Dr. Çiler Altınbilek-Algül ve Dr. Orkun Kaycı’nın Orta Toroslar Tarihöncesi Araştırmaları projesi çerçevesinde ve Mersin Arkeoloji Müzesi başkanlığında bölgedeki Eşek Deresi Mağarası’nda gerçekleştirdikleri 2021 sezonu çalışmaları “Eşek Deresi Mağarası 2021 Yılı Çalışmaları” başlığı altında Dr. Altınbilek-Algül tarafından sunulmuştur. Oturumun ve sempozyumun son konuşması, Doç. Dr. Aslıhan Yurtsever Beyazıt’ın 9 senelik bir aranın ardından kazı çalışmalarının tekrar başladığı İkiztepe’deki 2021 sezonu çalışmalarından bahsettiği “İkiztepe Kazılarının Dünü ve Bugünü” başlıklı konuşma olmuştur.

Her ne kadar geleneksel şekilde yapılamasa da 19. Arkeolojik Kazı ve Araştırmalar Toplantısı İstanbul Üniversitesi bünyesinde yapılan arkeolojik kazı ve araştırmaların, bunlarla bağlantılı filolojik çalışmaların ve koruma-onarım faaliyetlerinin, projelere getirilen disiplinler arası yaklaşımların gerek meslektaşlarla gerek öğrencilerle gerekse ilgililerle paylaşılması açısından son derece faydalı olmuştur. Toplantıyı kaçıran ilgililer, bildiri özetlerine toplantının resmi web sitesi üzerinden¹, açılış konuşmalarına ise İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi *YouTube* kanalı üzerinden ulaşabilirler².

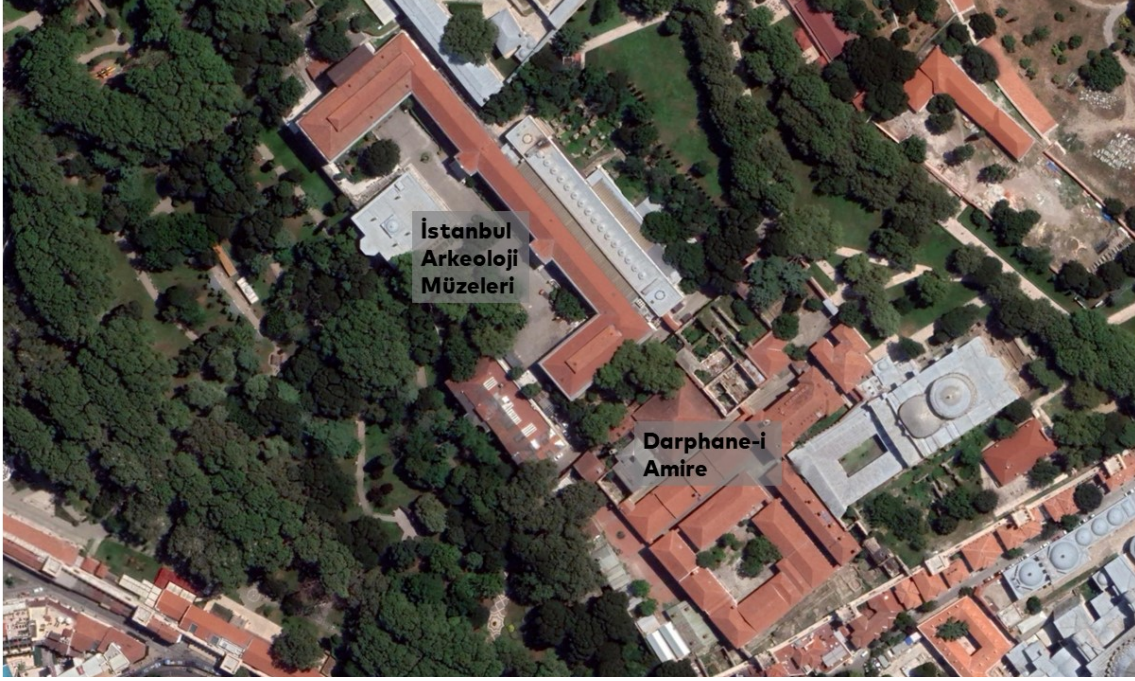
¹ <https://arksempozyum-edebiyat.istanbul.edu.tr/tr/content/bildiri-ozetleri/arkat-19-bildiri-ozetleri>

² <https://www.youtube.com/watch?v=qvklHdXD2Y&t=211s>

Basın Açıklaması

ISSN: 1307-4008

Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi'nin 21.03.2022 tarihli Basın Açıklaması: "Darphane-İ Amire Binaları İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ni Tamamlar"

Basında yer alan haberlerden, İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin eserlerinin taşınmasının gündemde olduğu anlaşılmaktadır. Bildiği üzere 16. yüzyıldan itibaren geçmişi anlama çabaları çerçevesinde batılı meraklı ve araştırmacıların, Doğu'daki, dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu'ndaki tarihi alanları keşfetme eylemleri 18. yüzyılda giderek artmış ve ülkemizden birçok tarihi eser götürülmeye/kaçırılmaya başlanmıştır. İmparatorluğu'na ait topraklardan götürülen/kaçırılan çok sayıda tarihi eserin Avrupa müzelerini zenginleştirilmesi Osmanlı aydınlarını eski eserleri anlama ve koruma düşüncesine yöneltir. 1869, 1874 ve 1884 yıllarında yapılan yasal düzenlemelerle ülke topraklarında bulunan eski eserler korunmaya başlar ve yerinde muhafazası için koşullar oluşturulur. Bu koşulların en büyük adımlarından biri İmparatorluk topraklarından çıkan eserlere ev sahipliği yapacak bir müzedir. Hem İmparatorluğun köklü geçmişine vurgu yapmak, hem de eserlerin korunacağı bir mekânın bulunduğunu bütün dünyaya duyurmak üzere günümüz İstanbul Arkeoloji Müzeleri dönemin Müze-i Humayun'u (İmparatorluk Müzesi) kurulur ve Müze kısa sürede, yeni binaları, depolama, sergileme ve yayın çalışmaları ile dünya müzeleri arasında önemli bir yer alır. Aynı zamanda, dünya üzerinde müze binası olarak tasarlanıp inşa edilen müzelerin ilklerinden biri olur. Bu açıdan bakıldığında, İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin kuruluşu ve felsefesi, çok önemli bir kültürel mirastır ve Müze'nin bu yönüyle de büyük bir değer olduğunu ortaya koyar.

Büyük bir arkeolojik kültür varlığına sahip Müze, koleksiyonlarının oluşum süreci ve hikayeleri de bir o kadar değerli ve önemlidir. Bu koleksiyonlar ve oluşturulma süreci, ülkemiz müzecilik tarihi ve gelişiminin somut belgeleri olarak, hiç kuşkusuz Müzeciliğimizin en önemli kültür mirasıdır. Dolayısıyla Müze, koleksiyonlarıyla bir bütün olarak değerlendirilmeli ve koleksiyonlarıyla birlikte bir bütün olarak muhafaza edilmelidir.

Ülkemiz müzecilik ve arkeoloji tarihinin tüm adımlarının atıldığı bu Müze dünyanın en büyük arkeolojik koleksiyonlarından birine sahiptir ve doğal olarak da bu koleksiyonun depo ihtiyacı çok büyük ve önemlidir. Basında yer alan Müze depolarının taşınması tartışmasının, Müze'nin hemen yakınında genişleme alanı varken yapılıyor olması tüm arkeoloji ve müzecilik camiasını derinden yaralamaktadır. Savaşlar ve doğal afetler gibi zorunlu haller dışında arkeolojik kültür varlıklarının taşınmasının büyük risk olduğu, müze koleksiyonlarının müzecilik çalışmalarının her açıdan yararlı olarak yürütülebilmesi için müze yakınında bulundurulması çok ama çok önemli ve gereklidir. Bu nedenle, geçmişte Darphane-i Amire binalarının yeniden işlevlendirilmesi için yapılan projeye binaların büyük bir bölümü Arkeoloji Müzeleri'nin sergi salonları ve depoları olarak planlanmıştır.

Varlığından her zaman gururla bahsettiğimiz daha da önemlisi korumak ve geleceğe taşımakla yükümlü olduğumuz İstanbul Arkeoloji Müzeleri koleksiyonlarındaki kültür varlıklarımızın Darphane-i Amire binalarında yapılacak olan depolarda korunması eserlerin sağlığı ve güvenliği açısından son derece önemlidir. Bu yapılar yakın zamana kadar planlandığı şekliyle İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin genişleme alanı olarak değerlendirilmelidir.

6 Eylül 2019 tarihinde yayımlanan 44 numaralı kararname ile Topkapı Sarayı ile birlikte, İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin hemen yanı başında bulunan Darphane-i Amire binaları da, Cumhurbaşkanlığı Milli Saraylar Dairesi'ne bağlanmıştır. Darphane-i Amire binaları Müzeye yakın konumu ve müzecilik çalışmalarına uygunluğu nedeniyle İstanbul Arkeoloji Müzeleri koleksiyonundaki kültür varlıklarının korunması, sergilenmesi ve onların bakım onarım çalışmaları için en uygun alandır. Bu kültürel işlev İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin tarihsel bağlamına uygun bir şekilde kuruluş alanında genişleyebilmesi ve aynı zamanda özgün bir endüstri mirası varlığı olan Darphane-i Amire binalarının tarihsel birikiminin de toplumla buluşabilmesi için önemli bir olanak olarak değerlendirilmelidir.

Tüm bu nedenlerle Darphane binalarının Müze'ye yeniden tahsisinin yapılmasının ve bundan sonraki süreç için bu yapıların topluma ve gelişimine katkı sağlayacak Müze çalışmaları için kullanılmasının, kamu yararı çerçevesinde zaruri olduğu düşüncemizi kamuoyuna duyururuz.

Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi 21.03.2022
<https://arkeologlardernegist.org/aciklama.php?id=45>

Basın Açıklaması

ISSN: 1307-4008

Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi'nin 11.04.2022 tarihli Basın Açıklaması: “**Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Ait Müzelerin Yönetiminin Milli Saraylar İdaresi Başkanlığına Devredilebilmesine İlişkin Kararname Değişikliği**”

Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde Değişiklik Yapılmasına Dair 29 Mart 2022 tarih ve 97 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde “Başkanlık Cumhurbaşkanı'nın onayıyla yeni müze kurabilir veya kamu kurum ve kuruluşlarına ait müzelerinin yönetimini devralabilir” maddesi eklenmiştir. Bu karar Derneğimizin de içinde bulunduğu kültürel mirasla ilintili meslek gruplarını müzelerimizin geleceği hakkında büyük bir endişeye itmiştir.

Milli Saraylar İdaresi, Cumhuriyetin ilanı ve halifeliğin kaldırılması ardından saltanat mülklerinin topluma sunumu ve yönetimi amacıyla TBMM bünyesinde kurulmuştur. Bu kapsamda doğal olarak bünyesinde saraylar, köşkler, kasırlar ve fabrikalar barındırmaktadır. Tüm bu yapıların ve bunların koleksiyon objelerinin kültürel ve tarihi arka planlarına sadık kalarak korunmaları, restore edilmeleri ve milli kültürümüzün değerli birer unsurları olarak modern müzecilik anlayışı içinde ziyaret edilmelerini sağlamak Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı'nın temel işlevidir. Bu işleyle ülkemizin kültürel mirasının yönetiminde kendi alanında önemli bir deneyim biriktirmiş değerli bir kurumdur.

Ancak 10 Temmuz 2018 tarihinde 1 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile yapılan düzenlemeler kurumun Cumhurbaşkanlığı'na bağlanmasını beraberinde getirmiş ve bu süreci takiben kurumun kendi ilgi alanı dışında genişlemesine yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. 6 Eylül 2019 tarihinde yayımlanan 44 numaralı kararname ile Topkapı Sarayı ile birlikte, İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin hemen yanı başında bulunan ve Müze'nin genişleme alanı olan Darphane-i Amire binaları da Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı'na bağlanmıştır. Bu kararlar Milli Saraylar Dairesi, ülkemizin en değerli arkeolojik koleksiyonunun bulunduğu ve tartışmasız ülkenin en köklü müzesi olan Arkeoloji Müzeleri'nin genişleme alanındaki mekanları bünyesine katarak bu Müze'nin ihtiyaçlarını görmezden gelmiş ve bunun sonucu olarak da bu Müze'nin çalışma kapasitesine büyük darbe indirmiştir. Aynı kararlar Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Restorasyon ve Konservasyon Merkez Müdürlüğü laboratuvarlarının yerleşik olduğu yapılar da boşaltılarak Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı'na devredilmiştir. Bu süreçte bu laboratuvarın uzmanları ile Bakanlığın büyük paralar harcayarak almış olduğu donanımları programsız olarak yerinden edilmiş ve değersizleştirilmiştir. Yine aynı kararın uygulanması sırasında, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Topkapı Sarayı'nda çalışan deneyimli kadrolarının büyük bölümü birikimleri heba edilerek işlerinden uzaklaştırılmıştır.

Dolayısıyla Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı bu süreci, kendisine bağlanan mekânları alırken ülkenin çok değerli kültürel mirası ve bu konuda hizmet veren uzman personeli ve donanımını yok sayarak işletmiştir.

Henüz bu sürecin kaygıları yaşanırken ve düzeltilmesi taleplerimiz dile getirilirken (Bkz. 21.03.2022 tarihli basın açıklamamız) 29 Mart 2022 tarihli ve 97 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı'na kamu kurum ve kuruluşlarına ait diğer tüm müzelerin yönetiminin de devralınabilmesi yetkisi verilmiştir. Bu çerçevede İstanbul özelinde bir değerlendirme yaptığımızda İstanbul İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün web sitesinde yer alan veriler kapsamında bu Müdürlüğe doğrudan bağlı 14, Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü'ne bağlı 1, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı 5, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı 10, üniversitelere bağlı 8 müzenin yönetimi, Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı'na devredilebilir.

Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı'na bağlanması olasılık dahilinde olan müzelerin her biri farklı temalar ve koleksiyonlara sahiptir ve her birinin yönetimi kendi alanında özeldir. 18. yüzyıldan bu yana koleksiyonlarının özelliklerine göre farklılaşan müzeler, toplama, koruma, araştırma, yorumlama, sergileme gibi işlevlerini koleksiyon içeriklerine göre belirler ve bu bağlamda bir yönetim planı uygular. Dolayısıyla müzelerin tümünün aynı biçimde ve tek elden yönetilmeleri müzecilik anlayışı ile bağdaşmaz ve böylesine bir uygulama müzelerimizi yönetilmez hale getirebilir, korumak ve geleceğe aktarmakla yükümlü olduğu müze koleksiyonlarına onarımı imkansız zararlar verebilir.

ICOM'un 21-22 Temmuz 2019 tarihlerinde Paris'teki 139. oturumunda önerdiği tanımda belirtildiği üzere, Müzeler geçmiş ve geleceği değerlendirebileceğimiz, bu amaçla diyalog kurmamızı sağlayan, demokratikleştirici, kapsayıcı ve çok sesli alanlardır. Müzelerin yönetim şekillerinin değişimi gerekli ise kültür varlıklarının gelecek nesiller için güvence altına alınabildiği, her bir bireyin kültürel mirasa erişimi için eşit haklar sağlandığı, kâr amacı gütmeyen, katılımcı ve şeffaf, insan onuru ve sosyal adalete, bütün dünyayı ve insanlığı kapsayan biçimde eşitliğe ve iyiliğe katkıda bulunmak için şekillendirilebilir. Dolayısıyla müzelerimizin tüm bu kriterleri yerine getirebilmesi için yönetim şekillerine dair verilecek önemli kararların, diyalogla kapsayıcı ve çok sesli ortamlarda alınması zorunludur. Aksi

... Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi'nin 11.04.2022 tarihli Basın Açıklaması: "Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Ait Müzelerin Yönetiminin Milli Saraylar İdaresi Başkanlığına Devredilebilmesine İlişkin Kararname Değişikliği", *MASROP E-Dergi* 16.1, 2022, 52-54.

biçimde alınan ya da alınacak olan kararlar müzelerimiz ve kültürel mirasımız açısından son derece riskli ve geri dönülmesi mümkün olmayan zararlar getirebilir.

Tekrar belirtmek isteriz ki, Milli Saraylar İdaresi uzun yıllar kuruluş amaçları doğrultusunda kurumsal kapasitesini geliştirmiş önemli bir kültürel miras yönetimi kurumudur. Ancak vizyonu, misyonu, kurumsal kapasitesi ve mevcut araçları her türlü müzenin yönetimine aday olacak biçimde değil, saray, köşk ve kasırların ziyarete açılmasına, bakım ve onarımlarının yapılmasına göre kurgulanmıştır ve bu kapsam içinde kalması kendisi açısından da diğer kurum ve kuruluşlara ait müzeler açısından da son derece yararlı olacaktır.

Tüm bu nedenlerle söz konusu kararnamede yapılan değişikliğin geri alınmasının kamu yararı çerçevesinde zaruri olduğu düşüncemizi kamuoyuna duyururuz.

<https://arkeologlarderneđist.org/aciklama.php?id=48>

Duyuru

ISSN: 1307-4008

Duyuru: Arkeolojide Eski Soru(n)lara Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu

Trakya Üniversitesi'nin 40. yılı etkinlikleri kapsamında 16-18 Kasım 2022 tarihleri arasında Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü tarafından “Arkeolojide Eski Soru(n)lara Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu” düzenlenecektir. Sempozyum, herhangi bir dönem sınırlaması olmaksızın arkeoloji kapsamında eski yorum, tanımlama, kronoloji, teori, yazın gibi yorumu sorunlu görülen konuları yeni yaklaşımlarla aydınlatma amaçlıdır. Yeni yaklaşımlardan kasıt, yeni yöntem, analiz metotlarının uygulanması, teori geliştirilmesi, disiplinler arası destek, yeniden yorumlama ve benzeri yollarla mevcuda farklı açılardan yaklaşma biçimleridir. Bu çerçevede akademisyen ve araştırmacıları, yeni yaklaşımlı özgün çalışmalarlarıyla bir araya gelmeye davet ediyoruz.

Bildiri tekliflerinde başlık ve anahtar kelimeler (5 adet) haricinde “Değınilecek soru veya sorunun tanımı”, “Uygulanacak yeni yaklaşımın yöntemin tanımı” ve “Bildiri Özeti” olarak üç başlık altında metnin düzenlenmesi kısa metinden kapsamın anlaşılabilmesi açısından önemlidir. Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü üyeleri sempozyumun düzenleme kurulunu oluşturmaktadır. Sempozyum Bilim Kurulu ise başvuruların temel alanlarına göre belirlenmektedir. Başvuru ve iletişim adresimiz: trakya.uni.arkeoloji@gmail.com

Trakya Üniversitesi imkanlarında yüz yüze yapılması düşünölen sempozyuma uzak mesafeden katılacakların tele konferans yoluyla bağlanması, yabancı katılımcılar için Türkçe çeviri (İngilizce, Almanca, Bulgarca, Yunanca) alt yapısı sağlanması amaçlanmaktadır. Bildiri tekliflerinin tamamlanması ve değerlendirilmesi ardından oturumlar halinde programlanacak sempozyumda sunulan bildiriler ve sempozyum sonuç bildirgesi değerlendirme süreci ardından, sempozyum bildiri kitabında yayımlanacaktır.

Sempozyum Takvimi

Bildiri tekliflerinin son gönderisi	: 14 Ağustos 2022 (trakya.uni.arkeoloji@gmail.com)
Kabul edilen bildirilerin ilanı	: 10 Eylül 2022
Sempozyum Programının İlanı	: 8 Ekim 2022
Sempozyum Tarihi	: 16-18 Kasım 2022
Basım için metin son teslim tarihi	: 28 Aralık 2022 (trakya.uni.arkeoloji@gmail.com)
Bildiri kitabının basımı	: Mart 2023